

PÄÄJOHTAJA EINO S. REPO YLEISRADION OHJELMAPOLITIIKAN UUDISTAJANA
1965–1969

Oulun yliopisto
Historiatieteet
Aate- ja oppihistorian pro gradu -tutkielma
30.4.2013
Henry Tikkanen

SISÄLLYS

JOHDANTO	5
Historiallinen tausta.....	5
Tutkimustilanne.....	6
Tutkimuskysymys ja lähteet.....	7
1. UINUVA JÄTTILÄINEN – PÄÄJOHTAJA REPO HERÄTTELI YLEISRADIOTA	8
1.1. Yleisradio porvarillisen hegemonian ylläpitäjänä.....	8
<i>Suomen televisiojärjestelmä syntyi kilpailun kautta.....</i>	<i>9</i>
<i>Television merkityksen lisääntyminen.....</i>	<i>11</i>
<i>Kahden kanavan koordinaatio.....</i>	<i>12</i>
<i>Yleisradio oli poliitikkojen hallussa.....</i>	<i>12</i>
1.2. Eino S. Repo Yleisradion pääjohtajaksi vuonna 1965.....	14
<i>Maalaisliiton mandaatilla, mutta puolueen ulkopuolelta</i>	<i>14</i>
<i>Presidentti Kekkonen vaikutti kulissien takana</i>	<i>15</i>
<i>Televisioalan kannukset Mainos-TV:n ohjelmajohtajana</i>	<i>17</i>
<i>Repo tarjosi itseään uudistajana.....</i>	<i>19</i>
1.3. Uusi pääjohtaja avasi ohjelmapoliittisen keskustelun.....	20
1.4. Pöhöttyneen organisaation ongelmat.....	21
<i>Organisaation uudistusehdotukset.....</i>	<i>22</i>
<i>Ohjelmatoiminnan sekavat toimintamallit</i>	<i>22</i>
<i>Roolin selkeyttäminen.....</i>	<i>23</i>
2. REVON OHJELMAPOLIITTISET UUDISTUKSET	25
2.1. Irtaantuminen Suomen Tietotoimistosta ja kohti omaa uutistoimintaa	25
<i>Nopeus, myyvyys, värikkyys ja dramaattisuus</i>	<i>26</i>
<i>Televiouisuutisten saneeraus.....</i>	<i>27</i>
<i>Yleisradion oma uutistoiminta miellettiin eri väreissä</i>	<i>28</i>
2.2. Pitkän tähtäyksen suunnittelu eli PTS-toiminta	30
<i>Edistyksellinen liikkeenjohdollinen malli</i>	<i>31</i>
<i>Tieteellisyys ohjelmapolitiikan tukena</i>	<i>33</i>
<i>Johtokunnan valta ja merkitys väheni.....</i>	<i>34</i>
3. INFORMATIIVINEN OHJELMAPOLITIikka.....	36
3.1. Ohjelmatoiminnan säännöstö	36
<i>Puolueettomuus</i>	<i>38</i>
<i>Asiallisuus.....</i>	<i>39</i>

<i>Yksilön oikeus</i>	39
<i>Mainonta</i>	40
<i>Kuluttajavalistus</i>	41
3.2. Yleisradion suunta ja ohjelmatoiminnan ihanteet	42
<i>Riippumattomuuden vaatimus</i>	44
<i>Vapaa ja aktiivinen tiedonvälitys</i>	45
<i>Uutiskriteerit</i>	46
3.3. Tutkiva tv-journalismi syntyy	47
4. REVON OHJELMAPOLITIIKAN AATEHISTORIALLISTA ANALYYSIA	49
4.1. Kirjallisuuden maisterin akateeminen tausta	49
4.2. Revon ohjelmapolittisia linjauksia pidettiin marxilaisena retoriikkana.....	51
<i>Tieteellisyyteen ja kehitykseen nojaava ohjelmapolitiikka</i>	51
<i>Maailemankuvan avartaminen</i>	54
<i>Vain muutos on varmaa: Teesi – antiteesi – synteesi</i>	56
<i>Suunnitelmallisuus ja kuluttajavalistus</i>	58
4.3. Valistuksen aatteet.....	60
<i>Opetus ja kasvatus</i>	60
<i>Ajattelun aktivoiminen</i>	61
<i>Humaaninen ja demokraattinen arvojärjestelmä</i>	62
5. REPORADION VAIKUTUKSET SUOMALAISESSA YHTEISKUNNASSA	64
5.1. Vuorovaikutuksen dynamiikkaa	64
<i>Yleisradio sai kritikoilta pilkkanimen reporadio</i>	66
<i>Kritiikki- ja painostusryhmät</i>	66
<i>Tapaus Vallila</i>	68
<i>Oikeistolainen sanomalehdistö vihjaili Yleisradion johdon haalivan valtaa</i>	70
<i>Avoimen monopolin puolustus</i>	70
5.2. Vakuutusasia on sydämen asia -ohjelma nostatti myrskyn	71
<i>Pääjohtaja asettui toimittajien tueksi</i>	73
<i>Erikoistoimitus jäi jyrän alle</i>	75
5.3. Revon henkilöön kohdistunut kritiikki	76
<i>Ensiesiintymisestä tahra pääjohtajan julkisuuskuvaan</i>	77
<i>Virka-asunnon hankkimisesta seuraava kohu</i>	79
<i>Otsikot välittivät suurellisuuden kuvaa Reporadiosta</i>	81
5.4. ”Repo sensuroi Jumalan sanaa” ja muita mielipahan aiheita	82
6. EINO S. REVON PROFIILI.....	85

6.1. Henkilöhistoriallista taustaa.....	85
6.2. Pääjohtajan monet kasvot.....	86
6.3. Eino S. Repo vallankäyttäjänä	88
<i>Yleisradiomonopolin hallinto- ja valtarakenne.....</i>	89
<i>Johtamisen mallit</i>	91
<i>Repo halusi riisua Yleisradion byrokratiasta.....</i>	92
<i>Sopivat miehet oikeisiin tehtäviin.....</i>	93
<i>"Ota nyt taloon sitten nuoria kulttuuri-ihmisiä"</i>	97
<i>Kuilu johtajiston ja pääjohtajan välillä.....</i>	98
6.4. Taistelu kaupallista televisiota vastaan	99
7. YLEISRADION PÄÄJOHTAJA POLIITTISEN PELIN PYÖRTEISSÄ	103
7.1. Poliitikka osana Yleisradion suuntaa	103
<i>Opportunistinen Repo piti itseään sitoutumattomana.....</i>	104
<i>Pääjohtaja menetti poliittisen luottamuksen</i>	105
7.2. "Normalisoinnin kausi" koitti Reporadion jälkeen	108
LOPPULAUSE	112
LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS.....	115

JOHDANTO

Historiallinen tausta

Kirjallisuuden maisteri Eino S. Repo (1919–2002)¹ nousi Yleisradion pääjohtajaksi presidentti Urho Kekkosen ja hänen lähipiirinsä ehdokkaana, kulttuurihenkilönä ja kekkoslaisen ulkopolitiikan aktiivisena tukijana² vuonna 1965.³ Pääjohtajana Revon tavoitteena oli Yleisradion ohjelmatoiminnan vapauttaminen konservatiivisesta hegemoniasta⁴, johon yhtiö oli jähmettynyt toisen maailmansodan jälkeen. Repo halusi Yleisradion toteuttavan tehokkaammin valistus- ja sivistystavoitteensa.⁵

Suomen Yleisradion historian ajanjaksoa vuosilta 1965–69, jolloin Repo toimi yleisradiomonopolin pääjohtajana, on ryhdytty kutsumaan Reporadioksi. Se oli alun perin pilkkanimi esimerkiksi oikeistolaisessa kritiikissä⁶, vaikka nimitys onkin sittemmin muuttunut jokseenkin neutraaliksi.⁷ Niin kutsutun Reporadion historia on täynnä toistuvia kiistoja siitä, mikä on sallittua suomalaisessa radio- ja televisiojulkisuudessa. Mitä voi julkaista ja mitä ei, mitkä ovat oikean ja mitkä väärän todellisuuskokemuksen tulkintoja ja kenellä on lopultakin oikeus päättää väärästä ja oikeasta.⁸

Sallivan pääjohtajan alaisuudessa Yleisradion toimittajat ja ohjelmantekijät kyseenalaistivat rajoja, joita poliitikot olivat Yleisradion toimintaan asettaneet. Useat television ohjelmat keskittyivät poliittisten prosessien seuraamiseen ja niin

¹ Raimo Salokangas. Biografiakeskus, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

² Hemánus 1972, 13.

³ Salokangas 1996, 152.

⁴ Hegemonia viittaa tässä kirjoituksessa johtoasemaan ja vallankäyttöön, valtaan määrätä merkityksiä ja tulkita todellisuutta. Tuominen 1991, 384. Hegemonia ilmenee informaatiossa esimerkiksi siten, että yhteiskunnasta annettava kuva on yleisesti ottaen hallitsevan luokan etujen mukainen. Nordenstreng 1975, 157.

⁵ Salokangas 1996, 166.

⁶ Nimitys viittaa ilmiön taustalla olevaan ohjelmepoliittiseen ideologiaan. Viljakainen 2008, 11.

⁷ Salokangas 1996, 151.

⁸ Tuominen 1991, 125.

sanottujen vallitsevien totuuksien kyseenalaistamisesta tuli ohjelmanteon ideaali.⁹ Useat toimittajat profiloituivatkin 1960-luvulla televisiossa näytetyissä puoluetenteissä poliitikkojen hiostajina revolverityyppisin haastatteluin.¹⁰

Reporadio oli 1960-luvun Suomessa keskellä yhteiskunnallista murrosta ja myös sen väline. Pääjohtaja Eino S. Repo ei itse katsonut hyvällä kaikkea Yleisradion ohjelmistossa nähtyä radikalismia, mutta vastasi kaikesta ja oli niin sanottujen radikalismien vastustajien ensimmäinen maalitaulu.¹¹

Tutkimustilanne

ISMO SILVO on nimennyt Yleisradion historian aikajakson 1965–1975 Politisoivaksi kaudeksi. Tuolloin käytyä yleisradiokeskustelua sävytti 60-luvun lopun niin kutsuttu Reporadion kausi ja sitä seurannut poliittinen ”informaatiosota”. Sen ominaispiirteitä olivat kiihkeä ja jatkuva poliittinen keskustelu yleisradiotoiminnasta suomalaisessa yhteiskunnassa sekä systemaattiset yritykset määrittää julkisen yleisradiolaitoksen tehtävät ja asema.¹²

Reporadion vaiheita on tutkittu paljon, mutta lähinnä puoluepoliittisesta ja yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Ohjelmapolitiikan analyysi ja sen aatteellinen tausta on kuitenkin jäänyt pimentoon pintaraapaisuja lukuun ottamatta. Aate- ja oppihistoriallisesta näkökulmasta katsottuna on perusteltua tutkia valtakunnallisen Yleisradion ohjelmapoliittista kehitystä Revon pääjohtajakaudella, sillä Reporadion ihanne oli informatiivinen ohjelmapolitiikka, joka määriteltiin oikeisiin tietoihin ja tosiasioihin perustuvan maailmankuvan tarjoamiseksi yleisölle.¹³

Eino S. Revon johdolla ohjelmapolitiikkaa tieteellistettiin perustamalla se akateemisen tutkimuksen tuloksiin. Eräs merkittävimpiä yleisradiotutkimuksen

⁹ Koski 2007, 204.

¹⁰ Koski 2007, 206.

¹¹ Salokangas 1996, 166.

¹² Silvo 1988, 56.

¹³ Repo et al. 1967, 12–13. Salokangas 1996, 166. Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1967, 1.

uranuurtajia oli Revon asettama pitkän tähtäyksen työryhmä eli PTS-elin, jonka tehtävä oli tutkia yleisradiotoimintaan liittyviä kysymyksiä yleensä. Monia tutkimuksia pantiin alulle yhteistyössä joko yliopistojen tai erillisten tutkijoiden kanssa.¹⁴

Tutkimuskysymys ja lähteet

Tässä tutkimuksessa pyrin tuomaan esille, millaisia ohjelmapoliittisia muutoksia ja uudistuksia Eino S. Repo käynnisti Yleisradion pääjohtajana. Selvitän myös mihin aatteisiin Revon ohjelmapolitiikka perustui. Reporadion ohjelmiston sytyttämää runsasta julkista keskustelua analysoin kriittisen oikeistolaisen aikalaislehdistön julkaisujen perusteella.

Keskeisenä tutkimuskirjallisuutena olen käyttänyt Raimo Salokankaan ansiokasta yleisradiohistoriikka *Aikansa oloinen* sekä lähdekirjana aikalaiskirjallisuuteen lukeutuvaa Pertti Hemánuksen teosta *Reporadion nousu ja tuho*. Lisäksi Eino S. Revon muistelmateos *Pihlajanmarjat* on tärkeä lähde teokseni kannalta, kuten myös *Yleisradion suunta* -mietintö, jossa määriteltiin informatiivisen ohjelmapolitiikan ihanteet¹⁵. Kontekstualisoimalla Revon muistelmia ja muita aikalaislähteitä taustoittavaan tutkimuskirjallisuuteen pyrin löytämään punaisen langan Revon ohjelmapolitiikan takana. Lähdekriittinen ongelma on se, että Repo ei ole suppeissa muistelmissaan juurikaan kertonut julki aatteellisia vaikuttimiaan. Etsin niistä johtolankoja tekemällä päätelmiä Revon sosiaalisen suhdeverkoston sekä hänen henkilö-, koulutus- ja ammattihistoriansa perusteella.

Oikeistolaisessa kritiikissä marxilaiseksi retoriikaksi leimatun informatiivisen ohjelmapolitiikan teoriapohjaa tulkitsen vertaamalla sitä muun muassa pragmatismiin ja valistusajattelun ihanteisiin. Valtateorioiden avulla hahmottelen myös Revon johtajaprofilia ja hänen suhteitaan muihin Yleisradion päättäviin elimiin ja johtajiin.

¹⁴ Repo et al. 1967, 7–8.

¹⁵ Repo et al. 1967, 58–79.

1. UINUVA JÄTTILÄINEN – PÄÄJOHTAJA REPO HERÄTTELI YLEISRADIOTA

1.1. Yleisradio porvarillisen hegemonian ylläpitäjänä

Eino S. Revon pääjohtajakautta 1965–1969 edeltänyttä Yleisradiota on pidetty sivistyneen keskiluokan maailmankatsomusta tukeneena instituutiona. Yleisradioideologia ei ollut suunniteltu tai tiedostettu vaan se rakentui tradition ja yksittäistapauksissa tehtyjen päätösten varaan.¹⁶ Eino S. Repo muistelee pysähtyneisyyden tilaa:

Kun tulin taloon, Yleisradiolla ei ollut muuta hyväksyttyä ohjelmapolitiikkaa kuin sen toimiluvan vanhanaikaiset lauseet ilmensivät. Kun aloin puhua ohjelmapolitiikasta, sanoi muuan Yleisradion johtohenkilö, etteihän ohjelmapolitiikka ole muuta kuin mihin ajankohtaan ohjelma sijoitetaan.¹⁷

Aikaa Yleisradiossa ennen Eino S. Revon pääjohtajakautta luonnehtii ohjelmapoliittisen keskustelun vähyys. Niin asia- kuin viihdeohjelmissakin vältettiin arkoihin asioihin kajoamista ja politiikalla oli tarkkaan rajatut pienet ohjelmalokeronsa¹⁸. Tulkinnan kohteiksi nousivat lähinnä television ohjelmistoon ja ohjelmiin liittyvät muutokysymykset. Televisiolle etsittiin vielä omaa olemusta ja luonnetta, mikä ilmeni television rinnastamisena tai kontrastoimisena yhtäältä radionomaisuuteen ja toisaalta teatteriin nähden.¹⁹

Talvella 1960 Yleisradion ohjelmapäällikkö Jussi Koskiluoma esitelmöi, että ”radiossa ei saa puhua sellaista mikä merkitsisi lainalaisen yhteiskunnan juurien ja perusteiden jäytämistä”. Koskiluoma vaikuttaa viitanneen myös Suomen erityissuhteeseen Neuvostoliittoon toteamalla, että ”Suomeen ystävällisissä suhteissa olevien maiden oloja ja niiden johtohenkilöitä ei saa halventaa”. Asioiden arvostelua ei suoranaisesti kielletty, mutta se kuului tehdä ”myönteisessä

¹⁶ Salokangas 1996, 165.

¹⁷ Repo 1975, 234.

¹⁸ Salokangas 1994, 99.

¹⁹ Silvo 1988, 157–158.

hengessä”. Myöskin viranomaisten ja julkisten laitosten arvostelu luokiteltiin ”vaaralliseksi harrastukseksi”.²⁰

Television ensimmäinen ohjelmapäällikkö ja kokenut radiomies Ville Zilliacus²¹ on muistuttanut siitä, että televisio oli alun perin vain yksi monista osastoista Yleisradiossa. Sitä koskivat siis samat ohjeet, määräykset ja ohjelmapoliittinen ajattelu kuin radiotakin.²² Suomessa elettiin vielä aikaa, jolloin tiedotusvälineiden tehtävät jaettiin melko yleisesti seuraavan kaavan mukaan: radio – nopea tiedottaminen ja musiikki; televisio – viihde ja havainnollistaminen; sanomalehdistö – taustojen selvittäminen ja lähialueen uutisten tiedottaminen; aikakauslehdistö – viihde ja erikoisharrastukset.²³

Suomen televisiojärjestelmä syntyi kilpailun kautta

Suomen televisiojärjestelmä oli syntynyt hyvin omintakeisella tavalla. Ensin aloitti radioinsinöörien televisiokerhon perustama TES-TV vuonna 1956. Sitten siitä tuli sittemmin Tesvision nimellä tunnettu yksityinen kaupallinen televisiokanava.²⁴

Kun Yleisradion Suomen Televisio (STV) aloitti viimein tammikuussa 1958 säännölliset lähetyksensä, sillä oli jo kumppaninaan lähetyssaikaa vuokraava Oy Mainos-TV-Reklam Ab, jonka myymällä mainosajalla rahoitettiin osa STV:n toiminnasta.²⁵ Mainos-TV oli perustettu aiemmin keväällä 1957.²⁶ Mainos-TV:n kustannetut tai mainosten pilkkomat ohjelmat esitettiin erillisinä blokkeina STV:n muun ohjelmiston lomassa. Kaupallisuus ja kilpailu muovasivat siis alusta alkaen suomalaista televisiotoimintaa.²⁷ Yleisradio myi yksinoikeudella mainosajaa

²⁰ Salokangas 1996, 37.

²¹ Yleisradion television pitkäaikaisena ohjelmapäällikkönä Ville Zilliacus (1914–2000) oli vahvasti luomassa suomalaisen televisiotoiminnan perusteita ja vakiinnuttamassa ohjelmatoiminnan suuntaviivoja. Biografiakeskus, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

²² Zilliacus 1968, 19.

²³ Stormbom & Zilliacus 1968, 81.

²⁴ Aslama et al. 2007, 58

²⁵ Aslama et al. 2007, 58

²⁶ Hanski 2001, 66–74.

²⁷ Aslama et al. 2007, 58.

Mainos-TV:lle, joka lupautui vastaamaan mainosohjelmien sisällöstä. Alkoholijuomien mainonta ja puoluepoliittiset ohjelmat olivat pannassa. Myös Mainos-TV:n omat uutislähetykset olivat kiellettyjä.²⁸

Yleisradiossa tehtyjen laskelmien mukaan Tesvision ja Mainos-TV:n mainosrahoitteinen lähetysaika oli yhteen laskien runsaasti yli puolet 1960-luvun alun Suomessa lähetetystä tv-ohjelmasta.²⁹ Tämä herättikin myöhemmin närkästystä Yleisradion piirissä Eino S. Revon johtajakaudella.

Televisioalan toimijoiden suurimmat erot olivat ohjelmistoissa. Suomen Television ohjelmiston suurimmaksi yksittäiseksi luokaksi nousivat lastenohjelmat, kun vastaavasti Tesvision suurin ohjelmaluokka oli viihde. Suomen Television ohjelmisto oli sikäli monipuolisempaa, että kaikki ohjelmatyypit olivat edustettuina sen tarjonnassa. Tesvisiolla ei vielä ollut lainkaan uutisia, ajankohtaisohjelmia eikä urheilua.³⁰ Kuten sanottua, kilpailutilanteesta huolimatta ohjelmapoliittinen keskustelu oli television alkuaikoina varsin laimeaa. Aikakaudelta ei ole juurikaan olemassa dokumentoituja ohjelmapoliittisia tulkintoja.

ISMO SILVON mukaan pääasiallisin keskittymisen kohde vaikutti suuntautuvan riittävän teknisen valmiuden perustamiseen, jotta omaa televisio-ohjelmistoa voitaisiin tuottaa ja lähettää yhdellä, Tesvision kanssa kilpailevalla kanavalla. Suurin ohjelmiin liittyvä ongelma oli huoli saada riittävästi edes jonkin tasoista ohjelmaa yleisölle tarjottavaksi.³¹

Hannu Karpon³² sanat antavat konkreettisen kuvan Yleisradion televisiotoiminnan alkutaipaleesta:

²⁸ Hanski 2001, 66.

²⁹ Salokangas 2007, 45.

³⁰ Aslama et al. 2007, 68–69.

³¹ Silvo 1988, 161.

³² Hannu Karpo tunnetaan suomalaisen television kanavien ulkopuolisen ohjelmatuotannon pioneerina. TV-uransa Karpo aloitti Yleisradiossa vuonna 1958, mutta siirtyi sittemmin tekemään itse tuottamia ohjelmia MTV:lle. Karpo kuvasi itse materiaalia ohjelmiinsa jo 1950- ja 1960-luvuilla. Soramäki 2007, 81.

Kun aloitin vuonna 1958, meillä ei ollut kenelläkään minkäänlaista ammatillista historiaa television puolella. Se oli uusi väline, josta kukaan ei tiennyt mitään. Mitä tahansa teki, piti se ensin keksiä sekä journalistisesti että teknisesti.³³

Television merkityksen lisääntyminen

Televisioviestinnän esiinmarssi Suomeen 1950-luvun loppupuolella ajoittuu aikakauteen, jolloin Yleisradiota koskeva mieltäminen oli päällimmäisesti julkishallinnollista, organisatorista ja julkiseen talouteen liittyvää. Tämän asiantuntijatietämyksen kantajina toimivat julkisen hallinnon korkeat virkamiehet sekä julkishallintoon liittyvien tieteenalojen akateemiset viranhaltijat. Kulttuurinen ja poliittinen tulkinta sitä vastoin olivat vähäisempiä osia yleisradiotoiminnan kansansivistyksellisestä ja edustuksellisesta ihanteesta.³⁴

Yleisradion merkityksen kasvu alettiin huomata laajemmin television tulon myötä 1950-luvun loppuvuosina.³⁵ Vuonna 1960 Yleisradion televisio-osaaminen oli kuitenkin vielä tilanteessa, jossa edes varsinaisia ohjelmapaikkoja ei ollut muodostettu. Yleisradio oli silti omaksunut tavan lähettää uutisia illan aluksi ja lopuksi – tosin ensimmäinen television uutispäällikkö Erkki Raatikainen³⁶ aloitti työssään vasta elokuussa 1961³⁷. Uutisia lukuun ottamatta ohjelmat esitettiin ilman tarkkaa ohjelmakarttaa. Suomen Television ohjelmakarttaa jäsensivät lähinnä vain Mainos-TV:lle varatut lähetysajat.³⁸

Tesvisio ajautui taloudellisiin ongelmiin vuoden 1963 lopulla ja aloitti neuvottelut yrityskaupasta sekä Yleisradion että Mainos-TV:n kanssa. RAIMO SALOKANKAAN mukaan Yleisradio halusi Mainos-TV:n mukaan torjuakseen sen ja Tesvision liittoutumisen, sillä poliittista tukea yhtyneen kaupallisen kanavan jatkolle olisi saattanut löytyä. Toisaalta Yleisradion etujen mukaista oli auttaa Mainos-TV:tä,

³³ Hannu Karpon haastattelu. Helsinki 15.8.2012.

³⁴ Silvo 1988, 61.

³⁵ Repo et al. 1967, 37. Virolainen 1969, 316.

³⁶ Erkki Raatikainen (1930–2011) oli journalistisesta ammattitaidostaan tunnettu sosiaalidemokraattinen toimittaja, josta tuli vuonna 1969 Eino S. Revon seuraaja Yleisradion pääjohtajana. Biografiakeskus, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

³⁷ Rantala 2007, 166–167.

³⁸ Aslama et al. 2007, 68.

jonka etujen mukaista oli puolestaan hallita mainosmarkkinoita ilman kilpailijoita³⁹. Prosessin lopputulos oli, että tammikuussa 1964 Yleisradio osti Tesvision koko osakekannan ja samalla se hankki myös Tampereella toimineen Tamvision.⁴⁰

Kahden kanavan koordinaatio

Yleisradion hallintoneuvosto hyväksyi vuoden 1964 lopussa suunnitelman, että Tesvisio ja Tamvisio yhdistettäisiin Yleisradioon, mutta niistä muodostettaisiin itsenäinen ohjelmaosasto ja kokonaan toinen kanava.⁴¹ Mainos-TV:n sallittiin toimia rajoitetusti myös toisella kanavalla, mutta sen asema muuttui epävarmemmaksi. Talvella 1965 Suomen Televisiosta tehtiin Yleisradion TV-ohjelma 1 ja Tampereen Tohloppiin asettuvasta Tesvisio-Tamvisiosta TV-ohjelma 2.⁴²

Tämä kahden televisiokanavan koordinaatio näyttäytyikin kenties tärkeimpänä televisioon liittyvänä ohjelmapoliittisena ongelmana Yleisradion johdolle ennen Revon pääjohtajakautta. Ohjelmistoon liittyvät valinnan ja kilpailun, työnjaon ja täydentävyyden, pääkaupunkikeskeisyyden ja maakunnallisuuden ongelmat asettuivat nyt ensi kertaa ohjelmapoliittisen tulkinnan kohteiksi.⁴³ Suomalaisesta televisiotarjonnasta tuli kuitenkin selvästi asiapitoisempaa Yleisradion otettua ohjiinsa TV2:n. Julkisen palvelun tarjonnan lomassa ohjelmablokkeina lähetetty Mainos-TV:n ohjelmisto rakentui korostetusti ulkomaisen fiktion varaan.⁴⁴

Yleisradio oli poliitikkojen hallussa

Yleisradiotoiminnan poliittisen tulkinnan kivijalaksi oli muodostunut niin kutsutun Hellaradion⁴⁵ 1940-luvun poliittisen uudelleenarvioinnin jälkeen

³⁹ Zilliacus 1968, 18.

⁴⁰ Salokangas 2007, 44. Virolainen 1969, 319.

⁴¹ Virolainen 1969, 319–320.

⁴² Salokangas 2007, 45.

⁴³ Silvo 1988, 164–165.

⁴⁴ Aslama et al. 2007, 62–63.

⁴⁵ Vrt. Reporadio. Hellaradio-nimityksellä viitataan Hella Wuolijoen (1886–1954) johtamaan Yleisradioon vuosina 1945–1949. Biografiakeskus, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

syntyneen Lex Jahvetin⁴⁶ parlamentaarista kontrollia korostanut linja.⁴⁷ Lex Jahvet antoi kansanedustuslaitokselle mandaatin valita Yleisradion hallintoneuvosto. Uusi hallintoneuvosto erotti pääjohtaja Hella Wuolijoen heti ensimmäisessä kokouksessaan.⁴⁸

Sotien jälkeisessä Suomessa koettiin, että äärivasemmisto oli päässyt liikaa esille Yleisradion ohjelmissa, ja että yhtiöön oli pesiytynyt julkikommunisteja ja muita vasemmiston edustajia niin toimittajien kuin päälliköidenkin joukkoon.⁴⁹ Yleisradion johto valitsi Wuolijoen kauden jälkeen yhtiölle varovaisen ja yhteiskunnan kiistanalaisimmista asioista syrjään vetäytyvän roolin.⁵⁰

Lakimuutoksen myötä hallintoneuvoston paikat oli alettu täyttää eduskunnan poliittisten voimasuhteiden mukaan.⁵¹ Kauniimmin muotoiltuna Lex Jahvetin tavoitteena ei ollut Yleisradion saattaminen eduskunnan valvontaan, vaan poliittisen tasapuolisuuden turvaaminen.⁵² Hallintoneuvostot valittiin uuden järjestelmän mukaan eduskunnan vaalikauden ajaksi. Jäseniä hallintoneuvostossa oli 21, joista valtaenemmistö koostuikin kansanedustajista. Salokankaan tekemien laskelmien mukaan Lex Jahvetin jälkeisellä ensimmäisellä kaudella Yleisradion hallintoneuvoston jäsenistä istui eduskunnassa 63 prosenttia ja Einar Sundströmin pääjohtajakauden lopussa 75 prosenttia – 1950-luvulla osuus kipusi jo 85–87 prosenttiin.⁵³

Yleisradion hallintoneuvoston poliittista merkitystä kuvaa hyvin Johannes Virolaisen⁵⁴ sanat hänen muistelmateoksestaan *Pääministerinä Suomessa*:

⁴⁶ Lex Jahvettina tunnetaan eduskunnan vuonna 1948 hyväksymä laki, joka sai nimensä aloitteen ensimmäisen allekirjoittajan Yrjö ”Jahvetti” Kilpeläisen mukaan. Laki muutti Yleisradion hallintoneuvoston aseman siten, että sen valitsee suoraan eduskunta yhtiökokouksen sijasta. Salokangas 1994, 95.

⁴⁷ Silvo 1988, 61.

⁴⁸ Salokangas 1996, 13.

⁴⁹ Salokangas 1996, 34.

⁵⁰ Salokangas 1996, 147.

⁵¹ Salokangas 1994, 95.

⁵² Paloheimo 1968, 29.

⁵³ Salokangas 1996, 20.

⁵⁴ Maalaisliiton ja Keskustapuolueen puheenjohtajana, Yleisradion hallintoneuvoston jäsenenä, pitkäaikaisena kansanedustajana ja moninkertaisena ministerinä Johannes Virolainen (1914–2000)

”Keväällä 1964 hallintoneuvoston kokoonpano muuttui eduskunnan voimasuhteita vastaavaksi. Voimasuhteet ei-sosialististen ja sosialististen edustajien välillä tulivat nyt olemaan 11–10, kun ne edellisellä kaudella olivat olleet päinvastaiset”.⁵⁵ Virolaisen mustavalkoinen näkemys aateilmapiiristä osoittaa hallintoneuvoston poliittisen mieltämisen. Voidaankin katsoa Yleisradion olleen tuolloin melko vahvasti parlamentaarisisessa hallinnassa⁵⁶ ja valvonnassa sekä poliittisena pelikenttänä.

Repo arvioi poliittisen otteen kiristyneen entisestään kesäkuussa 1964, kun eduskunnan valitsijamiesten nimeämä uusi hallintoneuvosto nimesi puheenjohtajakseen Johannes Virolaisen, istuvan hallituksen pääministerin. Lisäksi hallitusneuvosto halusi lisätä mahdollisuuksiaan valvoa yhtiön toimintaa laajentamalla hallitusneuvoston ratkaistavaksi tuotavien asioiden aihepiiriä.⁵⁷ Puolueet himoitsivat johtopaikkoja Yleisradiossa, mutta suurempien ristiriitojen välttämiseksi pääjohtajaa ei valittu poliittisella mandaatilla ennen 1960-luvun puoliväliä,⁵⁸ kun Eino S. Repo nostettiin yhtiön johtoon maalaisliiton vahvalla tuella.

1.2. Eino S. Repo Yleisradion pääjohtajaksi vuonna 1965

Maalaisliiton mandaatilla, mutta puolueen ulkopuolelta

Ensimmäisen kerran Eino S. Repoa kaavailtiin Yleisradioon pääjohtajan varamieheksi vuonna 1961. Idea oli ”Kekkonen hoviin”⁵⁹ kuuluneen Jouko Tyyrin⁶⁰, joka näki kulttuuriliberaalin Revon oikeana ihmisenä uudistamaan yhtiön

oli Suomen vaikutusvaltaisimpia ja tunnetuimpia toisen maailmansodan jälkeisen ajan poliitikkoja. Virolainen toimi Suomen pääministerinä 12.9.1964–27.5.1966. Biografiakeskus, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

⁵⁵ Virolainen 1969, 317.

⁵⁶ Repo et al. 1967, 39.

⁵⁷ Repo 1975, 250–251, 257.

⁵⁸ Salokangas 1996, 22.

⁵⁹ Termillä tarkoitetaan tässä kirjoituksessa presidentti Urho Kekkonen lähipiiriä 1960-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Hemánus 1972, 14–15.

⁶⁰ Jouko Tyyri (1929–2001) kuului kekkoslaisen politiikan kannattajiin ja presidentti Kekkonen kulttuuriseen lähipiiriin. Eksistentiaalifilosofiasta kiinnostuneelle Tyyrille oli tärkeää ajattelun, mielipiteen ja olemisen vapaus. Biografiakeskus, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

ummehtunutta ohjelmapolitiikkaa. Repo ei kuitenkaan ollut tuolloin vakanssista kiinnostunut.⁶¹ Tyyri tiesi, että Yleisradion silloinen pääjohtaja, epäpoliittiseksi porvariksi luonnehdittu Einar Sundström,⁶² täyttäisi 65 vuotta ja siirtyisi eläkkeelle vuonna 1964. Silloin olisi mahdollista saada Repo Yleisradion pääjohtajaksi.⁶³

Eino S. Repoon suhtauduttiin puoluekentällä lähtökohtaisesti varauksellisesti Yleisradion uutta pääjohtajaa etsittäessä. Yleisradion hallintoneuvostolle Repo oli melko tuntematon hahmo – myös maalaisliittolaisille jäsenille, sillä Repo ei ollut puolueen jäsen eikä mukana päivänpolitiikassa.⁶⁴ Tosin vuonna 1962 Repo oli ajanut näkyvästi ja aktiivisesti presidentti Kekkonen uudelleenvalintaa.⁶⁵ Repo uskoikin, että Kekkonen vastustajat painoivat hänen nimensä tuolloin tarkasti muistiin, vaikka suurelle yleisölle hän oli edelleen tuntematon.⁶⁶

Presidentti Kekkonen vaikutti kulissien takana

Uuden pääjohtajan valintaa edelsi puoluepoliittinen kamppailu yleisradiomonopolin pääjohtajan paikasta. Kulisseissa naruja veteli presidentti Urho Kekkonen, jonka uskotaan aloittaneen suunnitelmat Revon pääjohtajuudesta Yleisradiossa jo keväällä 1962. ”Kunhan saadaan maahan hyvä hallitus, lähetetään Sundström radiosta eläkkeelle ja pannaan sinut tilalle”, PERTTI HEMÁNUS siteeraa Kekkosta.⁶⁷

Mainittakoon, että Eino S. Repo kuului Urho Kekkonen konkreettiseen lähipiiriin jo tämän ollessa pääministerinä, sillä Eino oli ystäväystynyt veljensä Villen kautta Kekkonen kaksospoikien Matin ja Tanelin kanssa. Sittemmin Repo liittyi myös Urho Kekkonen vaimon Sylvin perustamaan kirjallisuuspiiriin.⁶⁸

⁶¹ Hemánus 1972, 14. Repo 1975, 201. Salokangas 1996, 152.

⁶² Salokangas 1996, 13.

⁶³ Hemánus 1972, 14.

⁶⁴ Salokangas 1996, 153.

⁶⁵ Repo 1975, 189–198. Hemánus 1972, 15.

⁶⁶ Repo 1975, 194.

⁶⁷ Hemánus 1972, 14–15. Salokangas 1996b, 152. Repo 1975, 201.

⁶⁸ Hemánus 1972, 13, 26. Repo 1975, 176, 179–180.

Noihin aikoihin Repo ja presidentti Kekkonen tapasivat useasti, vaikka Kekkonen pysyi politiikasta ei-kiinnostuneelle Revolle jokseenkin etäisenä hahmona. Revon mukaan heitä kuitenkin yhdisti jo tuolloin ”vastenmielisyys V. A. Koskenniemen⁶⁹ kaltaisia kulttuuriegoisteja kohtaan” ja suhtautuminen Yleisradion taantumuksellisuuteen.⁷⁰ Revon viittausta V. A. Koskenniemeen on tähdennettävä sen verran, että Repo joutui lopettamaan kirjoittamisen Uusi Suomi⁷¹ -lehden kirjallisuusosaston toimittajana Koskenniemen kanssa syntyneiden julkisten erimielisyyksien vuoksi.⁷²

Hemánuksen mukaan Kekkonen ei henkilökohtaisesti kuitenkaan vaikuttanut Yleisradion uuden pääjohtajan valintaan – sen sijaan presidentti laittoi Revon tueksi luottomiehensä Kustaa Vilkun^{73,74} Maalaisliiton puheenjohtaja Johannes Virolainen niin sanotusti vihittiin asiaan talvella alkuvuodesta 1964.⁷⁵ Virolainen kertoo muistelmissaan, että Kustaa Vilkun laatima selonteko Eino S. Revosta sekä itse pääjohtajakandidaatin esitelmä ajatuksistaan radio- ja televisiotoiminnan kehittämiseksi ratkaisivat Virolaisen tuen Revolle.⁷⁶ Virolainen ymmärsi, että Yleisradion lihavat vuodet olivat päättymässä, ja toimintaa täytyi ryhtyä kehittämään.⁷⁷ Virolainen kertoo kuinka hän joutui tekemään paljon töitä saadakseen maalaisliiton väen hyväksymään, että maalaisliitto kannattaisi pääjohtajavaaleissa juuri Eino S. Repoa.⁷⁸ Hemánus arvelee, että Repoa tuskin tunnettiin puolueiden johtoportaan ja Yleisradion hallintoneuvoston tasolla, jolla pääjohtaja valittaisiin.⁷⁹

⁶⁹ Veikko Antero Koskenniemi (1885–1962) oli suomalainen runoilija, kirjallisuushistorian professori, kulttuurivaikuttaja, toimittaja ja kriitikko. Hän oli myös Suomen Akatemian jäsen. Salon Strindberg. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Biografiakeskus.

⁷⁰ Repo 1975, 180.

⁷¹ Revon mukaan Uusi Suomi oli maan toiseksi suurin lehti, mutta myös maan vanhin ja vanhoillisin. Repo 1975, 178.

⁷² Hemánus 1972, 12–13. Repo 1975, 102, 148–152.

⁷³ Kustaa Vilkuna (1902–1980) oli tiedemies, poliitikko ja presidentti Kekkonen näkyvimpiä tukijoita. Hänen ansiokseen katsotaan Eino S. Revon nouseminen Yleisradion pääjohtajaksi. Biografiakeskus, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

⁷⁴ Hemánus 1972, 15.

⁷⁵ Hemánus 1972, 18.

⁷⁶ Virolainen 1969, 323.

⁷⁷ Hemánus 1972, 47.

⁷⁸ Virolainen 1969, 327.

⁷⁹ Hemánus 1972, 15.

Televisioalan kannukset Mainos-TV:n ohjelmajohtajana

Kirjallisuuden maisteri Repo ryhtyi tekemään väitöskirjaa Juhani Siljosta⁸⁰ syksyllä 1963.⁸¹ Taustavaikuttimena saattoi olla se, että tohtorin titteli olisi epäilemättä lisäansio Yleisradion pääjohtajan paikalle pyrkimisessä⁸² – ainakin Revon tukijoihin lukeutunut presidentti Kekkonen vaikutti olevan sitä mieltä.⁸³

Sitten Repo sai hyvin edullisen tarjouksen Mainos-TV:n ohjelmajohtajan paikasta: työaika yksi päivä viikossa Mainos-TV:ssä ja loppuajan hän voisi käyttää muodollisesti väitöskirjansa tekemiseen⁸⁴ – väitöskirja kuitenkin jäi pöytälaatikkoon, kun työt ohjelmajohtajana veivät Revon mukanaan.⁸⁵

Revon palkannut Mainos-TV:n johtaja Pentti Hanski muistelee rekrytoinnin taustoja. Hän ajatteli keskustapuolueen lähellä olevan henkilön palkkaamisen olevan hyvä ajatus ja Mainos-TV:lle hyödyksi: ”Tiesin tuolloin, että Repo oli lähellä presidenttiä ja että hänestä keskustan ’mahtimiehet’ ja muut vaikuttajayksilöt kaavailivat tulevaa Yleisradion pääjohtajaa.”⁸⁶ Repo arvelee muistelmissaan aivan oikein, että hänen palkkaamisensa oli ennen muuta taktinen temppu Mainos-TV:n kannalta, sillä yhtiön harjoittama mainonta oli lisääntynyt ja aiheutti närää muun muassa maalaisliittolaisten piirissä.⁸⁷ Repo kuitenkin huomauttaa, että todellisuudessa hänellä ollut juuri mitään vaikutusta maalaisliittoon, ja hänen ystävänsä puolueessa lukeutuivat vähiten vaikutusvaltaisimpiin henkilöihin ja enimmäkseen puolueen vasempaan laitaan.⁸⁸

Repo siis hyväksyi Mainos-TV:n työtarjouksen, jonka vuoksi Repoa Yleisradion pääjohtajaksi kampanjoinut Kustaa Vilkuna hermostui ja epäili Revon myyneen

⁸⁰ Juhani Siljo (1888–1918) oli suomalainen runoilija, aforistikko ja esseisti. Kansallisbiografia. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Repoa kiehtoi ”tahdon ja taipumattomuuden runoilija ja 1918 sodan valkoinen sankari”. Hemánus 1972, 12.

⁸¹ Repo 1975, 202–203.

⁸² Repo 1975, 202–203.

⁸³ Hemánus 1972, 17.

⁸⁴ Hanski 2001, 175. Hemánus 1972, 17. Repo 1975, 204.

⁸⁵ Repo 1975, 203.

⁸⁶ Hanski 2001, 173–174.

⁸⁷ Repo 1975, 204–205.

⁸⁸ Repo 1975, 207.

itsensä rahasta.⁸⁹ Vilkunan mielipiteistä huolimatta Repo aloitti Mainos-TV:n ohjelmajohtajana 13.2.1964.⁹⁰ Muistelmissaan hän kertoo ottaneensa työn ennen kaikkea opiskelun kannalta⁹¹ – Yleisradion pääjohtajuus lukeutui edelleen Revon lähitulevaisuuden tavoitteisiin.

Hanskin mukaan Revolla oli Mainos-TV:n ohjelmajohtajana monia uusia ohjelmaideoita, erityisesti kulttuurin eri alueilla. Osa ideoista siirtyi vuoden 1965 ohjelmistoon Revon siirryttyä Yleisradion pääjohtajaksi. Repo sai myös aikaan sen, että Mainos-TV perusti sekä asia- ja viihdeohjelmien että filmiohjelmien päällikön virat.⁹²

Pentti Hanski kirjoittaa:

Käytännössä Repo oli kuitenkin lähes joka päivä MTV:ssä ja osallistui aktiivisesti ohjelmapolitiikan luomiseen. Luonnollisesti häneltä kului paljon aikaa neuvotteluihin, joiden tarkoituksena oli avata YLEn pääjohtajan huoneen ovet. Eikä minulla ollut mitään sitä vastaan, koska tuo pyrkimys oli jo ollut esillä häntä palkatessa.⁹³

Lopulta Yleisradion hallintoneuvosto hyväksyi Eino S. Revon Yleisradion pääjohtajaksi yksimielisesti, mutta vain kaksi päivää ennen hänen toimikautensa alkamista⁹⁴ joulukuun 29. päivänä 1964⁹⁵. Uutta oli Yleisradion pääjohtajan toimikauden rajaaminen ensi kertaa määräaikaiseksi viiden vuoden mittaiseksi – Revon omasta aloitteesta.⁹⁶

Vaikka Eino S. Repo nousi Yleisradion pääjohtajaksi maalaisliiton vahvalla tuella, on kapeakatseista nähdä Revon valinta Yleisradion pääjohtajaksi vain Kekkosen

⁸⁹ Hemánus 1972, 18.

⁹⁰ Hanski 2001, 175.

⁹¹ Repo 1975, 204, 207–208.

⁹² Hanski 2001, 175.

⁹³ Hanski 2001, 175.

⁹⁴ Salokangas 1996, 153.

⁹⁵ Hemánus 1972, 27.

⁹⁶ Hemánus 1972, 26. Salokangas 1996b, 154.

lähipiirin onnistuneena henkilöoperaationa, sillä laajemmassa katsannossa oli kyse suomalaisen yhteiskunnan muuttumisesta ja Yleisradioon kasaantuneista muutospaineista.⁹⁷

Repo tarjosi itseään uudistajana

Repo tarjosi itseään uudistavana johtajana, joka palauttaisi Yleisradion hoitamaan sille kuuluvat tehtävät uuden ajan vaatimukset täyttäen. ”En ole tullut tänne profeetaksi, vaan vapahtajaksi”, Hemánus siteeraa Revon kommenttia Kaarle Nordenstrengille.⁹⁸ Repo halusi vapauttaa ohjelmatoiminnan kirjoitetuista ja kirjoittamattomista suitsista, joiden toimittajakunnan aktiivisin osa oli tuntenut sitovan itseään.⁹⁹

Repo oli aiemmin haaveillut perustavansa englannista saamiensa vaikutteiden perusteella kerran viikossa ilmestyvän julkaisun, joka olisi ”tyystin vapaa, korkeimmalla mahdollisella asiantuntemuksella ja huippuluokan kirjoittajien avustuksella toimitettu Observer-tyyppinen sanomalehti”.¹⁰⁰ Kiinnostuttuaan mahdollisuudesta päästä Yleisradion pääjohtajaksi Repo pyrki mielestäni tavoittelemaan edellä mainittuja journalistisia ihanteitaan – tietenkin sähköisen median ehdoilla.

Revon mukaan Yleisradio oli alkuvuosien toiminnan varovaisuudellaan kahlinnut itsensä monien kieltojen kahleisiin.¹⁰¹ Vaikka Yleisradio ei ollut poliittisen vallankäytön suoranainen välikappale, oli se varonut liikaakin järjestyttämistä vallitsevaa yleisesti hyväksytyä maailmankatsomusta ja yhteiskunnallista tasapainoa. Toisen maailmansodan sytyttyä yleisradiotoiminta oli joutunut valtiovallan poliittisten tarkoitusperien välikappaleeksi, ja se merkitsi taantumista matkalla kohti vapaata tiedonvälitystä.¹⁰² Repo arvosteli Yleisradion juuttuneen pikkuporvarillisuuteen ja vaati erityisesti uutispalvelun uudistamista, mihin liittyi

⁹⁷ Salokangas 1996, 154.

⁹⁸ Hemánus 1972, 62.

⁹⁹ Hemánus 1972, 62.

¹⁰⁰ Repo 1975, 201.

¹⁰¹ Repo et al. 1967, 35.

¹⁰² Revon esitelmä 31.5.1966, 4–5. Repo et al. 1967, 35.

halu vapauttaa Yleisradio Suomen Tietotoimiston eli STT:n holhouksesta. Repo visioi, että Yleisradion tulisi olla osallistuva aktiivinen väline niin taiteen kuin tieteenkin piirissä.¹⁰³

Pääjohtajana Revon tavoitteena oli Yleisradion ohjelmatoiminnan vapauttaminen konservatiivisesta hegemoniasta¹⁰⁴, jotta Yleisradio voisi tehokkaammin toteuttaa valistus- ja sivistystavoitteensa.¹⁰⁵ Repo halusi uudistaa konservatiivisuuteen jähmettyneen radion, mutta ennen kaikkea myös yleisesti heikkotasoisena pidetyn televisio-ohjelmatuotannon.¹⁰⁶ Hemánuksen mukaan Yleisradiossa tai yhtiön ulkopuolellakaan ei oltu oikeastaan ymmärretty radion ja television merkitystä ennen Eino S. Revon aikaa yhtiössä.¹⁰⁷

1.3. Uusi pääjohtaja avasi ohjelmapoliittisen keskustelun

Tuore pääjohtaja Eino S. Repo osallistui aktiivisesti ohjelmapoliittisten tulkintojen¹⁰⁸ tekemiseen. Hänen ihanteensa oli niin kutsuttu informatiivinen ohjelmapoliittikka, joka tarkoitti oikeisiin tietoihin ja tosiasioihin perustuvan maailmankuvan tarjoamista yleisölle.¹⁰⁹

Revon ajamat muutokset Yleisradion ohjelmapoliittikkaan olivat monessa mielessä radikaaleja, vaikka television ohjelmatyyppejä voidaankin pitää kulttuurisina ja yhteiskunnallisina sopimuksia, joiden sopimuksenvaraisuus tekee niistä alttiita muutoksille. Tästä mielenkiintoisen esimerkin tarjoavat television poliittiset ohjelmat, jotka rakentuvat aina tietyyntyyppiselle käsitykselle politiikasta.¹¹⁰

¹⁰³ Salokangas 1996, 155.

¹⁰⁴ Hegemonia viittaa tässä kirjoituksessa johtoasemaan ja vallankäyttöön, valtaan määrätä merkityksiä ja tulkita todellisuutta. Tuominen 1991, 384.

¹⁰⁵ Salokangas 1996, 166.

¹⁰⁶ Salokangas 1996, 155.

¹⁰⁷ Hemánus 1972, 63.

¹⁰⁸ Ohjelmapoliittiset tulkinnat koskevat yleisradio- ja televisio toiminnan tavoitteita ja päämääriä sekä sen erilaisia voimavaroja. Silvo 1988, 6.

¹⁰⁹ Salokangas 1996, 166.

¹¹⁰ Hujanen 2007, 120.

Repo vakuuttaa muistelmissaan, että vaikutusvaltaisten henkilöiden yritykset puuttua asioihin eivät vaikuttaneet millään tavalla Yleisradion ohjelmistoon.¹¹¹ Repo oli linjannut, että Yleisradion oli pysyttävä riippumattomana ulkopuolisista painostusryhmistä.¹¹²

Eino S. Repo esitelmöi ensi kerran laajemmin visiostaan suomalaisen yleisradiotoiminnan tulevaisuudesta Yleisradion yhtiökokouksessa 31. toukokuuta 1966. Tuolloin Repo uskoi, että teknillinen kehitys ei toisi merkittävää kehitystä lähitulevaisuudessa, vaikka radion puolella stereoääni teki tuloaan ja mustavalkotelevisio oli muuttumassa värilliseksi. Repo korosti, etteivät teknilliset kehitysaskleet vaikuttaisi radion ja television asemaan yhteiskunnassa, joten Yleisradion oli pohdittava vakaasti, miten se tulee täyttämään tärkeän paikkansa suomalaisessa yhteiskunnassa.¹¹³

Yleisradion televisio-ohjelmistojen rakentaminen alkoi siis tilanteessa, missä teknologiaan liittyneet epäilykset loivat tarpeen luoda pelkkää ajanvietettä monipuolisempia sisältöjä.¹¹⁴

1.4. Pöhöttyneen organisaation ongelmat

Ohjelmatoiminnallisten tavoitteiden saavuttamiseksi Repo ryhtyi Yleisradion organisaation uudistamiseen. Hänen mukaansa organisaatio ei ollut kyennyt kehittymään samaa kiihkeää tahtia, millä Yleisradio oli television tulon myötä paisunut suuryhtiöksi niin henkilökuntansa kuin toimintansakin puolesta.¹¹⁵ Olihan Yleisradion organisaatiomuoto koettu jo aiemmin haasteelliseksi ja uudistusta kaipaavaksi kysymykseksi,¹¹⁶ etenkin kun valtionenemmistöisenä osakeyhtiönä sekä radiolupamaksuilla kartutettuun radiatorahastoon liitännäisenä

¹¹¹ Repo 1975, 217–218.

¹¹² Repo et al. 1967, 17, 59–60.

¹¹³ Revon esitelmä 31.5.1966, 2.

¹¹⁴ Hujanen 2007, 115.

¹¹⁵ Repo 1975, 228.

¹¹⁶ Repo 1975, 228. Virolainen 1969, 316–318.

laitoksena Yleisradio oli merkittävä instituutio.¹¹⁷ Esimerkiksi vuonna 1956 Yleisradion palkkalistoilla oli ollut noin viisisataa henkilöä, mutta vuonna 1966 jo reilusti yli pari tuhatta.¹¹⁸ Organisaatiossa vallitsi tilanne, jossa johtajilta puuttui päätösvaltaa, ohjelmapuolen työnjako ei ollut erikoistunutta ja laadunvalvonnassa sekä kehitystoiminnassa oli puutteita.¹¹⁹

Organisaation uudistusehdotukset

Revon käynnistämän organisaatiouudistuksen tavoitteena oli pitkiin komentoketjuihin kangistuneen päätöksenteon kohdistaminen tarpeellisiin asioihin ja vastuun selventäminen.¹²⁰ Yleisperiaate oli, että pääjohtajan yläpuolella ollut hallintoneuvosto ja itse pääjohtaja puuttuisivat alle vuotta lyhyemmän tähtäyksen suunnitelmiin vain suuntaviivat määrittelemällä ja yksityiskohtiin kajoamatta. Päätehtävä olisi valvoa suunnitelmien noudattamista ja tavoitteiden toteuttamista. Pääjohtajalle suunnitelma olisi toteutuessaan antanut merkittävää valtaa suurten linjojen ohjauksessa, mutta ei ohjelmatoiminnan yksityiskohtiin.¹²¹

Hankkeen siirryttyä hallintoneuvostoon asiat etenivät varsin hitaasti. Hallintoneuvosto hyväksyi lopulta organisaatiouudistuksen kahdessa erässä marraskuussa 1968 ja helmikuussa 1969. Voimaan se astui kuitenkin vasta vuoden 1970 alussa.¹²²

Ohjelmatoiminnan sekavat toimintamallit

Television oman ohjelmatoiminnallisen identiteetin kehittymistä oli vaikeuttanut sen epäselvä organisatorinen rakenne. Television ohjelmatoiminta sijaitsi radion ohjelmajohtajalle alistetussa TV-ohjelmaosastossa aina vuoden 1965 organisaatiouudistukseen saakka. Tämä ohjelmaosasto oli puolestaan jakaantunut

¹¹⁷ Silvo 1988, 61.

¹¹⁸ Repo et al. 1967, 40.

¹¹⁹ Salokangas 1996, 23.

¹²⁰ Salokangas 1996, 160.

¹²¹ Salokangas 1996, 160.

¹²² Salokangas 1996, 161.

radion ohjelmatoiminnasta mallia ottaen dokumentti-, uutis-, koulu-tv-, teatteri- ja ajanviete sekä ruotsinkieliseksi alaosastoiksi.¹²³

Jo ennen Yleisradion pääjohtajan työn aloittamista Eino S. Repo oli kokenut voimakkaasti, että televisio-ohjelmien tasoa on kehitettävä¹²⁴. Repo oli ollut myös yksi Suomen ensimmäisistä radioarvostelijoista Uusi Suomi -sanomalehdessä, johon hän kirjoitti yhdessä veljensä Villen kanssa nimimerkillä Auditor. He olivat tiukkoja kritiikissään ja moittivat Yleisradion ohjelmia sovinnaisuudesta ja uneliaisuudesta.¹²⁵ Lisäksi Repo yritti saada julkista keskustelua aikaan Yleisradion ohjelmapolitiikasta kirjoittaessaan Uuden Kuvalehden liitteeseen Uusi Radiolehti.¹²⁶

Revon arvioiden mukaan suomalainen televisio oli liian kaupallinen ja sen toimintaa leimasi ”jonkinlainen puolivillainen show-henki”.¹²⁷ Hän katsoi byrokratisoituneen Yleisradion tuudittautuneen vastuunpakoiluun ja riskittömyyteen ja samalla tekemisen luovuus oli kuihtunut. Revon näkemyksen mukaan Yleisradiosta oli tullut kulttuurin vaisu heijastaja, vaikka sillä oli potentiaalia olla kulttuurin vahvin edistäjä.¹²⁸

Roolin selkeyttäminen

Revon lähtökohta oli, että Yleisradio on ennen muuta sivistys- ja valistusväline, joka siinä sivussa tarjoaa sopivan määrän soveliasta ajanvietettä. Revon mielestä Yleisradio ei ollut kyennyt täyttämään julkisena laitoksena tätä tehtäviensä mukaista roolia.¹²⁹

Vaikka Revon mielestä yleisradiotoiminnan päätehtävänä onkin pidettävä tiedonvälitystä, sillä on hänen mukaansa mahdollisuus palvella ja sen on

¹²³ Silvo 1988, 161.

¹²⁴ Repo 1975, 228.

¹²⁵ Hemánus 1972, 12–13. Repo 1975, 154–159.

¹²⁶ Repo 1975, 160.

¹²⁷ Salokangas 1996, 155.

¹²⁸ Salokangas 1996, 155.

¹²⁹ Salokangas 1996, 154–155.

palveltava yleisöään myös monilla muilla osa-alueilla. Repo linjasi, että Yleisradion on pyrittävä tyydyttämään niitä taiteellisia, uskonnollisia ja viihteen sekä virkistykseen tarpeita, mitä sen yleisössä on.¹³⁰

Repo korostaa, että tiedonvälittämisessä yleisradiotoiminnan tärkeimpänä tavoitteena tulee olla oikeisiin tietoihin ja tosiasioihin perustuvan maailmankuvan tarjoaminen. Erilaisia ja vastakkaisia maailman- ja elämäkatsomuksia voidaan ja pitääkin ohjelmistossa esittää, mutta katsomusten muodostaminen ei ole yleisradiotoiminnan tehtävä, vaan kunkin yksilön itsensä.¹³¹

¹³⁰ Salokangas 1996, 154–155.

¹³¹ Revon esitelmä 31.5.1966, 5–6.

2. REVON OHJELMAPOLIITTISET UUDISTUKSET

2.1. Irtaantuminen Suomen Tietotoimistosta ja kohti omaa uutistoimintaa

Yleisradio otti askeleen kohti ammattimaista uutisvälitystä vuonna 1965, kun tuore pääjohtaja Eino S. Repo nimitti uutispäälliköksi Ralf Fribergin.¹³² Friberg oli ruotsalaisen kansanpuolueen kaupunginvaltuutettu ja lahjakkaana pidetty lehtimies.¹³³ Repo antoi Fribergille neljä kuukautta aikaa uutispäällikön tehtävään valmistautumiseen ja suunnitelmien tekoa varten. Lisäksi Fribergille tarjottiin matkustusmahdollisuus mihin tahansa opetuksia tarjoavaan maahan.¹³⁴

Honka-liiton¹³⁵, kokoomuksen ja sosiaalidemokraattien suunnalta oltiin kriittisiä uutispäällikkö Fribergin kehitysehdotuksia kohtaan. Osasyynä lienee ollut sosiaalidemokraattien vahva ote Suomen Tietotoimistoon (STT), jonka Friberg halusi etäännyttää Yleisradiosta.¹³⁶ Fribergin merkittävin uudistus olikin Revon mukaan ehdotus, jonka mukaan Yleisradio luopuisi STT:n uutispalvelusta ja kehittäisi itse kaikki uutisaiheensa. Kokoomus vastusti tätä ankarasti Yleisradion hallituneuvostossa Erkki Tuulen johdolla. Revon näkemyksen mukaan vastustuksen syy oli raha.¹³⁷ Yleisradion maksut STT:lle oli tämän suurin tulolähde, peräti noin kolmasosa yhtiön tulonmuodostuksesta.¹³⁸

Revon mielestä hallitusneuvoston ryhmittymät ajoivat taustavoimiensa asiaa eivätkä Yleisradion, jonka ylimmässä hallintoelimessä he istuivat. Vastustusta

¹³² Rantala 2007, 167.

¹³³ Hemánus 1972, 65–67.

¹³⁴ Repo 1975, 220.

¹³⁵ Käsité Honka-liitto juontaa juurensa vuoden 1962 presidentinvaaleihin, jolloin oikeuskansleri Olavi Honka asettui sosiaalidemokraattien ja kokoomuksen tukemana Urho Kekkosen vastaehdokkaaksi. Biografiakeskus, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

¹³⁶ Hemánus 1972, 67.

¹³⁷ Repo 1975, 220–221.

¹³⁸ Hemánus 1972, 67.

herätti myös epäluulo toimintaa kohtaan, josta ei etukäteen tiedetty, mikä poliittinen katsanto siitä eniten hyötyisi.¹³⁹

Nopeus, myyvyys, värikkyys ja dramaattisuus

Radiossa Yleisradion omat uutiset aloittivat vuonna 1965. Suomen Tietotoimiston eli STT:n tuottamiin uutisiin verrattuna tavoitteeksi asetettiin nopeus, myyvyys, värikkyys ja dramaattisuus. Muutos aiheutti kritiikkiä, joka ilmeni uskomuksena STT:n uutisten muokkaamattomuuteen.¹⁴⁰

Yleisradiosta tuli STT:n ja Helsingin Sanomien rinnalle kolmas laaja uutisjärjestelmä, jolla oli myös omia ulkomaankirjeenvaihtajia. Ulkomaankirjeenvaihtajien verkostoa kehitettiin aktiivisesti Reporadion aikana.¹⁴¹ Erityisperusteena oli sellaisten uutisten tarve, joissa katsotaan ulkomaisia tapahtumia suomalaisin silmin.¹⁴² Muutos oli merkittävä, ja Fribergin mukaan Yleisradion omilta kirjeenvaihtajilta saatiinkin noin 600 juttua vuodessa.¹⁴³ Eino S. Repo kävi henkilökohtaisesti neuvotteluja Neuvostoliiton radio- ja tv-komitean puheenjohtajan N. N. Mesjatsevin kanssa edistääkseen Yleisradion Moskovan kirjeenvaihtajan työn helpottamista ja muuta maiden välisen tiedotuksen yhteistyötä.¹⁴⁴

Yleisradion omia uutisia pidettiin kuitenkin muokattuina eli vähemmän puolueettomina kuin STT:n tuottamia uutisia.¹⁴⁵ Yleisradion itsenäistä panosta uutisten luotettavuuden takeena ei osattu vielä arvostaa. Tällainen asennoituminen saattoi osittain johtua siitä, että radiossa alettiin mainita uutislähetysten toimittaja nimeltä.¹⁴⁶ Hannu Karpo muistelee, kuinka etenkin televisiotoimittajat kohtasivat journalistipiireissä kateutta ja arvostelua, koska

¹³⁹ Repo 1975, 220–221.

¹⁴⁰ Koski 2007, 205.

¹⁴¹ Salokangas 1996, 189.

¹⁴² Salokangas 1996, 180.

¹⁴³ Friberg 1968, 89.

¹⁴⁴ Salokangas 1996, 205.

¹⁴⁵ Hemánus 1972, 72.

¹⁴⁶ Hemánus 1972, 68, 72.

maanlaajuinen televisionäkyvyys teki nuorista toimittajista tunnettuja jo muutamien juttujen perusteella.¹⁴⁷

Repo kertoo halunneensa saada radion uutislähetys muutetuksi kerran tunnissa tapahtuvaksi. Kokoomuksen Erkki Tuuli vastusti vetoamalla siihen, että maailmalla ei tapahdu niin paljon, että siitä pitäisi kertoa tunnin välein. Hänen mukaansa se johtaisi siihen, että ”kansantalous romahtaisi, kun ihmiset istuisivat kotona korva kiinni radiossa”. Lopulta päädyttiin kompromissiin, jonka perusteella STT sai pitää neljä perinnäistä uutislähetystään, muut kuuluivat radion uutistoiminnan tehtäviin.¹⁴⁸

Televioutisten saneeraus

Radioutisten aloittaisen jälkeen Friberg saattoi keskittyä televioutisten kehittämiseen. Television kasvanut merkitys koko kansankunnan kattavaksi uutistoiminnaksi antoikin aihetta, sillä televisio kertoi näkyvimmin valtakunnallisesti merkittävät tapahtumat.¹⁴⁹ Television uutistoiminnalle on tunnusomaista suuret katselijamäärät, vähäinen katselijavastustus ja hallitseva asema toisiin tiedotusvälineisiin nähden. Fribergin itsensä mukaan kansainvälisten kriisitilanteiden tai kotimaisten katastrofien tapahtuessa television merkitys korostuu entisestään.¹⁵⁰

Fribergin mukaan työmoraaliltaan heikko television uutistoimitus oli kuitenkin tuolloin lähes anarkistisessa tilassa ja että ”toimituksessa pelattiin noppaa ja juotiin punaviiniä”.¹⁵¹ Friberg kielsikin ensi töikseen oluen juonnin työpaikalla¹⁵².

Eino S. Repo kiinnitti huomiota henkilökunnan rekrytointiin parantaakseen ohjelmistojen laatua. Syksyllä 1964 laatimassaan muistiossa Johannes Virolaiselle

¹⁴⁷ Hannu Karpon haastattelu. Helsinki 15.8.2012.

¹⁴⁸ Repo 1975, 221.

¹⁴⁹ Friberg 1968, 88.

¹⁵⁰ Friberg 1968, 88.

¹⁵¹ Rantala 2007, 168.

¹⁵² Hemánus 1972, 69.

Repo katsoi Yleisradion otteen herpaantuneen 1950-luvulla, kun ohjelmatoiminnan budjettia oli pidetty liian pienenä. Parhaat kulttuurin ja sähköisen viestinnän osaajat eivät hakeutuneet töihin huonosti maksavalle työnantajalle.¹⁵³

Fribergin mukaan tv-uutisia pyrittiin sisällöllisesti myös keventämään, sillä ”ihmiset haluavat nähdä ja kokea muutakin kuin valtiovarainvaliokunnan budjettimietinnön”.¹⁵⁴ Friberg linjasi Ruotsin radiokomitean mietintöä mukailleen, että uutispalvelu ei ole vain suosittu ohjelmakohta, sillä se palvelee myös kansalaisten mielipiteenmuodostusta ja herättää mielenkiintoa yleisiin asioihin.¹⁵⁵

Ralf Friberg kiinnitti uutispäällikkönä erityistä huomiota kuvanvaihtajien tietojen puutteellisuuteen 1960-luvun puolivälissä. Yleisradio käytti tuolloin uutistoiminnassaan kuvanvaihtajia, jotka lähettivät uutiskuvaa eri puolilta maata. Kuvanvaihtajilta saatujen kuvausselostusten informaation laatu oli kuitenkin usein heikkoa, koska kuvauksissa ei ollut yleensä mukana toimittajaa, joka olisi vastannut asiasisällöstä.¹⁵⁶

Yleisradion oma uutistoiminta miellettiin eri väreissä

Täydessä laajuudessa Yleisradion oma uutistoiminta alkoi tammikuussa 1966. Uutistoimintaan sisältyi 11 kappaletta Yleisradion omia uutislähetystyksiä suomeksi ja ruotsiksi aamukuuden ja puolenyön välillä sekä STT:n uutiset totuttuihin aikoihin kello 8, 12.30, 19 ja 22. Myös STT:n uutisia radioitiin siis edelleen¹⁵⁷. Kiistaa aiheutti se, että oikeistoryhmät pelkäsivät uutistoiminnan keskittämisen Yleisradiolle johtavan yksipuolisuuden, sillä Yleisradion ylin päättävä elin hallintoneuvosto oli poliittinen. STT sen sijaan oli pääosin sanomalehdistön omistuksessa.¹⁵⁸

¹⁵³ Hemánus 1972, 24–25. Virolainen 1969, 323–327.

¹⁵⁴ Friberg 1968, 89.

¹⁵⁵ Salokangas 1996, 179.

¹⁵⁶ Rantala 2007, 160.

¹⁵⁷ Hemánus 1972, 68.

¹⁵⁸ Salokangas 1996, 180–181.

MARJA TUOMISEN mukaan porvarillisen hegemonian kannattajien mielestä STT oli ainoa oikea uutisten lähettäjä vielä sittenkin, kun Yleisradion omat uutislähetykset oli aloitettu. Yleisradion uutisissa kuultiin liian vihreitä tai punaisia äänensävyjä.¹⁵⁹

Hemánuksen mukaan poliittisesti ajatellen on selvää, että Yleisradion uutistoimintaa katsottiin porvarillisella puolella paljon karsaammin kuin vasemmalla. Yleisradion toiminnan kentän laajeneminen nimittäin merkitsi porvarillisen lehdistön suhteellisen osuuden heikkenemistä uutisvälityksen kokonaiskentässä.¹⁶⁰

Repo muistelee, kuinka kokoomuksen ja sosiaalidemokraattien lehdistössä alettiin kutsua radion uutisia vihreiksi uutisiksi keskustapuolueen värin mukaan. STT:n uutiset olivat noissa kirjoituksissa puolueettomia uutisia.¹⁶¹ Uutisten ”vihreydelle” löytyi kuitenkin luonnollinen selitys, sillä keskustapuolueella oli johtava osuus hallituksessa, jonka vuoksi puolueen ministereitä oli uutisarvon vuoksi aiheellista haastatella muita useammin.¹⁶²

Repo kertoo, että väriviittaus vaihtui, kun tuli tiedoksi, että Yleisradion uutispäällikkö Ralf Friberg oli liittynyt sosiaalidemokraatteihin – Repo oli pahoillaan uutistoiminnan vetäjänsä poliittisesta sitoutumisesta¹⁶³. Silloin keskustapuolueen puoluesihteeriksi Pekka Silvola ryhtyi puhumaan värillisestä, punavihreästä radiosta ja televisiosta ja juuri uutistoiminnan tähden. Repo huomauttaa, että muutaman vuoden kuluttua kritiikkipuheistaan Silvola itse toimi Yleisradion ohjelmajohtajana puoluekirja taskussaan.¹⁶⁴

Repo kirjoittaa muistelmissaan, että uutisten värillisyydestä tai sen koommin värittömyydestä ei ole olemassa riittävää näyttöä yksittäisiä tapauksia lukuun

¹⁵⁹ Tuominen 1991, 124.

¹⁶⁰ Hemánus 1972, 157.

¹⁶¹ Repo 1975, 222.

¹⁶² Hemánus 1972, 70.

¹⁶³ Repo 1975, 220.

¹⁶⁴ Repo 1975, 222.

ottamatta. Revon mukaan uutisten poliittinen väri syntyy vastaanottajan mielessä ennakkoasenteiden perusteella. Repo vakuuttaa, että lähettäjäpäässä toimittaja yleensä pyrkii vastoin omiakin mieltymyksiä objektiivisuuteen tai värittömyyteen.¹⁶⁵

Vuonna 1965 televisiouutisiin luotettiin joidenkin tutkimusten mukaan jo enemmän kuin sanomalehdistöön valtakunnan tason asioissa. Televisiolupien määrä oli jo reilusti yli puoli miljoonaa ja radiolupienkin tiheys asukaslukuun nähden kolmanneksi suurin koko Euroopassa.¹⁶⁶

2.2. Pitkän tähtäyksen suunnittelu eli PTS-toiminta

Yleisradion johdon tehtävänä on huolehtia siitä, että yhtiöllä ja sen ohjelmayksiköillä on tehokas, luovan tietoinstituution tarpeita palveleva vastuuhakuinen organisaatio.¹⁶⁷ Yleisradiotoimintaan perehtyneen Revon¹⁶⁸ mukaan yleisradioalalla ei ollut tuohon aikaan mitään olemassa olevia sovellutuksia hajanaisia mietintöjä lukuun ottamatta – ei ollut ohjelmatoimintaa säänteleviä yksiin kansiin sidottuja ohjeita: ”Oli suuri joukko erilaisia määräyksiä ja käskykirjeitä, joista vain harva oli perillä”.¹⁶⁹ Tehtävänmäärittelyt sisältyivät lähinnä yhtiöjärjestykseen ja toimilupaan.¹⁷⁰

Vertailukohdaksi Repo esitti Ruotsin, jossa oli jo vuosikymmenten ajan määritelty yleisradiotoiminnan tulevaisuutta useissa eri komiteoissa ja tutkimuselimissä. Esimerkiksi vuosien 1965 ja 1966 vaihteessa Ruotsissa oli julkaistu ruotsalaisen yleisradiotoiminnan analyysi *Radions och televisionens framtid i Sverige*.¹⁷¹

¹⁶⁵ Repo 1975, 222.

¹⁶⁶ Repo et al. 1967, 40. Salokangas 2007, 46.

¹⁶⁷ Paloheimo 1968, 31.

¹⁶⁸ Hemánus 1972, 24–25.

¹⁶⁹ Repo 1975, 234.

¹⁷⁰ Repo et al. 1967, 41–43.

¹⁷¹ Repo et al. 1967, 38.

Revon pyrkimyksenä oli tieteellisen tutkimuksen, yleisradiofilosofisen pohdinnan sekä kootun kokemuksen ja tiedon perusteella selvittää suomalaisen yleisradiotoiminnan suuntaviivoja tulevaisuuden toimintaan.¹⁷² Repo ryhtyi edistämään ohjelmatoimintaa palvelevaa tutkimusta saaden johtokunnan tilaamaan tutkimuksia yliopistoilta, jotka koskivat erityisesti yleisöä ja ohjelmien vastaanottoa.¹⁷³

Yleisradiotoiminnan tulee kaikissa olosuhteissa palvella ohjelmistoa ja sen toteuttamista taloudellisesti tarkoituksenmukaisella tavalla.¹⁷⁴ Se edellytti suunnittelua. Repo kertoo, kuinka raskaan organisaatiouudistuksen sivutuotteena perustettiin ulkopuolisen konsulttitoimiston suunnitelmaan pohjautuen uusi pitkän tähtäyksen suunnittelun toimikunta, jonka nimi lyhennettiin muotoon PTS.¹⁷⁵

Edistyksellinen liikkeenjohdollinen malli

Vuoden 1965 lopussa Lauri Vennolan, pääjohtajan varamiehen, puheenjohdolla asetettiin PTS-toimikunta, jonka tehtävänä oli kiireellisesti perehtyä yhtiön organisaatioon ja valmistaa ehdotus sen toiminnan tehostamiseksi.¹⁷⁶

Yleisradion henkilökunta noin nelinkertaistui 1960-luvun aikana, joten Yleisradio oli jo syytä nähdä liikkeenjohdollisena kokonaisuutena.¹⁷⁷ Revon mukaan toimikunta ei kuitenkaan kokoontunut kertaakaan toukokuuhun mennessä, koska kaikille osanottajille ei oltu löydetty sopivaa kokoontumisaikaa.¹⁷⁸ Varsinainen PTS-toiminta käynnistyiikin vasta kevättalvella 1966 ensin työryhmän muodossa, sitten pysyvänä, pääjohtajan alaisuudessa toimivana liikkeenjohdollisena elimenä. Malli oli amerikkalainen ja Suomessa verraten uusi: pääjohtajan alaisuudessa

¹⁷² Repo et al. 1967, 9.

¹⁷³ Salokangas 1996, 168.

¹⁷⁴ Paloheimo 1968, 31.

¹⁷⁵ Repo 1975, 231.

¹⁷⁶ Repo 1975, 228–234.

¹⁷⁷ Paloheimo 1968, 31.

¹⁷⁸ Repo 1975, 228–234.

toimiva liikkeenjohdollinen elin.¹⁷⁹ Revon mukaan vastaavaa mallia ryhtyi samoihin aikoihin käyttämään toinen kotimainen suuryhtiö Kone Oy, joka käytti Yleisradion kanssa samoja neuvonantajia.¹⁸⁰

PTS-ryhmään koottiin yhtiön eri alojen asiantuntijoita¹⁸¹ ja se kokoontui pääjohtajan asunnossa joka torstai¹⁸². Virallinen mandaatti tuli syksyllä 1967, kun Yleisradion johtokunta hyväksyi PTS-päälliköksi Nils-Börje Stormbomin ja tutkimusasiaintuntijain toimenkuvat sekä PTS-elimien ohjesäännön.¹⁸³

PTS-toimikunnan jäseniksi nimettiin pääjohtaja Eino S. Repo, talousjohtaja Eero Vallila, apulaisjohtajat Paavo Levander ja Mauno Tamminen, ohjelmapäällikkö Ville Zilliacus, pääsihteeri Pertti Paloheimo sekä yhtiön ulkopuolinen organisaatiokonsultti, diplomi-insinööri Helge Tuominen.¹⁸⁴ Usein olivat mukana myös tutkija Yrjö Ahmavaara sekä yhteiskuntatieteiden tohtori Pertti Hemánus, joka oli palkattu Yleisradion ohjelmatoiminnan koordinaattoriksi.¹⁸⁵ Ahmavaara oli teoreettisen fysiikan professori ja yhteiskuntakriitikko, joka oli erittäin kiinnostunut yleisradiotutkimuksesta.¹⁸⁶

Sittemmin toimikunnan piirissä muodostettiin vielä erillinen työryhmä, johon kuuluivat pääjohtaja Repo, ohjelmapäällikkö Zilliacus, apulaisjohtaja Tamminen, toimittaja ja ohjelmatoiminnan suunnittelija Nils-Börje Stormbom sekä yli-insinööri Kari Ilmonen.¹⁸⁷ Tämä työryhmä toteutti vuonna 1967 teoksen *Yleisradion suunta – Yleisradiotoiminnan tehtävät ja tavoitteet*, johon palataan myöhemmin tässä tutkimuksessa.

¹⁷⁹ Salokangas 1996, 167–169.

¹⁸⁰ Repo 1975, 231.

¹⁸¹ Repo 1975, 231.

¹⁸² Repo 1975, 232.

¹⁸³ Salokangas 1996, 169.

¹⁸⁴ Repo et al. 1967, 13.

¹⁸⁵ Repo 1975, 232.

¹⁸⁶ Salokangas 1996, 168.

¹⁸⁷ Repo et al. 1967, 7.

PTS-toimikunta sai tehtäväkseen tutkia ohjelmapoliittisia sekä niihin liittyviä taloudellisia, teknisiä ja organisatorisia ongelmia, jotka edellyttivät harkittuja uudistuksia.¹⁸⁸ Yleisradiossa Repo perusteli pitkän tähtäyksen suunnittelun tarpeellisuutta sillä, että yhtiölle oli kertynyt runsaasti ohjelmapoliittisia sekä niihin liittyviä ongelmia, jotka vaativat pikaista mutta kokonaisnäkömykselle rakentuvaa ratkaisua. Pitkän tähtäimen suunnittelun toimikunnan tehtävä oli tutkia nykyisyyden ja tulevaisuuden vaatimuksia ja esittää päättävälle elimille sekä periaatteellisen pohdiskelun tuloksia että konkreettisia ehdotuksia.¹⁸⁹

Tieteellisyys ohjelmapolitiikan tukena

Pääjohtaja Eino S. Repo ei luottanut vain omaan osaamiseensa vaan ymmärsi perustaa ohjelmapoliittisen toiminnan tieteelliseen tutkimukseen. Objektiivisuuden määreistä käytiin samoihin aikoihin Ruotsissa vilkasta keskustelua, ja vaikutteita siitä näkyy suodattuneen Revon ohjelmapolitiikkaan.¹⁹⁰ Merkittävinä tausta-ajattelijoina vaikuttivat PTS-päällikkö Nils-Börje Stormbom ja tutkija Yrjö Ahmavaara¹⁹¹.

Ville Zilliacus ja N-B Stormbom tähdentävät *Tämä on televisio* -teoksen *Ohjelmatoiminnan tavoitteet* -artikkelissaan, että Yleisradiossa alettiin Revon kaudella ymmärtää, että television palvelema ”suuri yleisö” tai ”katsojakunta” ei ole vain yhtenäinen jäsentymätön massa, vaan se koostuu useista suurista ja pienistä eri asioita edustavista ryhmistä.¹⁹²

Repo uskoi, että yleisradiotoiminnan kauaskantoisia ohjelmapoliittisia ja teknisiä toimintasuunnitelmia tehtäessä on otettava huomioon kansantalouden ja väestön kehityssuunta.¹⁹³ PTS-toimikunta laaditutti akateemisten asiantuntijain ennusteen

¹⁸⁸ Repo et al. 1967, 13.

¹⁸⁹ Repo et al. 1967, 7–8.

¹⁹⁰ Salokangas 1996, 177.

¹⁹¹ Salokangas 1996, 169.

¹⁹² Stormbom & Zilliacus 1968, 82.

¹⁹³ Repo et al. 1967, 18.

Suomen väestön kehityksestä vuoteen 1980 asti ja käytti muutenkin useiden eri alojen asiantuntijoiden konsultointiapua.¹⁹⁴

Johtokunnan valta ja merkitys väheni

PTS-toimintaa voidaan pitää neuvoa-antavana ohjelmapoliittisena tietämyksenä, sillä se oli Yleisradion hallitusta neuvovia suunnittelu- ja asiantuntijaelinten analyysseja ja suosituksia. PTS-mietinnöissä tarkasteltiin yleisradiotoiminnan kehitystä, kulttuurissa ja yleisökäyttäytymisessä tapahtuneita muutoksia, ”viestintämaiseman” osa-alueiden keskinäistä järjestymistä sekä yleisradiotoiminnan kehityssuunnusteita. Suunnitteluun sisältyvä neuvoa-antava tietämys on löydettävissä erilaisista televisiotoiminnan kehittämistä koskevista suosituksista, puolivirallisista yleisradiofilosofoinneista ja mietinnöistä.¹⁹⁵ Repo myöntää avoimesti, että PTS-toimikunta oli hänen pääjohtajakautenaan yksi yleisradiotoiminnan johtamisen päävälineitä ja toiminta-alue, joka antoi hänelle henkisesti eniten.¹⁹⁶ PTS-työryhmällä ei ollut kuitenkaan mitään päätösvaltaa.¹⁹⁷

Revon mukaan yhtiön piirissä kuitenkin tunnettiin hienoista epäluuloa PTS-toimintaa kohtaan. Johtokunnassa pelättiin, että päätäntävalta oli salakuljetettu sen ulottumattomiin. Hallintoneuvostossa epäluulo oli vieläkin vahvempaa.¹⁹⁸ PTS:stä syrjäytetyt ohjelmajohdon edustajat tunsivat närkästystä.¹⁹⁹ Pentti Hanskin mukaan Yleisradion vanhoille johtokunnan jäsenille välittyi viesti heidän vaikutuksena vähenemisestä, kun Repo vei monia asioita eteenpäin sen ohi suoraan hallintoneuvostoon tai ”ohitti jopa senkin”.²⁰⁰ Repo havainnollistaa, että tulehtunutta tilannetta kuvastaa parhaiten se, ettei hallintoneuvostossa moni muukaan kuin kokoomuksen Erkki Tuuli näyttänyt oppivan sanomaan PTS-

¹⁹⁴ Repo et al. 1967, 18.

¹⁹⁵ Silvo 1988, 7.

¹⁹⁶ Repo 1975, 231.

¹⁹⁷ Hemánus 1972, 121.

¹⁹⁸ Repo 1975, 233.

¹⁹⁹ Hemánus 1972, 81.

²⁰⁰ Hanski 2001, 186.

lyhennettä oikein. Tuuli puhui Revon mukaan aina pst:stä eli panssarintorjunnasta.²⁰¹

²⁰¹ Repo 1975, 233.

3. INFORMATIIVINEN OHJELMAPOLITIikka

3.1. Ohjelmatoiminnan säännöstö

Eino S. Revon aloittama ja työryhmien jalostama ohjelmapolitiikka kiteytyi kahteen teokseen: *Ohjelmatoiminnan säännöstöön* sekä kolmiosaiseen *Yleisradion suunta* -teossarjaan, jonka ensimmäinen osa oli *Yleisradion tehtävät ja tavoitteet* (1967), toinen *Ohjelmatoiminta* (1968) ja kolmas *Toimintaedellytykset* (1969).

Jälkimmäinen teossarja ei kuulunut Yleisradion virallisiin dokumentteihin, vaan ne olivat ohjelmapolitiittisen keskustelun pohjaksi tarkoitettuja julkaisuja. Käsittelyyn niistä pääsi vain ensimmäinen osa, jonka julkaisivat yksityishenkilöinä Eino S. Repo, Kari Ilmonen, Nils-Börje Stormbom, Mauno Tamminen ja Villi Zilliacus.²⁰²

Uutispäällikkö Ralf Fribergin aloitteesta Yleisradioon perustettiin toimikunta valmistelemaan Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstöä (OTS). Esikuvinaan Fribergillä oli Tanskan ja Ruotsin yleisradiotoiminta.²⁰³ OTS:n tärkeimpien lainkohtien ja muiden virallisten määräysten lisäksi siihen liittyivät ohjelmakäytännön hyväksymät ja yhtiön johdon vahvistamat ohjelmatoimintaa koskevat säännöt. Teoksen tarkoitus oli toimia ohjeena ohjelmatyöntekijöille.²⁰⁴ OTS oli käytännössä suoraa lainausta *Yleisradion suunta* -mietintösarjan ensimmäisestä osasta *Yleisradiotoiminnan tehtävät ja tavoitteet*.²⁰⁵ Myös Mainos-TV oli lupautunut noudattamaan Yleisradiossa luotuja ohjelmatoiminnan periaatteita.²⁰⁶

Yleisradion hallintoneuvoston 1.11.1967 hyväksymän ohjelmatoiminnan säännöstön johdantokappale – PTS:ssä kehitetyn ohjelmapolitiikan ydin²⁰⁷–, oli

²⁰² Hemánus 1972, 121.

²⁰³ Repo 1975, 234.

²⁰⁴ Anderzén 1968, 60.

²⁰⁵ Salokangas 1996, 175.

²⁰⁶ Hanski 2001, 157–159.

²⁰⁷ Repo 1975, 238. Repo et al. 1967, 12–14.

aikansa yksityiskohtaisin ja selkein suomalaisen yleisradiotoiminnan ohjelmatoiminnan tavoitteita määrittelevä virallinen dokumentti²⁰⁸:

Yleisradiotoiminnan päätavoitteena on pidettävä oikeihin tietoihin ja tosiasioihin perustuvan maailmankuvan tarjoamista, kuvan, joka muuttuu sitä mukaa kuin maailma muuttuu ja tietomme siitä lisääntyvät, muuttuvat tai täydellistyvät. Yleisradion ei tule pyrkiä jonkin tietyn maailmankatsomuksen istuttamiseen yleisönsä vaan omakohtaisten katsomusten rakennusosien tarjontaan. Erilaisia ja toistensa suhteen jopa vastakkaisia maailman- ja elämäkatsomuksia voidaan ja pitääkin ohjelmassa esittää, mutta katsomusten muodostaminen ei ole yleisradiotoiminnan vaan kunkin yhteiskunnan jäsenen oma tehtävä. Pyrkinessään antamaan oikean kuvan koko maailmasta, Yleisradion on myös pyrittävä antamaan tosiasioihin nojaava kuva suomalaisesta yhteiskunnasta kaihtamatta sen huonojakaan puolia. Pyrkimys totuuteen edellyttää, että Yleisradiolla on oikeus puuttua yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin epäkohtiin selostusten, keskustelujen ja puheenvuorojen muodossa ottamatta huomioon kaupallisia, puoluepoliittisia tai muita sivutarkoituksia.²⁰⁹

Tässä informatiivisen ohjelmapolitiikan julistuksessa korostettiin tiedon välityksen perustamista sellaisen maailmankuvan välittämiseen, joka perustuu tosiasioihin.

Ohjelmatoiminnan päätavoitteisiin myös sisällytettiin eettinen kannanotto ja myötävaikutuksen pyrkimys humanisen ja demokraattisen arvojärjestelmän kehittämiseen suomalaisessa yhteiskunnassa.²¹⁰ OTS:n pohjarunkona olleet perustavat ohjelmatoiminnan ohjeet sisältyivät jo valtioneuvoston Yleisradiolle vuonna 1963 antamaan ja vuonna 1964 täydentämään toimilupaan.²¹¹

²⁰⁸ Stormbom & Zilliacus 1968, 80.

²⁰⁹ Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1967, 1.

²¹⁰ Stormbom & Zilliacus 1968, 85.

²¹¹ Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1967, 2.

Tärkeimmät OTS:n ohjeistukset olivat puolueettomuus, asiallisuus, yksilön oikeus, mainonta ja kuluttajavalistus.²¹²

Puolueettomuus

Puolueettomuuden vaatimus on ymmärrettävä siten, että Yleisradio ei saa ohjelmatoiminnassaan antautua yksityisten tai ryhmäetujen välineeksi eikä pyrkiä poliittisiin päämääriin. Puolueettomuus on toteutettava tasapuolisella ohjelman ja esiintyjien valinnalla. Puolueettomuuden vaatimus voidaan kuitenkin toteuttaa ottamalla ohjelmatoiminta huomioon kokonaisuutena, joten kaikkien mielipiteiden ja näkökulmien ei tarvitse tulla esille samassa ohjelmassa.²¹³

OTS:ssä korostettiin, että Yleisradio on yksin alallaan kun taas lehdistön piirissä on monta yksityistä tiedotusvälinettä, jotka edustavat erilaisia mielipidesuuntauksia.²¹⁴

PTS-toimikunnan työryhmässä syntyneen, ja ohjelmatoiminnan säännöstöön kirjatun, mietinnön mukaan objektiivisuuden tärkeydestä ei saa tinkiä, mutta se ei suinkaan tarkoita, että radion ja television pitäisi tyytyä vain passiivisesti heijastamaan yhteiskuntaa. Yleisradiotoiminnan täytyi sen näkemyksen mukaan olla elävä, aktiivinen ja tietoisesti keskustelua virittävä tekijä yhteiskunnassaan.²¹⁵

Kuvastaakseen koko suomalaista yhteiskuntaa laajasti, perusteellisesti ja aktiivisesti, olisi Yleisradion myös etsiydyttävä pääkaupunkiseudun ulkopuolelle. Lisäksi noin kymmenen prosenttia lähetysajasta omistettiin ruotsinkielisen vähemmistön ohjelmille.²¹⁶ Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstössä painotettiin, että kun kysymyksessä ovat suuret yhteiskunnalliset asiat tai niillä on

²¹² Anderzén 1968, 60. Repo et al. 1967, 11–17.

²¹³ Anderzén 1968, 61. Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1967, 1.

²¹⁴ Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1967, 2.

²¹⁵ Repo et al. 1967, 12.

²¹⁶ Stormbom & Zilliacus 1968, 83.

laajempi sivistyksellinen merkitys, on niitä tärkeää käsitellä mahdollisimman objektiivisesti.²¹⁷

Asiallisuus

Asiallisuuden vaatimus voidaan ymmärtää perustelluilla aiheen valinnoilla ja väitteillä sekä keskittymisellä olennaisiin asioihin. Ohjelmissa on tehtävä myös selvä ero tosiasioiden ja henkilökohtaisten mielipiteiden välillä.²¹⁸ Mikäli mielipiteitä ilmaistiin joissakin ohjelmissa, oli korostettava, että mielipiteet olivat esiintyjän omia eivätkä Yleisradion.²¹⁹ Esimerkkinä epäasiallisuudesta esitettiin liiallinen kansallismielisyys urheiluselostuksissa.²²⁰

Hemánuksen mukaan Eino S. Revon merkittävin ohjelmapoliittinen ansio hänen ensimmäisenä pääjohtajavuotenaan oli salliva asenne.²²¹ Sallivuus johti kuitenkin usein siihen, että jotkut toimittajat ja ohjelmatyöntekijät unohtivat ohjelmapolitiikan asiallisuuden vaatimuksen.

Reporadiossa toimittajana työskennellyt Hannu Karpo koki henkilökohtaisesti Revon sallivuuden johtuneen pikemminkin pääjohtajan kyvyttömyydestä tarttua asioihin: ”Ihmiset saivat tehdä mitä he halusivat, ainakin minä sain tehdä.”²²²

Mainos-TV:n perustaja Pentti Hanski muistelee, kuinka ”Revon uudistuspolitiikan pyörteissä oli todella vaikeata pitää omat toimittajat kurissa”. Hänen mukaansa fakta ja fiktio alkoi sekoittua ohjelmissa.²²³

Yksilön oikeus

Yksilön oikeudella tarkoitetaan sitä, että on vältettävä sellaista julkisuutta, joka loukkaa yksityiselämän pyhyttä, ellei voimakas julkinen etu sitä vaadi. On siis

²¹⁷ Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1967, 2.

²¹⁸ Anderzen 1968, 62.

²¹⁹ Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1967, 3.

²²⁰ Salokangas 1996b, 177.

²²¹ Hemánus 1972, 64.

²²² Hannu Karpon haastattelu. Helsinki 15.8.2012.

²²³ Hanski 2001, 157–159.

tarkoin harkittava, onko yksityistä henkilöä koskevan asian yleisön tietoon saattaminen yleiseltä merkitykseltään aiheellista vai pelkästään sensaation herättämistä.²²⁴

Ohjelmatoiminnan säännöstössä myös muistutettiin Yleisradion toimihenkilöitä siitä, että ylimielinen ja tärkeilevä käyttäytyminen ei ole soveliasta. Tällä tarkoitettiin sitä, että haastattelut ja lausunnot tuli esittää sellaisena kuin ne on saatu, eikä värittää niitä millään tavoin, jotta ei syntyisi virheellisiä mielikuvia.²²⁵

Mainonta

Yleisradion toimiluvan mukaan mainonta on sallittua Yleisradion välityksellä ainoastaan tv-ohjelmissa. Käytännössä mainonnan hoiti Oy Mainos-TV-Reklam Ab, joka vuokrasi lähetysaikaa Yleisradiolta. Yleisradio oli kieltänyt mainonnan omissa ohjelmissaan. Poikkeuksena voitiin pitää Yleisradion toiminnan kehittämiseksi tapahtuvaa mainontaa sekä kulttuuritiedotuksena pidettävää kirjankustantajien mainontaa.²²⁶

Ulkopuolisilla toimijoilla ei saanut olla sellaista osaa ohjelmasta tai ohjelmatuotannosta, että ohjelma riippumattomuus olisi vaarantunut. Jos ulkopuolinen vaati saada tehdä erityistä mainontaa, vaatimus oli torjuttava.²²⁷ Säännöstössä kuitenkin todettiin, että tahattomia mainosaineiksia oli kuitenkin mahdotonta välttää esimerkiksi julkisilla paikoilla tehtävissä ohjelmissa.²²⁸

Yleisradion toimihenkilöt eivät myöskään saaneet antaa nimeään, ääntään tai kuvaansa kaupallisen asian edistämiseksi. Toimihenkilöiden tuli myös kieltäytyä vastaanottamasta sellaisia lahjoja tai muita etuuksia, jotka saattoivat asettaa hänen puolueettomuutensa kyseenalaiseksi.²²⁹

²²⁴ Anderzén 1968, 62.

²²⁵ Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1967, 6–7.

²²⁶ Anderzén 1968, 62.

²²⁷ Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1967, 21.

²²⁸ Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1967, 23.

²²⁹ Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1967, 24–25.

Liike-elämän edustajat pyrkivät kuitenkin aktiivisesti vaikuttamaan toimittajien tekemiin juttuihin. Esimerkkinä kerrottakoon Hannu Karpon muistelo VR:n tiedotuspäällikkö Erkki Kososesta, joka kirjoitti eri medioiden toimittajille yksilöidyt jutut valmiiksi, ja varsinaiset tiedotustilaisuudet olivat yhtä alkoholinhuuruista juhlaa. Kososen valikoima tieto meni usein sellaisenaan läpi eri medioissa.²³⁰ Karpon mukaan sellaistaikin tapahtui, että jotkut yksittäiset toimittajat ajoivat tietyn autoliikkeen sponsoroimalla autolla tai lensivät jonkin tietyn lentoyhtiön laskuun.²³¹

Kuluttajavalistus

Informatiivisen ohjelmepoliittisen mietinnön uutuutena ohjelmepoliittikkaan tuli kuluttajavalistuksen käsitys. Sen mukaan Yleisradion kuluttajavalistuksen tulee olla mahdollisimman monipuolista ja sen täytyy käsitellä hyödykkeiden ominaisuuksia, hintoja, käyttömahdollisuuksia, huoltoa, valmistusta ja jakelua, mutta myös uusia tutkimustuloksia, kysyntää ja varmuusnäkökohtia. Yleisradion kuluttajavalistuksessa käytettiin apuna muun muassa Sosiaalisen Tutkimustoimiston ja Suomen Pankin tekemiä tutkimuksia²³² sekä Kuluttajaneuvoston²³³ suosituksia.²³⁴

Kuluttajavalistuksen tarpeellisuutta puolsi se, että Yleisradion toimiluvassa mainittiin hyödyllisten tietojen sisällyttäminen ohjelmiin.²³⁵ Kuluttajavalistuksen yhteydessä veloitettiin kuitenkin muistamaan myös puolueettomuusperiaate.²³⁶

Painoarvon asettamista kuluttajasektorille perusteltiin sillä, että se on kansantaloudellisesti edullista ja koska tehokas tiedonjakelu ja koulutus edistävät sosiaalisten estymien poistumista. Käytännössä tämä ohjelmepoliittinen suuntaus

²³⁰ Hannu Karpon haastattelu. Helsinki 15.8.2012.

²³¹ Hannu Karpon haastattelu. Helsinki 15.8.2012.

²³² Stormbom 1968, 155.

²³³ Valtioneuvosto asetti vuoden 1965 lopussa kuluttajaneuvoston, jonka tehtävänä oli ohjata, tukea ja toimeenpanna kuluttajien taloudellisen tietämyksen, hyödyketutkimuksen ja hintatietoisuuden lisääntymistä. Stormbom 1968, 145.

²³⁴ Anderzén 1968, 62–63. Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1967, 27.

²³⁵ Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1967, 27.

²³⁶ Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1967, 29.

merkitsi myös ajankohtais-, debatti- ja opetusohjelmien lisääntyttä lähetysaikaa sarjafilmiin kustannuksella.²³⁷

Hyödykkeiden uutisarvon perusteella niitä oli mahdollista käsitellä myös uutislähetyksissä.²³⁸ Kuluttajavalistuksen luotettavuutta ajatellen oli välttämätöntä, että tiedot perustuivat ”asiallisiin ja täydellisiin” tietoihin.²³⁹ PTS-toimikunnan teettämän tutkimuksen mukaan vuonna 1965 televisiolupien omistajista noin puolet oli työväestöä, neljäsosa henkisen työn tekijöitä, reilu kuudesosa maanviljelijöitä, muut kymmenesosa ja yksi prosentti yrityksiä ja yhteisöjä. Televisioluvanhaltijoista 6,7 prosenttia oli ruotsinkielisiä.²⁴⁰

Ennustettiin, että lähivuosikymmenien kehitys veisi Suomessa neljään olennaiseen muutokseen: jatkuviin ja edelleen suureneviin alueellisiin eroavuuksiin Etelä-Suomen hyväksi niin väestömäärän kuin tuotannon arvon ja tulotasojen osalta. Yhteiskunnan uskottiin kaupunkimaistuvan, teknistyvän ja vanhempien ikäluokkien kasvavan.²⁴¹

3.2. Yleisradion suunta ja ohjelmatoiminnan ihanteet

PTS-työn hedelmä, kolmiosaisen Yleisradion suunta -mietintösarjan ensimmäinen osa *Yleisradiotoiminnan tehtävät ja tavoitteet*, saatettiin painettuun muotoon ja julkisen keskustelun kohteeksi helmikuussa 1967.²⁴² Sen jälkeen Yleisradion päättävät elimet saivat mahdollisuuden ottaa kantaa mietelmän sisältämiin ehdotuksiin.²⁴³

Vastakaiku oli kuitenkin laimeaa niin johtajiston kuin lehdistönkin keskuudessa. Keskustelua ei juurikaan syntynyt ja käsittelyynkin pääsi vain ensimmäinen osa

²³⁷ Stormbom & Zilliacus 1968, 86.

²³⁸ Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1967, 30.

²³⁹ Stormbom 1968, 159.

²⁴⁰ Repo et al. 1967, 41.

²⁴¹ Repo et al. 1967, 44.

²⁴² Yleisradion suunta, Yleisradiotoiminnan tehtävät ja tavoitteet 1967.

²⁴³ Repo et al. 1967, 7–8.

*Yleisradiotoiminnan tehtävät ja tavoitteet.*²⁴⁴ Johtokunta hyväksyi niteen maaliskuussa 1968, muutamin korjauksin.²⁴⁵ En käsittele muutamia mainintoja lukuun ottamatta *Yleisradion suunta* -sarjan kahta muuta osaa, vaikka ne olivatkin jatkoa ensimmäiselle mietinnölle. Muistiot toimitti PTS-päällikkö Nils-Börje Stormbom²⁴⁶. Niitä ei koskaan käsitelty Yleisradion johdon toimesta.

PTS-mietinnöt perustuivat suurelta osin Yrjö Ahmavaaran tutkimuksiin. Informatiivisen ohjelmapolitiikan teoreettiset perusteet löytyvät hänen teoksestaan *Informaatio*, vaikka teos julkaistiinkin ajallisesti myöhemmin vuonna 1969.²⁴⁷

Yleisradiotoiminnan tehtävät ja tavoitteet -teoksessa pohdittiin ohjelmatoiminnan ihanteita, mahdollisuuksia ja ongelmia kokonaisen pääluvun verran.²⁴⁸ PERTTI PALOHEIMO on kiteyttänyt, että Yleisradion tehtävänä ja loukkaamattomana oikeutena on yleisön ja yhteiskunnan tiedonvälityksellinen palveleminen ilman kaupallisia, puoluepoliittisia tai muita sivutarkoituksia.²⁴⁹ Hänen mukaansa yleisradiotoiminnan hoitaminen Suomen kaltaisessa kansanvaltaisessa demokratiassa on vaikeaa ja siinä mielessä kiehtovaa, että yleisradiotoiminnan päätavoitteena on pidettävä toiminnan riippumattomuutta ja tasapuolisuutta.²⁵⁰

PTS-työryhmä korosti, että Oy. Yleisradio Ab:n keskeinen tehtävä on yleisönpalvelu eli ohjelmatoiminta, ja muuta toimintaa – tekniikkaa, hallintoa ja taloutta – on pidettävä tämän päätehtävän alaisina tekijöinä.²⁵¹ Esille nostettiin myös huolestuneisuus poliittisten voimien vaikutuksesta Yleisradiossa. Kun yleisradiomonopolin korkeimmat hallinto- ja valvontaelimet ovat poliittisia kokoonpanonsa puolesta ja edustavat eduskunnan vaihtuvia voimasuhteita, ovat

²⁴⁴ Hemánus 1972, 122. Salokangas 1996, 170.

²⁴⁵ Salokangas 1996, 171.

²⁴⁶ Yleisradion suunta -sarjan kaksi myöhäisempää osaa on merkitty Stormbomin toimittamiksi, mutta esipuheesta käy ilmi teosten olevan PTS-toimihenkilöiden ja tutkimusasiantuntijoiden työtä. Salokangas 1996, 169.

²⁴⁷ Salokangas 1996, 169.

²⁴⁸ Repo et al. 1967, 58–79.

²⁴⁹ Paloheimo 1968, 30–31.

²⁵⁰ Paloheimo 1968, 30.

²⁵¹ Repo et al. 1967, 58.

ne jossain määrin epävakaita. PTS-toimikunnan mietinnön mukaan Yleisradiota koskevan päätöksenteon tulisi olla yhtiöpoliittinen eikä puoluepoliittinen tapahtuma.²⁵²

Riippumattomuuden vaatimus

Toukokuussa 1966 pääjohtaja Eino S. Repo oli esitelmöinyt Yleisradion hallintoneuvoston kokouksessa yhtiön historiasta ja tulevaisuuden haasteista sekä Suomen yleisradiotoiminnasta verrattuna muihin maihin.

Tuolloin Repo antoi puheessaan esimerkiksi totalitaarisen valtiojärjestelmän, missä yleisradiotoiminta on usein alistettu poliittisen tai ideologisen vallankäytön välikappaleeksi. Sellaisissa tilanteissa ohjelmapolitiikan sanelee ideologinen tarkoituksenmukaisuus eivätkä yleisön tarpeet. Repo korosti yhtiökokoukselle Yleisradion riippumattomuutta puoluepoliittisista tai kaupallisista tarkoituksista. Hän näki tärkeänä sen, että yhteiskunnan epäkohtia nostettiin esiin, jotta niitä voitaisiin korjata.²⁵³

Riippumattomuuden ihanne kirjattiin myös helmikuussa 1967 ilmestyneeseen *Yleisradion suunta* -mietintöön. Sen mukaan valtiovallan ohjaus ei tarvitse eikä se saa tuoda autoritaarisia piirteitä siihen ohjelmapolitiikkaan, jota Yleisradio noudattaa.²⁵⁴

Suomen Työnantajain Keskusliiton suhdetoiminnan asiamies ja yhteiskunta- ja viestintätieteilijä Osmo A. Wii²⁵⁵ oli yksi reporadion tärkeimpiä oikeistokriitikoita²⁵⁶ 1960- ja 1970-luvuilla. Hän totesi, että viestintätutkimukset osoittavat televisiolla olevan ainoana viestintävälineenä asenteita ja käyttäytymistä muuttava vaikutus, joten Yleisradion ohjelmapolitiikan laadulla on

²⁵² Repo et al. 1967, 58.

²⁵³ Eino S. Revon esitelmä 31.5.1966.

²⁵⁴ Repo et al. 1967, 39, 69–70.

²⁵⁵ Osmo A. Wiiolla on ollut huomattava merkitys suomalaisen tiedotus- ja viestintätutkimuksen kentän muotoutumiseen. Tieteellisen toiminnan ohella hän on ollut aktiivinen kansalaiskeskustelija. Biografiakeskus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

²⁵⁶ Viljakainen 2008, 131.

valtava merkitys.²⁵⁷ Arvatenkin konservatiivisten piirien keskuudessa herätti närkästystä *Yleisradion suunta* -mietintöön kirjattu vaatimus, jonka mukaan käytännön ohjelmatyössä oli voimakkaasti painotettava avointa asennetta, ristiriitojen ja ongelmien tiedostamista ja vapaata mielipiteenvaihtoa synnyttäviä tekijöitä.²⁵⁸

Vapaa ja aktiivinen tiedonvälitys

Revon johtamassa Yleisradiossa informatiivisen ohjelmapolitiikan ydin²⁵⁹ ulottui jokaiseen ohjelmatyypin: Radion ja television tulisi olla elävä, aktiivinen ja tietoisesti keskustelua virittävä tekijä yhteiskunnassa.²⁶⁰ Repo oli sitä mieltä, että radion tehtävä television rinnalla on hyvin tärkeä, mutta sen on välineenä hyödytöntä ottaa samanlaista roolia kuin televisiolla, jonka informaatioarvo on kiistattomasti suurempi.²⁶¹

Aktiivisuuden teesiin sovellettiin Bertol Brechtin teatteriteoriaa, jonka mukaan teatterin tehtävänä on aina ihmisten viihdyttäminen sanoman vakavuudesta huolimatta.²⁶² Myös viihdeohjelmille haluttiin luoda aktiivisuuteen, henkilökohtaiseen pohdintaan, kannanottoihin ja toimintaan yllyttäviä piirteitä.²⁶³

Informatiivisen ohjelmapolitiikan virallisena tavoitteena oli tiedonvälityksen demokratisoiminen ja vallinneen kansalaisten eriarvoisuuden vähentäminen tiedon ja muun virkistykseen saannissa.²⁶⁴ Tähän liittyen PTS-toimikunta linjasi tärkeän tavoitteen yhteiskuntatieteilijöiden asiantuntijalausuntoihin perustuen: Radion ja television tulisi tuoda julkisuuteen sekä kansan ja päätöksentekijöiden tietoisuuteen myös heikkojen ja poikkeavien ryhmien mielipiteet ja toivomukset, joiden ääntä – niiden poliittisen merkityksettömyyden vuoksi – ei kuunnella.

²⁵⁷ Wiiio 1971, 122.

²⁵⁸ Repo et al. 1967, 64.

²⁵⁹ Repo et al. 1967, 13. Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1967, 1.

²⁶⁰ Repo et al. 1967, 59.

²⁶¹ Yleisradion selostajapäivät 2. osa.

²⁶² Repo et al. 1967, 59.

²⁶³ Repo et al. 1967, 60.

²⁶⁴ Repo 1975, 256–257.

Vähemmistöillä tarkoitettiin esimerkiksi alkoholisteja, homoseksuaaleja, mustalaisia, laitoshoidokkeja, uskonnollisia lahkoja, pasifisteja ja niin edelleen.²⁶⁵

Uutiskriteerit

Repo peräänkuulutti ihmisten oikeutta tietoon siitä, millaisessa maailmassa he elävät ja että tietojen salaamisen aika on ohi demokratiassa.²⁶⁶ PTS-tutkija Yrjö Ahmavaara linjasi ulkoisten uutiskriteerien käytön mallin, jonka mukaan uutisarvoa on sellaisilla ilmiöistä kertovilla sanomilla, jotka vaikuttavat vastaanottajan elämänsäntakuun riippumatta siitä onko vastaanottaja itse tästä vaikutuksesta tietoinen.²⁶⁷ Tällaisiksi kriteereiksi liittyivät esimerkiksi kansojen väliset suhteet ja maailmanpoliittiset ilmiöt, yhteiskunnalliset olot sekä nykypäivään heijastuvat historialliset ilmiöt.²⁶⁸

Sodan käynyt upseeri Eino S. Repo piti lähtökohtana sitä, että myös historiakuva on korjattava, jos se on virheellinen. Hän nosti esiin esimerkiksi spekulatiivisen ja provosoivan kysymyksen siitä, olisiko Suomi voinut välttyä joutumasta sotaan Neuvostoliiton kanssa.²⁶⁹

Ihanteistaan huolimatta Repo syyllistyi itse vapaan tiedon ihanteen laiminlyöntiin Tšekkoslovakian kriisin yhteydessä vuonna 1968. Pääjohtaja Repo pihtasi tuolloin kymmenen tuntia uutista, että Neuvostoliiton pääministeri Aleksei Kosygin oli tullut salaa tapaamaan presidentti Kekkonen Hiittisten vesillä olevalle sotalukselle.²⁷⁰ Toisaalta Repoa sitoi edellä mainitussa tapauksessa tv-toimintaan liittyvä säännös sotilaallisista salassapitomääräyksistä.²⁷¹ Repo olikin tapauksen aikaan yhteydessä ulkoministeriöön, josta luvattiin ilmoittaa julkaisulupa – sitä ei kuulunut ja uutinen julkaistiin lopulta ilta yhdeksän uutisissa.²⁷²

²⁶⁵ Repo et al. 1967, 71–72.

²⁶⁶ Repo 1975, 216.

²⁶⁷ Ahmavaara 1969, 138.

²⁶⁸ Ahmavaara 1969, 139–140.

²⁶⁹ Salokangas 1996, 213.

²⁷⁰ Repo 1975, 227–228. Seppänen 2007, 235–250. Salokangas 1996, s. 187–188, 168.

²⁷¹ Anderzén 1968, 59.

²⁷² Repo 1975, 227–228.

Toimittaja Hannu Karpo muistaa erään toisenkin tapauksen, jossa Repo käytti sensuurivaltaansa. Karpo kertoo tehneensä jutun sisäpiirilähteestä saadun materiaalin perusteella vakuutusyhtiö Tarmon ja talousvaikeuksissa olleen vakuutusyhtiö Sammon fuusioitumissuunnitelmista. Ohjelman valmistuttua Repo soitti Karpolle ja kielsi henkilökohtaisesti sen esittämisen ja kieltäytyi keskustelemasta asiasta.²⁷³

3.3. Tutkiva tv-journalismi syntyy

Pääjohtaja Eino S. Revon käynnistämä ohjelmapoliittinen keskustelu johti siihen, että Yleisradion ohjelmisto alkoi määrittyä journalistisesti. Suomalaisen tv-journalismin voidaankin katsoa syntyneen juuri informatiivisen ohjelmapolitiikan myötä.²⁷⁴ Samalla dokumentaarisen ohjelmiston painopiste siirtyi yhtiötasolla radiosta televisiolle.²⁷⁵

Maaliskuussa 1965 TV2:n tuoreen johtajan Hannu Lemisen tehtäväksi annettiin dokumenttitoimituksen perustaminen.²⁷⁶ Virallisesti TV2:n dokumenttitoimitus perustettiin vuoden 1966 alussa.²⁷⁷ Toisella rintamalla Repo ja apulaisohjelmapäällikkö Kalervo Siikala halusivat perustaa televisioon kokeilevan työryhmän ja antaa sille suurempia tehtäviä ja enemmän aikaa juttujen valmisteluun kuin toimittajilla yleensä oli. Tehtävään katsottiin oikeaksi mieheksi Tesvisiosta palkattu Reino Paasilinna. Erikoistoimitus-nimellä kulkenut työryhmä aloitti toimintansa kesäkuun alussa 1966 kahden vuoden määräaikaisella sopimuksella.²⁷⁸

²⁷³ Hannu Karpon haastattelu. Helsinki 15.8.2012.

²⁷⁴ Cavada 2007, 221, 225.

²⁷⁵ Salomaa 1989, 295.

²⁷⁶ Dokumenttitoimituksen ensimmäisiksi toimittajiksi rekrytoitiin Arvo Ahlroos ja Timo Jokinen Tampereen yliopistolta. Pian palkattiin myös Eeli Aalto, Pirkko Vallinoja, Marjatta Muurimaa, Esko Favén, Tapani Mansikkala, Lauri Ikonen ja Seppo Jokipii sekä filmileikkaaja Reijo Rinne. Cavada 2007, 218.

²⁷⁷ Cavada 2007, 220.

²⁷⁸ Salokangas 1996, 220.

TV2:n niin kutsuttu dokumentaristien koulukunta²⁷⁹ alkoi tuottaa yhteiskunnallisia televisiodokumentteja vuoden 1966 jälkeen. Tavoitteena oli valvoa vallanpitäjiä sekä herättää että edistää julkista keskustelua.²⁸⁰ Yhtenä innoittajana toimi radikaaleja ohjelmia tuottanut Paasilinnan erikoistoimitus.²⁸¹ Vuoteen 1965 verrattuna ohjelmien yhteiskunnallisten aiheiden määrä kaksinkertaistui nopeasti ja 1960–1970-lukujen taitteeseen tultaessa yhteiskunnallisia dokumentteja oli jo lähes neljä viidestä. Dokumentaristien yhteiskuntapoliittinen asenne syntyi yhteisten pohdintojen ja säännöllisten toimituskokouksien kautta.²⁸²

Reporadion rohkea kokeilujen henki ruokki dokumentaristien työtä. Dokumenttitoimituksen päällikkö Eero Härkönen muistelee, että itse pääjohtaja Eino S. Repo tuki ja kannusti dokumenttien tekoon, mutta ei koskaan asettanut rajoituksia tekemiselle.²⁸³ Ainakin osa dokumentaristien koulukunnan jäsenistä myöntää, että rajoja rikkovan ilmaisuuden lisäksi he hakivat tarkoituksella ristiriitoja herättäviä aiheita. Dokumentaristi Pirkko Vallinoja kuitenkin uskoo, että yleinen yhteiskuntakriittisyys leimattiin punaiseksi, koska ”Repoa pidettiin vähän punaisena miehenä”.²⁸⁴

²⁷⁹ Käsitteen loi Arvo Ahlroos, dokumentaristien koulukunnan eräänlainen johtohahmo. Siihen kuuluvat dokumentintekijät muodostivat kiinteän ryhmän, jonka yhteisenä tavoitteena oli muun muassa sanoutua irti varhaisen tv-dokumentin lyhytelokuvaperinteestä. Käsite ei koskaan vakiintunut TV2:n dokumenttitoimituksen sisällä. Wiio 2007, 599.

²⁸⁰ Cavada 2007, 227.

²⁸¹ Cavada 2007, 225.

²⁸² Cavada 2007, 224.

²⁸³ Cavada 2007, 227.

²⁸⁴ Cavada 2007, 226–227.

4. REVON OHJELMAPOLITIIKAN AATEHISTORIALLISTA ANALYYSIA

4.1. Kirjallisuuden maisterin akateeminen tausta

Eino S. Revon nuoruudelle oli olennaista se, että hän jätti varojen puutteessa lukion kesken ja työskenteli rakennustyömailla.²⁸⁵ Ennen sotia Repo tutustui teosofiaan ja aatteen parissa vaikuttaneisiin henkilöihin, sillä hänen veljensä Yrjö toimi aktiivisesti Suomen teosofisen seuran piirissä. Silloin Repo tutustui myös seuran pääideologiaan Yrjö Kalliseen^{286,287}

Sotien aikana Repo kohosi kapteeniksi ja suoritti siinä sivussa kesken jääneen ylioppilastutkinnon.²⁸⁸ Sotien jälkeen Repo aloitti opinnot Helsingin yliopistossa pääaineenaan kirjallisuus, sivuaineina psykologia ja taidehistoria.²⁸⁹ Opiskeluaikana Repo kävi usein kirjallisissa keskustelupiireissä, jotka olivat usein aatteellisten keskustelujen näyttämöitä.²⁹⁰ Opiskeluaikana eräs Revon opettajista oli karismaattinen Eino Kaila,²⁹¹ joka oli filosofi, psykologi ja sukupolvensa näkyvimpiä kotimaisia kulttuurivaikuttajia. Kailan ajattelun punainen lanka oli filosofisessa heräämisessä avautuneen maailmankäsityksen täsmentäminen ja perustelu. Kailan mukaan tietoisuuden ilmiöt ja kehon prosessit muodostavat kaksi toisiaan vastaavaa mutta käsitteellisesti itsenäistä näkökulmaa samaan tapahtumiseen.²⁹²

Opintojen ohessa Repo työskenteli muun muassa Kustannus Oy Aurassa, Turussa. Työnkuvaan kuului käsikirjoitusten lukemista, käännettävien kirjojen valintaa,

²⁸⁵ Hemánus 1972, 12.

²⁸⁶ Yrjö Kallinen (1886–1976) oli vasemmistolaisesti ajatteleva itseoppinut osuustoiminnan ja rauhanaatteen kannattaja. Hänet tunnettiin karismaattisena puhujana ja filosofisena ajattelijana. Pitkän uransa aikana Kallinen toimi puolustusministerinä, kansanedustajana ja opetusneuvoksena. Jorma Kallenautio. Biografiakeskus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

²⁸⁷ Repo 1975, 117.

²⁸⁸ Hemánus 1972, 12.

²⁸⁹ Repo 1975, 98–101.

²⁹⁰ Repo 1975, 102.

²⁹¹ Repo 1975, 143.

²⁹² Eino Kaila (1890–1958). Mikko Salmela. Biografiakeskus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

julkaistavaksi hyväksytyn teoksen käsittelyvaiheet, kielen ja käsikirjoitusten oikolukua sekä korjailua, takakansien kirjoittamista ja mainostekstien laadintaa.²⁹³ Auran jälkeen Repo työskenteli erilaisissa tehtävissä muissakin kustantamoissa, kuten Werner Söderström Osakeyhtiössä²⁹⁴, Otavassa sekä K. J. Gummerus Oy:ssä²⁹⁵. Kirjankustannusalalla Repo oli tekemisissä useiden kirjailijoiden ja kulttuurivaikuttajien kanssa; esimerkkeinä mainittakoon Martti Haavio, Aaro Hellaakoski, Olavi Paavolainen ja Toivo Pekkanen.²⁹⁶

Repo eli suomalaisen kirjallisuuden keskiössä, ja tutustui myös sen maailman kääntöpuoleen:

*Vähin erin opin myös näkemään ja havainnoimaan sitä häpeämätöntä taloudellista, poliittista ja kulttuuripoliittista valtataistelua, mitä käytiin kustannustoiminnan ja yleensä kulttuuritoiminnan kauniin, arvostetun ja korkealle kohotetun kattorakennelman peittämissä sopukoissa. Uudistuva yhteiskunnallinen näkemykseni alkoi orastaa.*²⁹⁷

Repo kirjoittaa muistelmissaan arvomaailmansa olleen varsin kirjallistaiteellinen, milteipä akateeminen: ”Toimiessani 50-luvulla kirjallisuusmiehenä varmastikin olin ns. korkeakulttuurin, jopa, 60-luvun termiä käyttäkseni, eliittikulttuurin edustaja.”²⁹⁸ Tästä osoituksena Repo kuului Eino Leino -seuraan.²⁹⁹ Mainittakoon vielä, että Repo oli Paasikivi-seuran kanssa perustamassa Ulkopoliittikka-lehteä 1960-luvun alussa. Repo toimi myös lehden päätoimittajana muutaman vuoden.³⁰⁰

Eino S. Revon akateemista ja kulttuurillista taustaa vasten voidaan pitää mahdollisena – jopa todennäköisenä –, että useat aatehistorialliset suuntaukset tavoittivat kirjallisen ja myös filosofisen korkeakulttuurin kanssa tekemisissä

²⁹³ Repo 1975, 104–106.

²⁹⁴ Repo 1975, 106–111.

²⁹⁵ Repo 1975, 161.

²⁹⁶ Repo 1975, 117–122.

²⁹⁷ Repo 1975, 122.

²⁹⁸ Repo 1975, 171.

²⁹⁹ Repo 1975, 167.

³⁰⁰ Repo 1975, 186–189.

olleen Eino S. Revon, ja ainakin jossain määrin vaikuttivat hänen ajatteluunsa. Uskon, että filosofiset ja aatteelliset suuntaukset toimivat jonkinlaisena pohjana informatiivisen ohjelmapolitiikan määrittelyssä – ei pelkästään Revon vaikutuksesta – koko pohdinnassa mukana olleen ryhmän akateemisen ja tieteellisen perehtyneisyyden kautta³⁰¹. Esimerkiksi Nils Börje Stormbom oli aiemmin työskennellyt Hufvudstadsbladetin kulttuuri- ja kirjallisuustoimittajana³⁰². Myöhemmin hänestä tuli PTS-toiminnan päällikkö. Revon mukaan Stormbomin nimestä muodostui pohjoismaiden yleisradioissa käsite, joka edusti pitkän tähtäyksen suunnittelu- ja tutkimustoimintaa.³⁰³

4.2. Revon ohjelmapoliittisia linjauksia pidettiin marxilaisena retoriikkana

Reporadio leimattiin oikeistolaisissa piireissä yhteiskuntavastaiseksi toiminnaksi ja informatiivinen ohjelmapolitiikka marxilaiseksi retoriikaksi.³⁰⁴ Reporadion ohjelmapolitiikassa on havaittavissa marxilaisia piirteitä, mutta tuo havainto on mielestäni hyvin yksiuotteinen ja propagandistinen. Uskoakseni ohjelmapolitiikan taustalla vaikutti huomattavasti laajempi aatehistoriallinen pohja.

Tieteellisyyteen ja kehitykseen nojaava ohjelmapolitiikka

Palataan vuoden 1967 Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstössä kuvailtuihin ohjelmatoiminnan periaatteisiin, joka oli informatiivisen ohjelmapolitiikan kivijalka Eino S. Revon johtamassa Yleisradiossa.

Yleisradiotoiminnan päätavoitteena on pidettävä oikeihin tietoihin ja tosiasioihin perustuvan maailmankuvan tarjoamista, kuvan, joka muuttuu sitä mukaa kuin maailma muuttuu ja tietomme siitä lisääntyvät, muuttuvat tai täydellistyvät.³⁰⁵

³⁰¹ Repo 1975, 233.

³⁰² Repo 1975, 165.

³⁰³ Repo 1975, 232.

³⁰⁴ Viljakainen 2008, 110.

³⁰⁵ Repo et al. 1967, 13. Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1967, 1.

Edellä mainittu sitaatti kiteyttää informatiivisen ohjelmapolitiikan ytimen eli todeksi havaitun ja tunnustetun tiedon tarjoamisen yleisölle. Sen pohja lienee Charles Peircen pragmatismissa³⁰⁶. Kun konkreettiset aistivaikutelmat ovat loogisen empirismin ainoat tosiasiat, on pragmatismien käsite olennaisesti laajempi. Siihen liittyy kaikki tieteellisen tutkimuksen hyväksymät teoriat, ja tulokset. Tämä niin kutsuttu tosiasia-aines on, välittömien aistivaikutelmien ohella, niin hyvää kuin ihmisen käytettävänä voi olla.³⁰⁷ Tällaiseen käsitykseen vaikuttaa myös Repo uskoneen tukiessaan informatiivisen ohjelmapolitiikan kehittämistä oikeisiin tietoihin perustavaksi viestinnäksi.

Nils-Börje Stormbomin toimittamassa *Yleisradion suunta* -mietinnön toisessa osassa *Ohjelmatoiminta* todetaan, että tiedon tradition sisältö on muuttunut voimakkaasti viime vuosikymmeninä. Ilmiön arveltiin johtuvan informaation kasautumisesta erityisesti luonnontieteiden ja tekniikan alalla.³⁰⁸

Neuvostoliittolainen filosofi ja akateemikko TEODOR OIZERMAN havainnoi teoksessaan *Filosofian pääsuuntaukset*, että tieteen historia osoittaa tieteellisten käsitysten muuttuneen olennaisesti ajan saatossa. Muutokset eivät johdu itse ilmiöiden muuttumisesta vaan tiedostuksen kehityksestä.³⁰⁹ Vaikka neuvostoliittolaiset ja muut sosialistiset ajattelijat esittivät edellä mainittujen kaltaisia ajatuksia, on niiden pohja paljon varhaisemmassa historiassa. Aihe liittyy olennaisesti myös tiedotusopin perusteisiin.

PTS-ryhmään Eino S. Revon pääjohtajakaudella kuulunut Kaarle Nordenstreng kirjoittaa teoksessaan *Tiedotusoppi*, että inhimillisen kulttuurin kehitys edellyttää, että ihminen kykenee laajentamaan tietopiiriään ja maailmankuvaansa henkilökohtaisten kokemustensa ulkopuolelle viestinnällisin keinoin esimerkiksi opetuksen avulla.³¹⁰

³⁰⁶ Buchler 2000, 251–255.

³⁰⁷ Buchler 2000, 42–59. Ketonen 1963, 197–198.

³⁰⁸ Stormbom 1968, 131.

³⁰⁹ Oizerman 1977, 120.

³¹⁰ Nordenstreng 1975, 162.

Marxilaisuuteen kuuluu tällainen tiedelähtöinen lähestyminen maailmaan, mutta kuitenkin ei voida sanoa, että se olisi pelkästään marxilaisen filosofian ominaisuus. Modernin naturalismin³¹¹ mukaan tieteelliseksi on katsottava kaikki keinot, joiden avulla voidaan saavuttaa järjestelmäksi muovautuvaa tietoa, ja tiedoksi taas kaikki, minkä totuuden puolesta voidaan esittää luotettavia perusteita. Naturalismi heijastaa informatiivisen ohjelmapolitiikan tavoin luottamusta tieteellisen tutkimuksen menetelmiin.³¹²

Vanhimpia eurooppalaiseen tiedelähtöiseen maailmankatsomukseen vaikuttaneita aatteita edustaa antiikin Kreikan materialistinen filosofia. Materialismi oli tulos laajasuuntaisesta yrityksestä käsittää olevaisen koko moninaisuus järkiperaisesti, mitään yliluonnollista edellyttämättä.³¹³ Kreikkalaisen hengenelämän kehitystä viidennellä vuosisadalla eKr. luonnehditaan usein kuvaamalla se siirtymiseksi mythoksesta logokseen – vapaasti suomennettuna siirtymiseksi perinteellisestä tunneperäisestä ja myyttillisestä maailmankuvasta järkiperaiseen, havaintojen pohjalle rakennettuun tieteellisluonteiseen maailmankatsomukseen.³¹⁴ OIVA KETOSEN mukaan kehitys uuden ajan Euroopassa on ollut samankaltaista siirtymistä vanhasta opista uuden tiedon pariin. Tieteellinen tutkimus on jatkuvasti tuottanut tuloksia, jotka ovat johtaneet luopumiseen monista perinteellisistä uskomuksista tai niiden tulkitsemiseen uudella tavoin.³¹⁵

PTS-päällikkö Stormbom on myöhemmin arvioinut, että puheet myyttien murskaamisesta nostattivat syytöksiä yltiöradikalismista kristinuskonvastaisuuteen, vaikka sillä oli haluttu vain korostaa epäluottamusta vääriin tietoihin perustuvia käsityksiä kohtaan.³¹⁶

³¹¹ Moderni naturalismi on materialistisen realismin ja idealismin synteesi, jonka keinoin voidaan pyrkiä yhdistämään materialismin realistisen peruskatsomuksen ja idealismin keskeiset ihmistä ja maailmaa koskevat huomiot. Ketonen 1963, 204.

³¹² Ketonen 1963, 204.

³¹³ Ketonen 1963, 3.

³¹⁴ Ketonen 1963, 146.

³¹⁵ Ibidem.

³¹⁶ Hemánus 1972, 122.

Maailmankuvan avartaminen

Kun journalismi käsitetään maailman omaksumisen, todellisuuden tiedostamisen ja heijastamisen erääksi muodoksi ja menetelmäksi, silloin ei tehdä eroa journalismin ja tieteen välillä.³¹⁷

PTS-tutkija YRJÖ AHMAVAARAN mukaan erilaiset maailmankuvat tulevat yhteensopiviksi tiedon lisääntyessä tietenkin vain sillä edellytyksellä, että tieto otetaan vastaan. Tällaista maailmankuvaa voidaan kutsua rationaaliseksi. Sen vastakohta on irrationaalinen maailmankuva, jossa tarjottua tietoa ei oteta vastaan.³¹⁸ Ahmavaara toteaa, että ihmiselle on luonteenomaista pitkälle kehittynyt, spontaanisti tapahtuva tiedostusprosessi. Aistien välityksellä tulevat havainnot kertovat meille maailmasta informaatiota, jota lajittelemme ja erittelemme älymme avulla. Älyään käyttävän ihmisen maailmankuva muuttuu ja täsmentyy kaiken aikaa hänen saamansa informaation perusteella.³¹⁹ Todellisuus muodostuu tapahtumista ja reaalisista esineistä, jotka ovat fyysisen maailmakaikkeuden osia. Kaikki reaaliset tapaukset ovat puolestaan maailmakaikkeuden historian osia.³²⁰ Ihminen on sidonnainen määrättyyn historialliseen aikakauteen ja sivilisaatioon, ja tässä mielessä itekin muuttuva ja kehittyvä. Muuttumatonta ihmisen perusluonnetta ei ole olemassa.³²¹

Repo toteaa muistelmissaan, että tieteeseen nojaavaan informatiiviseen ohjelmapolitiikkaan tyytymättömät ryhtyivät hyvin pian kutsumaan sitä aivopesuksi.³²²

Porvarillisessa hegemoniassa tieto ja totuus ovat sen tietämistä, mitkä ovat kansan, yleisradioviestinnän tapauksessa yleisön, odotukset ja arvostukset. Totuudellisuus tulkitaan arvovastaavuudeksi ja odotusten yhteensopivuudeksi eikä niinkään liittolaisuudeksi tieteen tai kriittisen tiedostuksen kanssa. Näin ollen

³¹⁷ Hemánus, Tervonen 1986, 28.

³¹⁸ Ahmavaara 1969, 107.

³¹⁹ Ahmavaara 1969, 41.

³²⁰ Ahmavaara 1969, 110.

³²¹ Hemánus & Tervonen 1980, 47.

³²² Repo 1975, 216.

asioiden mieltäminen on melko lähellä uskonnollista käsitystä totuudesta: totuus on tiettyjen arvojen hyväksymistä ja valhe kieltämistä.³²³ Peircen mukaan totuutta ei kuitenkaan varsinaisesti ole olemassa. Kyse on ennemminkin epäilystä vapaan tilan etsimisestä.³²⁴ Mielestäni informatiivisen ohjelmapolitiikan ohjeistus maailmankuvan rakennuspalikoiden tarjoamisesta eikä jonkin totuuden tyrkyttämisestä ihmisille myötäilee Peircen näkemystä.

Myös marxilainen filosofia hylkää spekulatiivisen mielivallan, joka vähättelee empiirisiä tosiasioita ja aliarvioi tieteellistä tietä pitkin vakiinnutetut faktat.³²⁵ Tässä mielessä informatiivisella ohjelmapolitiikalla oli yhtäläisyyksiä marxilaisuuden kanssa.

Marxilainen käsitys yksilön merkityksestä on lyhyesti seuraava: Ihminen on ympäristönsä tuote; ympäristö muovaa hänet ja hän toimii ja ajattelee sen lakien mukaan.³²⁶

Yleisradion ei tule pyrkiä jonkin tietyn maailmankatsomuksen istuttamiseen yleisöönnsä vaan omakohtaisten katsomusten rakennusosien tarjontaan. Erilaisia ja toistensa suhteen jopa vastakkaisia maailman- ja elämäkatsomuksia voidaan ja pitääkin ohjelmassa esittää, mutta katsomusten muodostaminen ei ole yleisradiotoiminnan vaan kunkin yhteiskunnan jäsenen oma tehtävä.³²⁷

Kaarle Nordengstreng kirjoittaa teoksessaan *Tiedotusoppi*, että vallitsevan hegemonian luoma maailmankuvan ylivalta juurtuu niin syvälle ihmisten ajatteluun ja levinnyt yhteisön piiriin, että totuudenvastaisiakaan sanomia ei koeta vieroksuttaviksi, vaan ne hyväksytään itsestäänselvyyksinä.³²⁸

³²³ Silvo 1988, 99.

³²⁴ Buchler 2000, 257.

³²⁵ Oizerman, 1977, 197.

³²⁶ Vigor 1966, 34.

³²⁷ Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1967, 1.

³²⁸ Nordenstreng 1975, 157–158.

Marxin mielestä mikä ajatus tai aate tahansa – abstraktio, myytti, perinnäiskäsitys, lakikokoelma tai uskonnon opinkappale –, joka on olemassa ilman loogista perusteltua perustetta, on turha. Normin tai arvovallan kunnioittaminen tavan vuoksi on Marxin mukaan järjetöntä, koska se vieraannuttaa ihmiset heidän todellisesta olemuksestaan.³²⁹ Ahmavaaran mukaan jokapäiväisessä käytännössä esiintyy rajoituksia, tabuja, jotka kieltävät johonkin todellisuuden tai mielikuvitusmaailman osaan kohdistuvan mielenkiinnon. Hän linjasi tutkimuksellisella otteellaan, että tulevaisuuden yleisradiotoiminnan informatiivisen tehtävän eräs osa on tabujen kaataminen, olivatpa ne sitten uskonnollisia, kaupallisia tai poliittisia.³³⁰

Vain muutos on varmaa: Teesi – antiteesi – synteesi

Marxilaisessa terminologiassa hegemonian käsitettä kutsutaan joskus myös ideologiaksi. Marxille ideologia merkitsi sitä ainesta, joka hallitsi yksilön tai yhteiskuntaluokan ajattelua.³³¹ Reporadion tapauksessa marxilainen käsitys ideologiasta vastaisi siis suomalaisessa yhteiskunnassa 1960-luvulla vallinnutta porvarillista arvomaailmaa.

Revon johtama Yleisradio vaikutti vaativan yhteiskunnallista muutosta ja toimintaa konservatiivista hegemoniaa vastaan.³³²

Pyrkiessään antamaan oikean kuvan koko maailmasta, Yleisradion on myös pyrittävä antamaan tosiasioihin nojaava kuva suomalaisesta yhteiskunnasta kaihtamatta sen huonojakaan puolia. Pyrkimys totuuteen edellyttää, että Yleisradiolla on oikeus puuttua yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin epäkohtiin selostusten, keskustelujen ja puheenvuorojen muodossa ottamatta huomioon kaupallisia, puoluepoliittisia tai muita sivutarkoituksia.³³³

³²⁹ Vigor 1966, 66–67.

³³⁰ Ahmavaara 1969, 111.

³³¹ Nordenstreng 1975, 155.

³³² Viljakainen 2008, 110.

³³³ Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1967, 1.

Yleisradiotoiminnan haluttiin selkeästi olevan elävä, aktiivinen ja tietoisesti keskustelua virittävä tekijä yhteiskunnassa.³³⁴ Käytännön ohjelmatyössä oli voimakkaasti painotettava avointa asennetta, ristiriitojen ja ongelmien tiedostamista ja vapaata mielipiteenvaihtoa synnyttäviä tekijöitä.³³⁵

Reformistisen ideologian mukaan yhteiskunnalliset ongelmat muodostuvat vallitsevan yhteiskuntajärjestelmän järjestyshäiriöistä ja olennaisista yhteiskunnallisista epäkohdista, joiden kasvua pyritään pienentämään ohjaamalla yhteiskunnallisia kasvuprosesseja.³³⁶ Yhteiskuntaa ei tule kuitenkaan käsittää ihmisistä riippumattomaksi olioksi, vaan monimutkaisen historiallisen kehitysprosessin tulokseksi ja yksilöiden vuorovaikutusjärjestelmäksi.³³⁷

Niin kutsutun reporadion ohjelmiston yhteiskunnallisesta linjasta hyvänä esimerkkinä käy TV 1:n teatterituotanto, johon alkoi ilmaantua 1960-luvun lopulla pyrkimystä loukata vallitsevaa moraalikoodia. MINNA VIRTASEN tutkimuksen mukaan tv-teatteri teki optimistisen radikalismien ja muuttuneiden yhteiskunnallisten merkitysisältöjen innoittamana näytelmiä, joissa aihe oli tarinaa tärkeämpi. Tekijöiden kannustimena vaikutti olleen ennemminkin maailmanparantaminen, kuin ohjelman laadun eteenpäin vieminen.³³⁸

Yleisradion suunta -teoksessa alleviivataan, kuin radion ja television tulee olla alati valmiita uusien toimintamuotojen ja ohjelmatyötyyppien kokeiluun erehdystenkin uhalla, sillä mitään uutta alaa ei vallata eikä minkäänlaista kehitystä tapahdu ilman virheitä.³³⁹ Tässä rohkeuden vaatimuksessa on selkeästi havaittavissa ajatus teesin, antiteesin ja synteessin filosofisesta mallista.

³³⁴ Repo et al. 1967, 12.

³³⁵ Repo et al. 1967, 64.

³³⁶ Nordenstreng 1975, 162.

³³⁷ Nordenstreng 1975, 137.

³³⁸ Virtanen, 98–99.

³³⁹ Repo et al. 1967, 13.

Dialektinen materialismi on sosialistisen yhteiskuntateorian erottamaton osa, sen filosofinen pohja ja perustus.³⁴⁰ Marxilaisessa dialektiikassa vaikuttava voima, ristiriita, on lähtöisin jännityksestä, jonka sanotaan olevan kahden peräkkäisen kehitysvaiheen, teesin ja antiteesin, välillä. Tämä pakottaa muutoksen etenemään kolmanteen vaiheeseen, synteisiin – vaiheeseen, jossa teesin ja antiteesin välille syntyvä jännitys purkautuu. Yksinkertaistettuna muutokset syntyvät ristiriitojen kautta. Teesin, antiteesin ja synteisin kiertokulku on loputon.³⁴¹

Toisaalta kyseinen ajatus on paljon marxilaisuutta vanhempi. Se on löydettävissä muun muassa hegeliläisyydestä – tai suomalaisen J. V. Snellmanin³⁴² –, mutta se on kuitenkin ikivanhaa antiikin perintöä.

Suunnitelmallisuus ja kuluttajavalistus

Eino S. Repo seiso i vankasti ohjelmapoliittisen linjansa takana. Repo uskoi, että vain pitkän tähtäyksen suunnittelun avulla Yleisradiota voidaan tehokkaasti ja tavoitteiden mukaisesti johtaa ja kehittää.³⁴³ Televisiotoiminnassa ennakkosuunnittelulla on suuri merkitys, sillä sen avulla pyritään saattamaan tasapainoon ohjelmatoivomukset sekä tekniset edellytykset niiden toteuttamiseen hyväksyty n ohjelmapolitiikan raameissa.³⁴⁴

Repo siis uskoi Marxin tavoin, että uudenaikainen teknologia vaatii melkoisesti suunnitelmallisuutta, jotta se kehittyisi kunnolla.³⁴⁵ Repo myös vastusti televisiokanavien välistä kilpailua kehitystä hidastavana voimana, ja halusi sen vuoksi saattaa Mainos-TV:n vahvasti Yleisradion alaisuuteen.³⁴⁶ Yleisradion suunta –teoksessakin mainitaan uskomus, että vapaa kilpailu johtaisi tv-alalla ohjelmien tason laskemiseen. Väite perustui kilpailuun katselijamääristä. PTS-toimikunnan näkemyksen mukaan katselijat haluavat nähdä pääasiassa show-luontoisia

³⁴⁰ Ketonen 1963, 130–131.

³⁴¹ Vigor 1966, 100–101.

³⁴² Ketonen 1963, 120–121.

³⁴³ Repo 1975, 234.

³⁴⁴ Paloheimo 1968, 35.

³⁴⁵ Vigor 1966, 56.

³⁴⁶ Salokangas 1996, 155. Virolainen 1969, 327.

ohjelmia, minkä vuoksi ne myös täyttäisivät suurimman osan lähetyksajasta.³⁴⁷ Mainosrahat toki hakeutuvat suurimpien katselijalukujen äärelle, mutta mielestäni tällainen käsitys on katselijakuntaa aliarvioiva. Vertauksena voidaan esittää, kuinka Marx ajatteli kilpailun olevan ainoa asia, joka piti kapitalistista järjestelmää kasassa. Hänen tulkintansa mukaan kapitalistit eivät siedä tämän vuoksi minkäänlaista suunnitelmallisuutta.³⁴⁸ Informatiivisen ohjelmapolitiikan peräänkuuluttama kuluttajavalistus ohjelmistossa voidaan myös katsoa jossain määrin marxilaiseksi toiminnaksi tai ainakin marxilaisuudesta vaikutteita saaneeksi toiminnaksi.

Siihen liittyi myös suunnitelmallisuutta, sillä PTS-ryhmä esitti myös sellaisen mahdollisuuden, että Yleisradio itse varaisi vuosibudjetissaan määrärahan kuluttajavalistukseen liittyvien tutkimusten rahoitusta varten.³⁴⁹ PTS-mietintöjen mukaan kuluttajavalistus jaettiin kahteen linjaan: kuluttajakeskeiseen ja hyödykekeskeiseen tiedottamiseen. Kuluttajavalistuksen päämäärä oli edesauttaa kuluttajaa ymmärtämään asemansa ja vastuunsa talouselämän merkittävänä osapuolena sekä olemaan tietoinen tähän asemaan liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista.³⁵⁰

Karl Marxin *Palkkatyö ja pääoma* -teoksessa palkkatyön arvo suhteessa pääomaan kyseenalaistettiin³⁵¹, ja ohuesti samankaltaisia suuntauksia on havaittavissa PTS-ryhmän ajattelussa kuluttajavalistuksesta, koska sen piiriin hahmoteltiin kuuluvaksi hyödykekeskeisen tiedottamisen lisäksi myös yksityiset ja julkiset palvelukset.³⁵² Ymmärrän yksityiset ja julkiset palvelukset viittaukseksi työn hinnan määrittelyn problematiikkaan, johon myös Marx kohdensi paljon huomiota.

³⁴⁷ Repo et al. 1967, 67.

³⁴⁸ Vigor 1966, 56.

³⁴⁹ Stormbom 1968, 159.

³⁵⁰ Stormbom 1968, 157.

³⁵¹ Marx 1945, 20–24.

³⁵² Stormbom 1968, 157.

4.3. Valistuksen aatteet

Yleisradion suunta –teoksen listattujen yleisten periaatteiden kolmas kappale on otsikoitu *Tarpeiden tyydyttäminen ja luominen*. Sen mukaan yleisradiotoiminnan on pyrittävä tyydyttämään yleisönsä tiedollisia, taiteellisia ja uskonnollisia tarpeita sekä viihteen- ja virkistykseenhalua. Sen on kuitenkin myös kiihdytettävä ja luotava uusia tarpeita sekä rikastutettava yksilön tietoja ja taitoja tarmokkaasti myötävaikuttaen yksilöiden itsensä kehittämisen ja toteuttamisen mahdollisuuksiin.³⁵³

Ohjelmapoliittinen suuntaus merkitsi sitä, että tiedotus-, keskustelu- ja kasvatustarpeille haluttiin antaa entistä enemmän sijaa tavanomaisen viihteen kustannuksella, etenkin televisiossa.³⁵⁴

Opetus ja kasvatustarpeet

Aatehistoriasta vertailukohtaa informatiiviselle ohjelmapoliitikassa etsiessämme kohtaamme mielestäni lockelaisen kasvatusteorian. Kasvatusteorian John Locke oli omalle aikakaudelleen uudenaikainen. Hän halusi vaihtaa hyödyttömiksi kokemansa koulujen muinaiskielipinnat reaaliaineisiin, maantieteeseen, historiaan, matematiikkaan, luonnontieteisiin ja lainsäädäntöön. Valistuksen aikana kasvatusteorian ja ympäristön vaikutuksen huomioiminen lisääntyi,³⁵⁵ näin kävi myös Revon johtamassa Yleisradiossa.

Ajateltiin, että yhteiskunnan nopea muuttuminen on asettanut kasvatusteorian uusien pulmien eteen. Osa niistä normatiivisista käyttäytymissäännöistä ja asenteista, jotka kotikasvatusteorian ja koulu ovat antaneet, eivät kenties olleetkaan enää tarkoituksensa mukaisia muuttuneessa ympäristössä. Yhteiskunnan nopea muuttuminen tekee yksilön elinikäisen koulutuksen välttämättömäksi.³⁵⁶

³⁵³ Repo et al. 1967, 14.

³⁵⁴ Repo et al. 1967, 64.

³⁵⁵ Ketonen 1963, 102.

³⁵⁶ Ahmavaara 1969, 11–13. Stormbom 1968, 130–131.

Yleisradion osalta tehtävät tiedon ja tradition jatkamisessa nähtiin liittyvän lähinnä peruskoulutukseen ja yleissivistyksen päivittämiseen. Tämän lisäksi Yleisradion panosta arveltiin tarvittavan jossakin muodossa myös ammatillisessa koulutuksessa, erikoistumisopinnoissa sekä jatko- ja uudelleen koulutuksissa.³⁵⁷ Yleisradion toiminnan laajentaminen opetussektorille olisi sovitettava opetusviranomaisten kanssa.³⁵⁸ Suunnitelmissa menttiin jopa niin pitkälle, että ryhdyttiin puhumaan radio- ja tv-yliopistoista.³⁵⁹

Repo perusteli sivistystavoitteita sillä, että PTS-elimien tutkimusten mukaan televisiota seurataan vähiten sivistyneimmän kansanryhmän keskuudessa. Televisio oli kuitenkin noussut suosituimmaksi mediaksi.³⁶⁰

Ajattelun aktivoiminen

PTS-tutkija Yrjö Ahmavaaran *Informaatio*-teoksen ensimmäisessä virkkeessä todetaan, että älyllisen toiminnan, luovan ja kriittisen tiedostamisen merkitys yhteiskunnassa tulee kasvamaan sitä mukaa mitä pidemmälle kohti automaation yhteiskuntaa kehitys etenee.³⁶¹ Ahmavaara totesi, että kansalta ei puutu älyä vaan tietoa.³⁶²

Informatiivisen ohjelmapolitiikan lopulliseksi päämääräksi hän näki älyllisen aktivoinnin. Älyllisellä aktivoinnilla tarkoitettiin yksilön herättämistä todellisuutta koskevien johtopäätöksien tekemiseen todeksi havaittuun tietoon pohjautuvan informaation perusteella.³⁶³ Ahmavaaran mukaan älyllisesti aktivoiva sanoma lisää erilaisten maailmankuvien yhteensopivuutta yhteisen evidenssin perusteella.³⁶⁴

Yksilön ajattelun kehittämisessä informatiivinen ohjelmapolitiikka kohtaa myös René Descartesin kuolemattoman lauseen: ”Ajattelen, siis olen olemassa.” Ketosen

³⁵⁷ Stormbom 1968, 132.

³⁵⁸ Stormbom 1968, 138–140.

³⁵⁹ Stormbom 1968, 141–143, 149–151.

³⁶⁰ Yleisradion selostajapäivät 2. osa.

³⁶¹ Ahmavaara 1969, 7.

³⁶² Ahmavaara 1969, 15.

³⁶³ Ahmavaara 1969, 147.

³⁶⁴ Ahmavaara 1969, 153.

mukaan Descartes ei ainoastaan hakenut tiedolle varmaa subjektiivista pohjaa, vaan tavoitteli samalla jotain sellaista, jonka hän voisi totuutena asettaa kaikkea auktoriteettiä ylemmäksi.³⁶⁵ Mainittakoon, että Eino S. Repo kirjoitti yhdessä Eino Kailan kanssa Uusi Suomi -sanomalehteen laajan jutun Descartesista tämän 300-vuotiskoulupäivänä.³⁶⁶ Revon omien sanojen mukaan informatiivisen ohjelmapolitiikan tarkoituksena oli auttaa ihmisiä tiedostamaan.³⁶⁷ Kenties Descartesin ajattelulla oli osuutta Revon mietteisiin. Informatiivisessa ohjelmapolitiikassa haluttiin tuottaa sivistäviä ohjelmia, mutta painotettiin, että viihdekin voi olla informatiivista³⁶⁸.

Humaaninen ja demokraattinen arvojärjestelmä

Reporadio ei virallisesti halunnut ottaa ideologista kantaa toiminnassaan – yksittäiset toimittajat tai ohjelmantekijät saattoivat niin tehdä –, mutta sen tavoitteena oli kuitenkin päästää erilaiset ideologiset suunnat kuuluviin ja näkyviin, ja antaa niiden vapaasti väitellä keskenään. Eettisiin kannanottoihin Yleisradio oli kuitenkin valmis.³⁶⁹

Ihmisten maailmaa sitoo tänään lujempi kohtalonyhteys kuin milloinkaan ennen. Radio- ja televisioinnalla on tärkeä eettinen tehtävä: sen tulee herättää ihmisiä ymmärtämään tämä kohtalonyhteys ja tajuamaan kansainvälisen yhteenkuuluvuuden side sekä myötävaikuttaa humanisen ja demokraattisen arvojärjestelmän kehittämiseen.³⁷⁰

Yleisradion johtokunta edellytti selitettävän, mitä humanisuuden ja demokraattisuuden arvot pitivät sisällään. PTS-elin vastasi humanisuuden olevan uskoa ihmisen arvoon ja hänen kykyynsä kehittyä ehyeksi ja kulttuuria luovaksi persoonaksi. Tämän vastakohtaksi määriteltiin ihmishalveksunta ja ihmisten alistaminen jonkin voiman välikappaleiksi. Demokraattisuus puolestaan miellettiin

³⁶⁵ Ketonen 1963, 89.

³⁶⁶ Repo 1975, 144.

³⁶⁷ Repo 1975, 216–217.

³⁶⁸ Ahmavaara 1969, 14–15, 21–30.

³⁶⁹ Repo et al. 1967, 60.

³⁷⁰ Repo et al. 1967, 17.

sellaisen yhteiskunnan tavoittelemiseksi, joka tarjoaa kaikille yhtäläiset mahdollisuudet elämään. Eri katsomusten ja mielipiteiden oli saatava mitellä voimiaan samoilla ehdoilla, samoin yksilöiden on voitava kehittää itseään niissä rajoissa ettei vahingoita toisia, ja yhteiskunnan on hyväksyttävä moninaisuus ja poikkeavuus.³⁷¹ PTS-toimikunnan laadituttamissa sosiologisissa ja sosiaalipsykologisissa tutkimuksissa todettiin, että suomalainen yhteiskunta oli matkalla kohti kasautuvan kehityksen ja eriytyneen työnjaon leimaamaa yhteiskuntaa.³⁷²

Humaaniset ja demokraattiset perusarvot yleisradiotoiminnassa tulkittiin myös siten, että Yleisradiolla on oltava myös yhteiskunnallinen linja:³⁷³ Yleisradion tulee pyrkiä hidastamaan taloudellisten ja sosiaalisten estojen, epävarmuuden ja aggressioiden leimaamaa kehitystä, ja tukea kehitystä kohti tasa-arvoista, tehokasta sekä yksilöille mahdollisuuksia ja viihtyvyyttä tarjoavaa yhteiskuntaa.³⁷⁴ Edellä mainittua pyrkimystä edistettäisiin Ahmavaaran mukaan parhaiten siten, että yleisradiotoiminnan tulisi kaikissa yhteiskuntamuodoissa esiintyä totuttujen ajattelutapojen kriitikkona siltä osin kuin ohjelmistossa voidaan näyttää tosiasia-aineistoa kritiikin tueksi.³⁷⁵

Demokraattisuuden ihanne näkyi käytännöntasolla myös Yleisradiossa, sillä Repo toi sinuttelu-käytännön teittelyyn tilalle.³⁷⁶

³⁷¹ Salokangas 1996, 172.

³⁷² Repo et al. 1967, 61.

³⁷³ Salokangas 1996, 173.

³⁷⁴ Repo et al. 1967, 63–64.

³⁷⁵ Ahmavaara 1969, 158.

³⁷⁶ Hannu Karpon haastattelu. Helsinki 15.8.2012.

5. REPORADION VAIKUTUKSET SUOMALAISESSA YHTEISKUNNASSA

5.1. Vuorovaikutuksen dynamiikkaa

Suomalainen 1960-luvun yhteiskunta oli rakennemuutoksen, muuttoliikkeiden ja kaupungistumisen näyttämö. Salokankaan mukaan uudistajien yhteentörmäys perinteisen eliitin kanssa olisi tapahtunut Yleisradion toiminnasta ja Revosta riippumatta.³⁷⁷ Eino S. Repo halusi Yleisradion pysähtyneisyyden tilaan muutosta ja tuli samalla avanneeksi ovat olemassa olevalle radikalismille.³⁷⁸

Yhteiskunta oli monella tapaa tasapainottomuuden tilassa, jossa tyytymättömyys ja ristiriidat olivat läsnä.³⁷⁹ Eino S. Revon johtaman Yleisradion ajattelijoiden mukaan käytännön ohjelmatyössä olikin painotettava avoimuutta, ristiriitojen ja ongelmien tiedostamista ja vapaata mielipiteenvaihtoa synnyttäviä tekijöitä.³⁸⁰

Reporadio vastasi aikakauden poliittisiin haasteisiin liittämällä oman roolinsa ja yhteiskunnallisen identiteettinsä toden tiedon välittämiseen. Tieto, informaatio ja epätieto ohjelmissa olivat keskeisiä keskustelujen aiheita. Ismo Silvon mukaan Yleisradio tulkitsi itseään Eino S. Revon pääjohtajakaudella poliittisesti ”haluavana” toimijana, joka myös haki tavoitteellista oikeutusta toiminnalleen ja asemalleen joko politiikasta tai politisoituneesta tieteestä. Juridinen oman aseman oikeuttaminen vaihtui poliittiseksi sisällölliseksi missioksi.³⁸¹

Väite ei ole aivan tuulesta temmattu, sillä PTS-työn pohjana olleista Ahmavaaran tutkimuksista ja mietinnöistä on luettavissa, että hän ei uskonut epäpoliittisen yhteiskuntakritiikin mahdollisuuteen. Ahmavaaran mukaan kritiikin täytyy olla sitä poliittisempaa, mitä useampia ihmisiä sen esittämä informaatio koskee. Älyllisesti aktivoivan informaation on oltava luonteeltaan kriittistä eikä

³⁷⁷ Salokangas 1996, 151.

³⁷⁸ Salokangas 1996, 246.

³⁷⁹ Salokangas 1996, 245.

³⁸⁰ Zilliacus et al. 1968, 86.

³⁸¹ Silvo 1988, 107.

vallitsevaan järjestelmään sopeuttavaa. Ahmavaara tulkitsi asian niin, että yleisradiotoiminta ei voi olla poliittisesti puolueetonta.³⁸² Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö Eino S. Repo olisi voinut olla pääjohtajana asiasta eri mieltä.

On kuitenkin selkeää, että reformistinen, informaatioon sitoutunut ohjelmapolitiikka ja yritykset säädellä ohjelmatuotantoa olivat olennainen osa Eino S. Revon johtamaa Yleisradiota. Se rakensi osaltaan modernia yhteiskuntaa ja kommunikaatiojärjestelmää Suomessa herättämällä keskustelua vastakkaisten näkemysten esilletuomisen avulla. Muutospyrkimyksiä oli tukemassa suuri joukko sodan jälkeen syntyneitä ja korkeasti koulutettuja ihmisiä.³⁸³

Reporadion aikakaudesta on siis syytä ottaa huomioon suurten ikäluokkien vaikutus. Suomalaisessa yhteiskunnassa oli tuohon aikaan suuri määrä nuoria ja nuoria aikuisia, jotka olivat alttiita 1960-luvun poliittisille ja kulttuurisille impulsseille. Uutena kiinnostavana välineenä television merkitys korostui vaikutteiden välittäjänä.³⁸⁴

Marja Tuomisen tutkimuksen mukaan reporadio toteutti tyypillisimmillään vasta- ja valtakulttuurin vuorovaikutuksen dynamiikkaa, joka aiheutti muutoksia molemmissa osapuolissa. Taistelu todellisuuden määritysoikeudesta nosti esiin aiemmin julkisuudessa vaiettuja asioita ja edisti moniarvoisuutta.³⁸⁵ Oikeistolaiset ryhmät näkivät reporadion toimivan vasemmistoradikalismien airuena, koska Eino S. Revon johtamasta uudistuvasta Yleisradiosta muodostui porvarillisen hegemonian vastavoima joidenkin ohjelmistonsa osien kautta.³⁸⁶ Joidenkin tulkintojen mukaan suomettumisen vastainen ilmapiiri oli kuitenkin kytenyt pinnan alla niin pitkään, että Revon ei tarvinnut olla muuta kuin salliva johtaja, ja Yleisradioon ja yhteiskuntaan kerääntyneet paineet käynnistivät uudenlaista ohjelmatoimintaa.³⁸⁷

³⁸² Ahmavaara 1969, 158.

³⁸³ Ruoho 2007, 125.

³⁸⁴ Kortti 2007, 20–21.

³⁸⁵ Tuominen 1991, 247.

³⁸⁶ Salokangas 1996, 151.

³⁸⁷ Salokangas 1996, 166.

Yleisradio sai kritikoilta pilkkanimen reporadio

Reporadion oikeistolaista kritiikkiä edustava toimittaja JARMO VILJAKAINEN rinnastaa reporadion käsitteen provosoivasti kekkoslaisuuteen, taistolaisuuteen, brežneviläisyyteen ja maolaisuuteen oikeistolaisessa tulkinnassaan³⁸⁸ reporadion ajasta teoksessaan *Reporadio: Yleisradion vaaran vuodet 1965–72*.³⁸⁹

Reporadio-käsitteen synnystä on olemassa monta versiota. Eino S. Revon kovaäänisimpiin kritisoijiin kuuluvan Viljakaisen mukaan käsite reporadio syntyi lehdistössä ja oikeistopoliitikkojen piirissä vuosien 1966–67 taitteessa.³⁹⁰

Myös Hemánus on ajoittanut reporadio-nimityksen synnyn vuoden 1967 paikkeille. Tuolloin vain harvat kansainvälisiin virtauksiin perehtyneet ihmiset tulkitsivat sen uusvasemmistolaisuudeksi.³⁹¹ Selvää on kuitenkin nimityksen henkilöityminen pääjohtaja Eino S. Repo, joka koki henkilöönsä kohdistuvan pilkkanimen varsin kiusalliseksi.³⁹²

Kritiikki- ja painostusryhmät

Yleisradion uudistuminen herätti vilkasta keskustelua. Se puhutti myös vuonna 1967 pidetyillä Yleisradion selostajapäivillä 21.10.1967. Tampereella järjestetyssä seminaarissa lehdistö- ja tiedotusopin professori Raino Vehmas arvosteli kärkevästi nuorta tv-toimittajasukupolvea. Vehmaan mukaan hyökkäävä asenne oli itse asiassa todellisen kriittisen journalismin vastakohta. Hän arvosteli erityisesti ohjelmien muodon asettamista sisällön edelle.³⁹³

Repo kirjoittaa muistelmateoksessaan ymmärtäneensä, että hänen ohjelmepoliittisilla linjauksillaan³⁹⁴ oli tuohon aikaan itsestään selvää, että jonkun varpaille astuttaisiin, pahassa tapauksessa jonkun vaikutusvaltaisen painostusryhmän. Sellaista sattui Johannes Virolaisen ollessa pääministerinä ja

³⁸⁸ Viljakainen 2008, 11, 21.

³⁸⁹ Viljakainen 2008, 11.

³⁹⁰ Viljakainen 2008, 119.

³⁹¹ Hemánus 1972, 127–128.

³⁹² Repo 1975, 215.

³⁹³ Selostajapäivät Tampereella 1. osa.

³⁹⁴ Revon puhe 31.5.1966.

samaan aikaan Yleisradion hallintoneuvoston puheenjohtajana. Repo mainitsee myös saaneensa usein puhelinsoittoja kotiinsa ohjelmista tuottuneilta ministereiltä. Eräs ahkerimmista soittelijoista oli Johannes Virolainen.³⁹⁵

Repo oli useaan otteeseen linjannut, että Yleisradion oli pysyttävä riippumattomana ulkopuolisista painostusryhmistä³⁹⁶. Tuomisen mukaan ongelmalliseksi tällaiset ihanteet tekee se, että ihmisillä on tapana pitää ulkopuolisina kaikkia muita painostusryhmiä paitsi niitä joihin he itse tiedostamattaan tai tietoisesti kuuluvat. Ideologisina kannanottoina yhteisillä foorumeilla pidetään usein vain niitä, jotka poikkeavat selvästi omasta ideologiasta.³⁹⁷

Porvariryhmien radio- ja televisiopoliitikot vastustivat Revon sallivaa ohjelmapolitiikkaa osallistumalla painostusryhmien toimintaan. Marraskuussa 1966 aloitti Kristillinen radio- ja televisioliitto ja Suomen kotien radio- ja televisioliitto perustettiin tammikuussa 1967. Kummankin liiton tavoitteiden mukaan radio- ja televisio-ohjelmistosta tuli karsia kielteiset ohjelmat ja lisätä myönteisiä.³⁹⁸ Liittojen perustajien julistuksen mukaan sananvapautta ei saanut käyttää Jumalan pilkkaamiseen, moraalिसääntöjen ja isänmaallisuuden häpäisemiseen ja kulttuuriarvojen vähättelemiseen.³⁹⁹ Ensimmäisenä julkisuuteen tullessaan toimenpiteenään Kristillinen radio- ja televisioliitto jätti vuoden 1966 jouluaaton aattona Johannes Virolaiselle *Orvokki*-ohjelmia⁴⁰⁰ koskevan paheksumiskirjelmän.⁴⁰¹ Yleisradion hallintoneuvoston puheenjohtaja ja eduskunnan puhemies Virolainen lupasi Uusi Suomi -sanomalehdelle ottavansa asian käsittelyyn.⁴⁰²

³⁹⁵ Hemánus 1972, 115. Repo 1975, 217.

³⁹⁶ Repo et al. 1967, 17, 59–60.

³⁹⁷ Tuominen 1991, 248.

³⁹⁸ Hemánus 1972, 107.

³⁹⁹ Viljakainen 2008, 118–119.

⁴⁰⁰ Orvokki-kabareet syntyivät vuonna 1966 radion teatteriosaston tilauksesta. Ylioppilasteatteri valmisti radiolle viisi ohjelmaa, joiden sketsit ja laulut käsittelivät muun muassa rutiininomaista nimikristillisyyttä, seksuaalisuutta, kulttuurielitismiä, ravintoloiden vahtimestareita, isänmaallisuutta ja sotaa. Yle Elävä arkisto.

⁴⁰¹ Hemánus 1972, 106.

⁴⁰² Uusi Suomi (US). 23.12.1966.

Molempia edellä mainittuja konservatiivisia liittoja yhdisti närkästys reporadion uusia oppeja ja toimintatapoja kohtaan. Oikeistolaiset tahot näkivät mahdollisena, että painostusryhmien avulla saataisiin muutettua yleisradiopolitiikkaa.⁴⁰³ Varsinainen voimannäyte oli Kristillisen radio- ja tv-liiton syksyn 1968 kansalaisadressi, johon kerättiin 100 000 nimeä Reporadion tuomitsemiseksi. Adressi toimitettiin presidentti Kekkoselle, jolla tosin ei muodollisesti ollut mitään valtaa Yleisradion ohjelmapolitiikan alalla. Presidentti vastasi ympäröivästä, eikä toimenpiteitä syntynyt.⁴⁰⁴

Ajan henkeä kuvaa hyvin virke, minkä presidentti Urho Kekkosen kerrotaan todenneen Neuvostoliiton radio- ja tv-komitean puheenjohtajalle Nikolai Mesjatseville kevättalvella 1967: ”Tämä Repo on vienyt Yleisradion ohjelmapolitiikan sellaisille urille, että sitä ei Suomessa kannata kukaan muu kuin minä.”⁴⁰⁵

Tapaus Vallila

Uusi Suomi -sanomalehden jouluaattoon edeltävässä lehdessä 1966 nimimerkki Mies viime vuosisadalta arveli lähetettyjen kirjoitusten palstalla, että yleisöä saattaisi kiinnostaa myös ”mm. pääjohtajan maininta lupamaksujen kaksinkertaistamisesta”. Kirjoittaja vihjaili myös muista paljastuksista, kuten Yleisradion hallintoneuvoston kokouksesta, jossa talousjohtaja Eero Vallila syrjäytettiin haluamatta vaivata häntä edes kuultavaksi⁴⁰⁶, sekä lisäksi ”ehkä jotkut edustavat kuvat pääjohtajan virka-asunnosta, joka ainakin hinnastaan päätellen roimasti voittaa vakuutusjohtajien yksityisasunnot”.⁴⁰⁷

⁴⁰³ Hemánus 1972, 109.

⁴⁰⁴ Hemánus 1972, 174.

⁴⁰⁵ Hemánus siteeraa Repoa. Hemánus 1972, 147.

⁴⁰⁶ Yleisradion talousjohtaja Eero Vallila erotettiin huhtikuussa 1967 talousotkujen vuoksi. Hemánus 1972, 124. Viljakainen 2008, 149–152.

⁴⁰⁷ Uusi Suomi (US). 23.12.1966.

Vallila oli kuitenkin käyttänyt muun muassa Yleisradion eläkesäätiön varoja vastoin hyväksytyjä toimintatapoja, joka oli kiinnittänyt tilintarkastajien ja hallintoneuvoston huomion.⁴⁰⁸

Asiaa puitiin Uusi Suomi -lehdessä uudestaan 7.4.1967, kun Vallilan virallinen erottaminen tehtävistään tuli ajankohtaiseksi. Jutussa kerrotaan, kuinka valtiontalouden tarkastusviraston tutkimusten mukaan Vallila oli sijoittanut Yleisradion ja sen henkilökunnan eläkesäätiön varoja on erään liikepankin notariaattiosaston kautta radion toimilupasäännösten sekä eläkesäätiön sääntöjen vastaisesti.⁴⁰⁹

Vallila-jupakasta koitui Revolle suuret paineet, muistelee Hannu Karpo, jolle Eino S. Revon veli Ville uskoutui asiasta.⁴¹⁰ Repo joutui nimittäin itsekin lehdistön silmätikuksi Yleisradiolta ottamansa henkilökohtaisen lainan vuoksi.⁴¹¹ Repo uskoo, että Vallila oli levittänyt juttua lehtiin.⁴¹² Pentti Hanski arvioi, että Revon ja Vallilan suhteisiin oli tullut särö jo heidän toimikautensa alkuvaiheessa. Vallila oli edellisen pääjohtajan Einar Sundströmin aikana saanut paljon valtaa hoitaa itsenäisesti Yleisradion asioita,⁴¹³ mutta Repo ei tyytynyt samalla tavalla sivustaseuraajan rooliin.⁴¹⁴

Myös Hemánus kirjoittaa, että vastakkain oli kaksi miestä, joilla oli valmiiksi epäluuloja toista kohtaa. Hemánuksen mukaan Repo ei uskonut voivansa luottaa Vallilaan.⁴¹⁵ Tapaus Vallila on vain yksi esimerkki pääjohtajan ja muun johtokunnan välisestä luottamuspulasta, joka kärjistyi Eino S. Revon pääjohtajakauden lopussa.

⁴⁰⁸ Hanski 2001, 184. Hemánus 1972, 123.

⁴⁰⁹ Uusi Suomi (US). 7.4.1967.

⁴¹⁰ Hannu Karpon haastattelu. Helsinki 15.8.2012.

⁴¹¹ Hanski 2001, 184.

⁴¹² Hemánus 1972, 61.

⁴¹³ Hemánus 1972, 51.

⁴¹⁴ Hanski 2001, 183.

⁴¹⁵ Hemánus 1972, 60.

Oikeistolainen sanomalehdistö vihjaili Yleisradion johdon haalivan valtaa

Yleisradio sai osakseen ainoan annoksen monopolisyytöksiä sanomalehdistössä. Ilta-Sanomat julkaisi 16.6.1966 jutun otsikolla *Vajaalukuinen radiojohto pohtii vallankeskitystä*, jossa arveltiin suurimman osan vallasta siirtyvän pääjohtajan ja hänen varamiehensä käsiin.⁴¹⁶

Myös Aamulehti epäili 20.9.1967 lennokkaassa pääkirjoituksessaan *Radiohallitukseksi?*, että Yleisradion rahoituksen turvaaminen verorahoihin tukee Yleisradion pyrkimystä muuttua ”radiolaitokseksi, ehkä keskusvirastoksi eli radiohallitukseksi”.⁴¹⁷

PTS-työryhmä vastasi syytöksiin *Yleisradion suunta* -mietinnön ensimmäisessä osassa. Lehtisen takakannessa viitataan siihen, että Yleisradiosta keskusteltiin vilkkaasti lehtien palstoilla ja kuinka keskustelu on pyörinyt erityisesti eräiden radikaalien ohjelmatyyppeiden ympärillä, mutta myös muiden asioiden kuten Yleisradion rakennustoiminnan, vastuukysymysten ja lupamaksujen puitteissa. Mietinnössä lainattiin yhdysvaltalaisista media-alan *Variety*-julkaisua vuodelta 1958. Sen mukaan tv-kanavien kilpailu on kaventanut ohjelmavalikoiman laajuutta ja vaihtelevuutta, kun tv-yhtiöt kilpailevat katsojaluvuista.⁴¹⁸

Avoimen monopolin puolustus

PTS-toimikunta linjasi, että Yleisradion on oltava eräänlainen avoin monopoli. Tällä tarkoitettiin sitä, että päämääränä tulisi olla Yleisradion johdon mahdollisimman suuri ohjelmapoliittinen ja muu toiminnallinen vapaus niissä yleisissä puitteissa, jotka hallintoneuvosto ja ohjelmaneuvostot asettavat. Lisäksi autoritaarinen komentaminen tulisi supistaa minimiin yhtiön eri portaissa ja ohjelmantekijöiden tulisi edustaa erilaisia mielipidesuuntauksia ja näkemyksiä mahdollisimman vapain käsin. Yleisölle tarjottavissa ohjelmissa tulisi olla PTS-toimikunnan mietinnön mukaan mahdollisimman suuri valinnanvara.⁴¹⁹

⁴¹⁶ Hemánus 1972, 83.

⁴¹⁷ Aamulehti (AL). 20.9.1967.

⁴¹⁸ Repo et al. 1967, 67.

⁴¹⁹ Repo et al. 1967, 68.

Myös tasavallan presidentti Kekkonen asettui myöhemmin Yleisradion monopolin taakse. Hän esitti viestintäpoliittisen kannanoton, jossa hän piti yksinoikeudella toimivaa ja eduskunnan välityksellä hallittua yleisradiolaitosta tasapuolisen ja -arvoisen viestintäpalvelun turvaamiseen takeena. Lisäksi Kekkonen totesi, että suomalaisessa lehdistössä vallitsee porvarillinen hegemonia kun taas kansainvälisellä kentällä mediavaltaa pitää viestintäimperialismi.⁴²⁰

Toisaalta presidentti Urho Kekkonen ilmaisi tukensa myös kaupalliselle televisiolle. Ainakin Mainos-TV:n toimitusjohtaja Pentti Hanski tulkitsi tilanteen näin Kekkonen vierailtua Mainos-TV:n 10-vuotisjuhlassa 12.9.1967.⁴²¹

5.2. Vakuutusasia on sydämen asia -ohjelma nostatti myrskyn

Vaikka oikeistolaisissa sanomalehdissä kirjoiteltiin Eino S. Revon johtamasta Yleisradiosta huolestuneita mielipiteitä, ei suurinta kohua oltu vielä nähty. Sen käynnisti Reino Paasilinnan erikoistoimituksen ensimmäinen tv-ohjelma *Vakuutusasia on sydämen asia*⁴²², joka esitettiin loppuvuodesta 1966, viikko ennen joulua. Yleisradion johtokunta oli katsonut ohjelman ennakkoon, mutta päätyi julkaisemaan sen pienin Revon vaatimin muutoksin. Ohjelmajohtaja Jussi Koskiluoma vastusti.⁴²³

Reino Paasilinnan mukaan vakuutusyhtiöt olivat tuohon aikaan lähes koskemattomia instituutioita, joiden toiminta oli monessa suhteessa rahastusta humaaniuden kustannuksella.⁴²⁴ Ohjelmassa kritisoitiinkin rajusti vakuutusyhtiöiden toimintaa ja tuhlailtavaa kilpailua, jonka koneiston rattaisiin ihmisiä poljettiin.⁴²⁵

⁴²⁰ Viljakainen siteeraa Kekkonen. Viljakainen 2008, 274.

⁴²¹ Hanski 2001, 163–165.

⁴²² Vakuutusasia on sydämen asia (otteita).

⁴²³ Salokangas 1996, 221.

⁴²⁴ Reino Paasilinnan haastattelu.

⁴²⁵ Hemánus 1972, 93.

Ohjelma herätti valtavan reaktion – sen herättämien mielenilmaisujen määrä hipoi ennätystä koko Yleisradion historiassa. Kielteistä palautetta tuli katsojilta vähän, mutta vakuutusyhtiöt ja heidän sidosryhmänsä reagoivat rajusti. Ohjelman tulenarkuutta lisäsi se, että samoihin aikoihin eduskunnan ja hallituksen piirissä oli käynnistynyt vakuutusalan sosialisointikeskustelu. Paasilinna kuitenkin vakuutti aloittaneensa ohjelman valmistelun paljon ennen sitä.⁴²⁶

Uusi Suomi hyökkäsi Yleisradiota ja Eino S. Repoa vastaan pääkirjoituksessaan *Revon kansantribuunit*. Pääkirjoituksessa kritisoitiin lähinnä sitä, että monopoliasemassa toimivalla Yleisradiolla ei ollut vastuuta ohjelmistaan samaan tapaan kuin lehdistöllä. Tekstissä kuitenkin mentiin myös henkilökohtaisuuksiin:

*Vähäisen koulutuksen ja vielä vähäisemmän kokemuksen saaneet naljailevat tosikot esittävät sen muka yhteiskunnallisissa ohjelmissa lapsellisia purkauksiaan muka suurina totuuksina.*⁴²⁷

Saman lehden toisessa kirjoituksessa puututtiin myös Revon toimintaan:

*Pääjohtaja Eino S. Repo näyttää ottaneen henkilökohtaiseen suojelukseensa television ”kovat pojat” ja heidän tuottamansa ohjelmat. Vasta muutama ilta sitten nähtiin hänet siloittelemassa nuorisorikollisuutta ja nyt hän oli sonnustautunut Reino Paasilinnan tueksi tämän tuodessa kuvaruutuun vakuutustoimintaamme skandalisoivan ohjelmansa.*⁴²⁸

Myös seuraavan päivän lehdessä nähtiin Eino S. Repoa käsittelevä kirjoitus nimimerkiltä Ynselmi. Pakinassa Eino S. Repoa luonnehditaan monopoliradion pääjohtajaksi, joka on repinyt viimeisenkin verhon ohjelmapolitiikkansa edestä. Kirjoittajan mukaan Repo ja Paasilinna olivat perustaneet uuden valtiomahdin, joka ei kunnioittanut mitään eikä ketään. Ynselmi jatkaa, että ehkäpä olisikin syytä

⁴²⁶ Salokangas 1996, 220–221.

⁴²⁷ ”Revon kansantribuunit”. US 20.12.1966.

⁴²⁸ Uusi Suomi (US). 20.12.1966.

tehdä paljastusohjelma elefanttitautisesta Yleisradiosta ja Eino S. Revosta, ja tarjoutuu itse käsikirjoittajaksi.

Kirjoittaja sortuu nimimerkkinsä suojista myös Revon henkilökohtaiseen arvosteluun ja ilkeän sävyiseen vihjailuun:

Sellaiset selvittelyt kuin johtajien virka-asunnot, talon matkalaskut ja muu tämän luonteinen repostelu voisi myös olla paikallaan samoin kuin valitut välähdykset tapahtumista erittäin yksityisillä alueilla punaisen lampun palaessa virkahuoneen ovella.⁴²⁹

Oletan, että Ynselmi viittasi tällä vihjaileviin puheisiin Revon alkoholinkäytöstä⁴³⁰.

Pääjohtaja asettui toimittajien tueksi

Reino Paasilinna on itse arvioinut myöhemmin, että hänen ohjelmansa olivat ehkä Revonkin mielestä liian radikaaleja ja siinä mielessä hävyttömiä, että liian monta pyhäinkuvaa kaadettiin.⁴³¹ Pääjohtaja Repo asettui kuitenkin tukemaan Paasilinnaa ja muita Yleisradion toimittajia valtavaa kritiikkivyöryä vastaan, vaikka hän vastustikin Paasilinnan tyyliä sekoittaa ohjelmissaan faktaa ja fiktiota.⁴³²

Repo korosti, että muutoseikoista huolimatta ohjelmassa oli käsitelty tärkeää asiaa, ja otti ensi kertaa vastuuta johtamansa yhtiön yksittäisestä ohjelmasta.⁴³³ Muun muassa Helsingin Sanomille Repo kommentoi olevansa ohjelmista moraalisisessa, muttei juridisessa vastuussa.⁴³⁴ Varsinaisen radiovastuulainsäädännön puuttuessa oli tulkittavissa, että hallintoneuvostolle kuuluu vastuu yhtiön harjoittamasta ohjelmapolitiikasta ja sen suunnasta.⁴³⁵

⁴²⁹ Uusi Suomi (US). 21.12.1966.

⁴³⁰ Hannu Karpon haastattelu. Helsinki 15.8.2012. Hemánus 1972, 19.

⁴³¹ Salokangas siteeraa Paasilinnaa. Salokangas 1996, 222.

⁴³² Salokangas 1996, 222.

⁴³³ Ibidem.

⁴³⁴ Helsingin Sanomat (HS). 23.12.1966.

⁴³⁵ Paloheimo 1968, 29.

Vakuutusyhtiöt vaativat Yleisradiolta selvityksiä Vakuutus on sydämen asia -ohjelman tekemiseen käytetyistä lähdetiedoista. Revon johtama Yleisradion johtokunta kuitenkin kieltäytyi luovuttamasta ohjelman tekoon liittyneiden ihmisten nimiä vakuutusyhtiöiden omiin tutkimuksiin.⁴³⁶

”Minulla on se käsitys, että he tuntevat vastuunsa”, Repo puolusti toimittajia, ja jatkoi:

He eivät vain aina tule ajatelleeksi, että jos ohjelmissa otetaan kantaa, se saattaa herättää päinvastaisia vaikutteita ohjelman seuraajissa kuin oli tarkoitus”.⁴³⁷

Pääjohtaja Revon vaatimuksesta ohjelmaa seurasi televisioitu keskustelu⁴³⁸, johon osallistui kaksi vakuutusalan itse nimeämää vakuutusjohtajaa, kansaneläkelaitoksen edustaja, tutkijaprofessori Yrjö Littunen, ohjelman tekijä Reino Paasilinna sekä puheenjohtajana itse Eino S. Repo.⁴³⁹ Keskustelun tarkoituksena oli tasapainottaa kärkevää ohjelman reaktioita, mutta esimerkiksi Vakuutusyhtiöiden keskusliiton toimitusjohtaja Tauno Suontausta tuomitsi ohjelman lavastukseksi ja lupamaksujen tuhlaukseksi. Tampereen yliopiston sosiologian professori Yrjö Littunen ilmoitti, että epäkohtia ei ole keksitty tyhjästä ja keskustelu voidaan ulottaa sellaisiin yhteiskunnallisiin asioihin, jotka koskettavat suurta osaa kansasta. Repo puolusti Paasilinnaa toteamalla puheenvuorossaan, että ohjelmissa voidaan toisinaan liioitella, kunhan vaikutus ei jää pysyvästi ihmisten mieleen.⁴⁴⁰ Kohu vain jatkui.

Joulukuun 22. päivänä 1966 Uusi Suomi -sanomalehdessä nimimerkki Tasapuolisuutta toivova kirjoitti, että Repo ei tiennyt vastuutaan päästäessään julkisuuteen niinkin kärjistetyn esityksen kuin Reino Paasilinnan ohjelma Suomen

⁴³⁶ Uusi Suomi (US). 22.12.1966.

⁴³⁷ Uusi Suomi (US). 23.12.1966.

⁴³⁸ Eino S. Revon johtama keskustelu (otteita).

⁴³⁹ Salokangas 1996, 222.

⁴⁴⁰ Eino S. Revon johtama keskustelu (otteita).

vakuutuslaitoksista. Tasapuolisuutta toivova -nimimerkillä kirjoittava oli myös sitä mieltä, että vaikka Revon mielestä asioita on käsiteltävä kärjistetyksi epäkohtien korjaamiseksi, ei saisi käyttää ”TV:a jonkin aatteen propagandavälineenä”.⁴⁴¹

Samalla mielipidekirjoituspalstalla toinen kirjoittaja otti kantaa, että arveluttavinta asiassa on nähdä Suomen tasavallan monopolitelevision katsovan asemalleen sopivaksi ryhtyä radikaalisti kantaa ottavaksi joukkotiedotusvälineeksi. Kirjoittaja meni niin pitkälle, että hän vaati tekstissään uutistoiminnan erottamista Yleisradion vaikutusvallasta.⁴⁴²

Toisessa saman lehden mielipidekirjoituksessa Yleisradion toiminta nähtiin vielä tummemmissa sävyissä:

*Tässä piilee demokratian vaara, vaikka repolaiset väittävät toimintansa tähtäävän demokratian lisäämiseen, mutta demokratiaanhan niin pienet kuin suuretkin goebbelsit ovat aina vedonneet. Valitettavasti informaatiomonopolin tuomat vaarat on aina havaittu liian myöhään. Meidän on syytä varoittaa Yleisradion suuntauksesta.*⁴⁴³

Repo totesi *Antenni*-lehdessä, että ohjelmissa pitäisi periaatteessa käsitellä jokaista aihetta tasapuolisesti ja puolueettomasti, mutta kyse oli enemmän siitä haluttiinko niin tehdä. Itse hän piti tällaista tulkintaa mielettömänä, piti tarkastella koko ohjelmistoa.⁴⁴⁴

Erikoistoimitus jäi jyrän alle

Paasilinnan provosoiva vakuutusohjelma antoi aiheen ensimmäiseen yritykseen lopettaa television erikoistoimitus. Hallintoneuvoston kokoomuslaiset edustajat

⁴⁴¹ Uusi Suomi (US). 22.12.1966.

⁴⁴² Ibidem.

⁴⁴³ Uusi Suomi (US). 22.12.1966.

⁴⁴⁴ Salokangas 1996, 223.

Erkki Tuuli ja Reino Ala-Kulju esittivät erikoistoimituksen määrärahojen poistamista, mutta hävisivät äänestystuloksen selvästi.⁴⁴⁵

Paasilinna kuitenkin jatkoi radikaalia linjaansa. Lähes jokainen ohjelma aiheutti hälyä niin talon sisällä kuin julkisuudessakin. Useita ohjelmia hyllytettiin.⁴⁴⁶ Repo piti selvänä asiana, että hyllytetyt ohjelmat olivat Yleisradion toimiluvan vastaisia, koska aiheita ei oltu käsitelty tasapuolisesti ja puolueettomasti.⁴⁴⁷ Näkemys noudatteli myös ohjelmatoiminnan säännösten linjaa.

On huomattavaa, että oikeistolainen lehdistö salli erikoisen paljon palstatilaa Yleisradiota ja Eino S. Repoa kohtaan suunnattua kritiikkiä varten vuoden 1966 ohjelmiin kohdistuneen kritiikkivyöryn jälkeen. Vastaavanlaisia kirjoituksia oli muissakin oikeistoa tukevissa lehdissä – niin suuri vaikutus Paasilinnan ohjelmalla oli konservatiivisesti ajattelevissa piireissä.

Ennen pitkää kärsivällisyys loppui ja erikoistoimitus tuli tiensä päähän. Johtokunta päätti 26.3.1968 lopettaa sen.⁴⁴⁸ Muodollisesti erikoistoimitusta ei kuitenkaan lakkautettu vaan sen perustettaessa säädetyn kahden vuoden määräajan annettiin päättyä 1.6.1968. Revon mukaan sopimusta ei uudistettu, koska erikoistoimitus ei täyttänyt odotuksia hintaansa nähden.⁴⁴⁹

5.3. Revon henkilöön kohdistunut kritiikki

Hemánuksen mukaan keskusta oli pitänyt Eino S. Repoa niin sanotusti keskustapuolueen miehenä, sillä olivathan hänen nimityksensä taustalla vaikuttaneet mahtimiehet tasavallan presidentti Urho Kekkonen ja silloinen pääministeri Johannes Virolainen.⁴⁵⁰

⁴⁴⁵ Salokangas 1996, 221.

⁴⁴⁶ Salokangas 1996, 222.

⁴⁴⁷ Salokangas 1996, 223.

⁴⁴⁸ Hemánus 1972, 145.

⁴⁴⁹ Salokangas 1996, 224.

⁴⁵⁰ Hemánus 1972, 111–112.

Repo kertoo muistelmissaan, kuinka hänellä oli ystäviä maalaisliitossa, kuten esimerkiksi Matti Kekkonen, mutta suurin osa oli vähiten vaikutusvaltaista puolueen vasenta laitaa.⁴⁵¹ Puolue oli saattanut odottanut Revolta jatkuvaa epävirallista yhteydenpitoa, neuvotteluja, mahdollisten ristiriitojen selvittämistä luottamuksellisella puheella ja muuta sellaista. Kävi kuitenkin ilmi, että Repo ei ollut kiinnostunut politiikasta vaan keskittyi ennemmin Yleisradion pääjohtajan virkatehtäviinsä.

Hemánus kirjoittaa kirjassaan *Reporadion nousu ja tuho*, kuinka itse Repo oli kertonut hänelle, että keskustapuolue oli toivonut häneltä jatkuvaa epävirallista yhteydenpitoa Yleisradion pääjohtajana. Repo oli vastannut poliitikoille, ettei hän ole puolueen palveluksessa.⁴⁵² Toisaalta Revon Yleisradion pääjohtajaksi nostaneen Johannes Virolaisen mukaan Revolle ei koskaan asetettu mitään ehtoja puolueen suunnalta.⁴⁵³ Virallisten dokumenttien puuttuessa asiassa on vain sana sanaa vastaan. On kuitenkin muistettava, että Repo tunnustautui kekkoslaiseksi, vaikka ei ollutkaan maalaisliittolainen. Hän oli hyvin vaikuttunut presidentti Urho Kekkosesta kansakunnan johtajana.⁴⁵⁴

Ensiesiintymisestä tahra pääjohtajan julkisuuskuvaan

Yleisradion uusi pääjohtaja Eino S. Repo esittäytyi Suomen kansalle ensimmäisen kerran televisiolähetyksessä 1. tammikuuta vuonna 1965. Repo istui kertomansa mukaan ohjaajan toiveiden mukaisesti takakenossa ikään kuin rennon oloisesti ja luki apupaperista virkaanastujaispuheensa.⁴⁵⁵

Pertti Hemánus toteaa kirjassaan *Reporadion nousu ja tuho*, että monelle suomalaiselle välittyi Eino S. Revosta ylimielinen kuva heti televisioidun ensiesiintymisen perusteella – monille näyttäytyi vaikutelma vantterasta miehestä, joka kuin asemaansa korostaen silmäili katsojia ylhäältä päin.⁴⁵⁶ Kielteistä

⁴⁵¹ Repo 1975, 207.

⁴⁵² Hemánus 1972, 111–112.

⁴⁵³ Virolainen 1969, 327.

⁴⁵⁴ Repo 1975, 184–186.

⁴⁵⁵ Repo 1975, 210–211.

⁴⁵⁶ Hemánus 1972, 43.

ensivaikutelmaa saattoi lisäksi korostaa Revon persoonallinen, vähän venyttelevä puhetapa⁴⁵⁷.

Pian eräissä lehdissä ja etenkin niihin lähetetyissä yleisökirjoituksissa arvosteltiin Yleisradion uuden pääjohtajan ensiesiintymistä varsin kärkevästi. Nimimerkki *Pettynyt ja kiukustunut* purki mieltään Uusi Suomi -sanomalehdessä 3. tammikuuta 1965:

*Suuri johtaja ilmestyi kuvaruutuun mahtavassa takakenoisessa asennossa tuolissaan ja luki paperista mitään sanomattoman puheensa välimatkojen pienentymisestä. Hänen esiintymisensä oli sydäntä riipaiseva pettymys. Olisi odottanut Suomen Yleisradion juuri nimitetyllä pääjohtajalla olevan sanottavanaan jotakin hänen johdettavakseen uskotun laitoksen toiminnasta.*⁴⁵⁸

Vastaavia kriittisiä kirjoituksia oli useita. Muistelmateoksessaan *Pihlajanmarjat* Eino S. Repo vastaa lehdistössä ilmenneeseen kritiikkiin hänen ensiesiintymisestään televisiossa:

*Televisio oli pyytänyt uuden pääjohtajan tervehdystä. Olin kirjoittanut kolmisen liuskaa tekstiä. Kun sitä nauhoitettiin, ohjaaja Börje Holmlund sanoi, että istuisin tuolissa, jonka selkänoja liikkui taaksepäin, tuollaisessa nojaavassa asennossa. Se antaisi hiukan vaihtelua ja näyttäisi kuin epävirallisemmalta. En usko että hänellä oli koira haudattuna.*⁴⁵⁹

Repo harmittelee, että epävirallisuuden vaikutelma ymmärrettiin julkisuudessa väärin. Se ei näyttänyt katsojien silmissä epäviralliselta, vaan herrahtavalta, ylimieliseltä, valtansa tärkeydestä nautiskelevalta. Repo kirjoittaa muistelmissaan,

⁴⁵⁷ Hämäläinen, ”Eino Sakari Repo” (art.). HS 15.12.2002. Hannu Karpon haastattelu. Helsinki 15.8.2012.

⁴⁵⁸ Hemanus 1972, 43–44.

⁴⁵⁹ Repo 1975, 210–211.

että vaikutelman kruunasi se, että hän ei ollut viitsinyt opetella puhettaan ulkoa, vaan luki sen paperista.⁴⁶⁰

Sanomalehtikirjoitteluissa Repoa kritisoitiin siitä, että hänellä ei ollut mitään sanottavaa virkaanastujaispuheessaan, vain ympäröivä lauseita. Muistelmissaan Repo puolustautuu, ja kertoo puheensa olleen itse asiassa Yleisradion uuden ohjelmapolitiikan ensimmäinen julistus.⁴⁶¹

Repo toteaa muistelmissaan, että kevään 1965 lehdissä uudesta pääjohtajasta annettiin kuva, josta hän ei tunnistanut itseään, mutta joka vaikutti olleen monille muille mieluisa. Repo uskoo, että se kuva varjosti häntä seuraavina vuosina aivan asiallisissakin asioissa haitaten niiden käsittelyä.⁴⁶²

Virka-asunnon hankkimisesta seuraava kohu

Yleisradion päätös hankkia pääjohtajalleen virka-asunto aiheutti suurta kuohuntaa julkisuudessa keväällä 1965, ja kritiikki ulottui suoraan pääjohtaja Eino S. Revon henkilöön. Se oli suoranainen makupala lehdistölle, oikeistolaisille, sosiaalidemokraattisille ja sitoutumattomille tahoille. Hemánuksen näkemyksen mukaan Pietarinkatu 1:ssä sijaitsevasta 254 neliömetrin suuruudesta huoneistosta tuli joksikin aikaa Suomen kohutuimman asunto, ja Eino S. Repo esiteltiin lehdistössä ahneuden perikuvana.⁴⁶³

Revon mielestä asunto oli käytännöllinen myös siitä syystä, että hänen työmatkansa lyheni merkittävästi – Yleisradio sijaitsi tuohon aikaan virka-asunnon naapurustossa Helsingin Tehtaankadulla.⁴⁶⁴ Repo kertoo muistelmissaan tapahtumista, jotka tulivat lehdistön kautta tunnetuksi niin sanotusti loistoasuntojuttuna. Hän muistelee ehdottaneensa Yleisradion varapääjohtaja Lauri Vennolalle, että Yleisradion pääjohtajalla pitäisi olla edustusasunto, jos hänen oletetaan tekevän edustustehtäviä kotonaan. Repo muistuttaa, että

⁴⁶⁰ Repo 1975, 210–211.

⁴⁶¹ Ibidem.

⁴⁶² Ibidem.

⁴⁶³ Hemánus 1972, 48.

⁴⁶⁴ Myllymäki, Rouhiainen, ”Radion pääjohtaja” (art.) Anna 10.1.1967.

edellisellä pääjohtajalla Einar Sundströmillä oli ollut jopa kuukausittainen edustusmääräraha.

Repo ei ollut kokenut sen hetkistä asuntoaan edustuskelpoiseksi, ja katsoi Yleisradion pääjohtajan virka-asunnon hankkimisen tärkeäksi etenkin kun pääjohtajan toimi oli muuttunut juuri määrävuotiseksi.⁴⁶⁵ Mainittakoon, että Repo oli itse jo aiemmin ajanut Yleisradion pääjohtajan pestin viiden vuoden määräaikaisuutta.⁴⁶⁶

Virka-asunnon hankkiminen otettiin käsittelyyn Yleisradion hallintoneuvostossa, jossa esitys hyväksyttiin yksimielisesti. Revon mukaan asia oli itsestään selvä myös puheenjohtaja Johannes Virolaiselle.⁴⁶⁷ Parin kuukauden etsimisen jälkeen löytyi sopiva virka-asunto. Revon mukaan silloin alkoivat ongelmat:

Kun asunnon ostoa käsiteltiin hallintoneuvoston tasolla, sekä Virolainen että minä totesimme melkoiseksi ällistykseksemme, että olipa hiekkaa ilmestynyt pyörien ja akseleiden väliin. Ilman mitään asiallista perustetta sosiaalidemokraatit ja osa kokoomusta asettuivat aiempaa hallintoneuvoston yksimielistä päätöstä jarruttamaan. Ei suoranaisesti vastaan, mutta jurnuttamaan. Ei kysymys ollut asunnon koosta eikä edes hinnasta, vaan jostakin muusta. Mistä muusta, sitä en oikein käsittänyt.⁴⁶⁸

Repo kertoo, kuinka Johannes Virolainen kimpaantui vastustuksesta ja suorastaan ”nuiji virka-asunnon hankkimista puoltavan päätöksen pöytään”. Revon havaintojen mukaan puheenjohtaja Virolaisen toiminnasta antoivat vastalauseen pöytäkirjaan kaikki sosiaalidemokraatit ja yksi kokoomuksen edustaja.⁴⁶⁹ Pääjohtajan edustustilojen tarve poistui lopulta syksyllä 1968, jolloin uusi toimitalo edustustiloineen valmistui Helsingin Kesäkadulle.⁴⁷⁰ Näin ollen Eino S.

⁴⁶⁵ Repo 1975, 211–212.

⁴⁶⁶ Hemánus, 24–25, 27.

⁴⁶⁷ Repo 1975, 211–212.

⁴⁶⁸ Repo 1975, 212.

⁴⁶⁹ Repo 1975. 212–213.

⁴⁷⁰ Salokangas 1996, 166.

Revon seuraaja Yleisradion pääjohtajana, Erkki Raatikainen, saattoi Hemánuksen näkemyksen mukaan ikään kuin vaatimattomasti ilmoittaa, ettei tarvitse virka-asuntoa, ja kerätä positiivista huomiota.⁴⁷¹ Revon mukaan pääjohtajan virka-asunto myytiin tuolloin kannattavalla voitolla.⁴⁷²

Otsikot välittivät suureellisuuden kuvaa Reporadiosta

Repo kirjoittaa, että virka-asunnon hankkiminen käynnisti lehdistössä perättömien juttujen sarjan, joissa kirjoitettiin loistoasunnoista ja -veneistä, missimiljoonista, mämmuttibudjeteista ja muista kohuaiheista. Lehdet keksivät varsin pian ryhtyä kutsumaan Yleisradiota reporadioksi pääjohtajan sukunimen mukaan. Leimalliseen nimeen liittyi Revon mukaan hyvin vahva, kielteinen, taloudellisen leväperäisyyden, suureellisuuden ja rehentelyn sävy. Repo uskoi, että tuo epätodenmukainen kuva, joka Yleisradiosta ja hänen persoonastaan annettiin, oli muuan olennainen tekijä siinä luottamuskriisissä, joka vähin erin kasvoi hallintoneuvoston ja pääjohtajan välille.⁴⁷³

Aamulehden pääkirjoituksessa 18.9.1966 ihmeteltiin pääjohtaja Eino S. Revon suhteellisuudentajua hänen todettua Yleisradion tarvitsevan lisärahoitusta ja väläytettyä lupamaksujen korottamista. Kirjoituksessa vihjataan kärkevästi ”Pasilan pilvenpiirtäjän” rakentamiseen ja Yleisradion tietoiseen siipien kokeiluun kiinteistöalalla.⁴⁷⁴

Muutama päivä myöhemmin 20.9.1966 Aamulehti julkaisi gallupin, jossa ihmisiltä oli kysytty kumman he valitsisivat mieluummin, lupamaksujen korotuksen vai mainokset. Esitetyssä kysymyksessä viitattiin siihen, että Yleisradio oli väläyttänyt lupamaksujen korottamista tai mainosradion muodostamista. Neljästä Aamulehden haastattelemastasta henkilöstä kolme valitsi mainokset ja vain yksi oli valmis maksamaan korkeampaa lupamaksua säästyäkseen mainoksilta.⁴⁷⁵

⁴⁷¹ Hemánus 1972, 48.

⁴⁷² Repo 1975, 214–215.

⁴⁷³ Repo 1975, 216.

⁴⁷⁴ Aamulehti (AL). 18.9.1966.

⁴⁷⁵ Aamulehti (AL). 20.9.1966.

Lukijana sain sellaisen käsityksen, että gallupilla lienee pyritty osoittamaan, että mainostuloilla rahoituksensa hankkiva media on kansan mielestä parempi vaihtoehto, kuin lupamaksujen varaan rakennettu monopoli.

5.4. ”Repo sensuroi Jumalan sanaa” ja muita mielipahan aiheita

Yleisradiossa koettiin paineita luoda julkaisusäännökset oman uutistoiminnan alettua ja ajankohtaisohjelmien lisääntyttyä. Maaliskuussa 1966 uutispäällikkö Ralf Friberg teki asiasta ehdotuksen ohjelma-asioita valmistelevalle toimikunnalle. Esitys laadittiin ja siinä oli useita eri kohtia, mutta yksi nousi ylitse muiden: toimikunnan enemmistön mielestä minkään Yleisradion ulkopuolisen instituution ei saanut antaa vapaasti käyttää Yleisradiota hyväkseen, ei edes kirkon.⁴⁷⁶

Kun asia vuoti julkisuuteen, siitä nousi valtava kohu. Pertti Hemánus kertoo, kuinka *Suomen Sosiaalidemokraatti* otsikoi etusivullaan 8. syyskuuta 1967: ”Repo sensuroi Jumalan sanaa”.⁴⁷⁷ Repo vastasi väitteisiin muistelmissaan:

*Jumalan sanan, jos sellaiseksi katsoo Raamatun, sensuroinnista ei ollut lainkaan kysymys, vaan ihmisten sanojen ennakkotarkistuksesta. Siihen oli ilmaantunut aihettakin, jopa ulkopoliittisista syistä.*⁴⁷⁸

Repo kertoo muistelmissaan, että hänen rehellisenä pyrkimyksenään oli saattaa Yleisradio ohjelmatoiminnassaan mahdollisimman riippumattomaksi ulkopuolisista painostusryhmistä. Repo toteaa, että hän halusi saattaa kirkkojen ja uskonnollisten tahojen tiedonvälityksen Yleisradion vastuulle ennakkotarkastuksen kautta eikä erityisasemaan. Näin ei muutkaan eri ideologioita edustavat organisaatiot voisi vaatia itselleen kontrolloimatonta ohjelma-aikaa. Revon mukaan kiistan ydin oli se, että Yleisradio astui kirkkojen –

⁴⁷⁶ Salokangas 1996, 175.

⁴⁷⁷ Hemánus 1972, 131.

⁴⁷⁸ Repo 1975, 236–237.

ennen kaikkea luterilaisen – arvovallan eikä suinkaan uskonnon merkityksen ja arvon varpaille.⁴⁷⁹

Lopulta Yleisradio joutui perääntymään ja hartausohjelmien erikoisasema säilyi. Kiistan symbolista kokoluokkaa kuvaa se, että taustalle tarvittiin vaikuttamaan arkkipiispan lisäksi myös pääministeri sihteereineen sekä Yleisradion hallintoneuvoston puheenjohtaja. Ohjelmatoiminnan säännöstyön muotoiltiin perustettavaksi erityinen hartausohjelmien valvontaelin, johon kuuluivat luterilaisen ja ortodoksisen kirkon sekä vapaiden seurakuntien että Yleisradion edustajia. Valvonta toteutui mutkikkaalla ja muusta ohjelmatoiminnan valvonnasta poikkeavalla tavalla. Salokankaan mukaan kiista antoi Reporadion vastustajille uusia aseita.⁴⁸⁰

Oikeisto hyökkäsi rajuimmin Yleisradiota vastaan liittäen ennakkotarkastushankkeen yhtiön koko ohjelmapolitiikkaan. Revolle kiista oli siinä mielessä ammatillisesti kohtalokas, että kokoomuslaiset ehdottivat lokakuussa 1967 hallintoneuvostossa Revolle epäluottamuslausetta, jonka yhdeksi syyksi mainittiin juuri ennakkotarkastushanke.⁴⁸¹

Repo kommentoi kohua muistelmissaan. Hän muistaa kuinka kokoomuksen Erkki Tuuli oli menossa kokoukseen, missä käsiteltiin Revon erottamista ja tokaisi hänelle, että kyse ei ole henkilökohtaisuuksista vaan politiikasta. Repo kuitenkin piti asian vaikutuksia hyvin henkilökohtaisina.⁴⁸²

Televisio-ohjelmien loukkaavuutta tutkineen TAPIO VARIKSEN mukaan erityisesti kokoomuslaisia harmitti isänmaallisten ja uskonnollisten arvojen loukkaaminen. Yleensäkin reporadion aiheuttama närkeästyys vaikuttaa olleen suurempaa siirryttäessä katsojien puoluekartalla vasemmistosta oikeistoon ja nuoremmista

⁴⁷⁹ Repo 1975, 237.

⁴⁸⁰ Salokangas 1996, 177.

⁴⁸¹ Hemánus 1972, 132–134. Salokangas 1996, 220.

⁴⁸² Repo 1975, 237–238.

vanhempiin. Keskustalaisia puolestaan korpesivat eniten vuoden 1918 tapahtumia ja seksuaalisuutta käsittelevät ohjelmat.⁴⁸³

⁴⁸³ Varis, 1971, 123–124.

6. EINO S. REVON PROFIILI

6.1. Henkilöhistoriallista taustaa

Kustaa Vilkuna toimitti Eino S. Revosta muistion silloiselle pääministerille Johannes Virolaiselle loppuvuodesta 1964, kun Yleisradion pääjohtajakysymys oli tullut hyvin ajankohtaiseksi. Vilkunan selostuksessa kerrotaan kuinka ”Isän varhain kuoltua Eino S. Repo joutui varojen puutteessa lopettamaan koulunsa jo kuudennelta luokalta. Siitä lähtien hän oli tullut omin voimin toimeen.”⁴⁸⁴

Revon elämän vaiheiden subjektiivinen kuvaus on luettavissa hänen muistelmateoksestaan *Pihlajanmarjat*, mutta Repoa pääjohtajaksi tukeneen Kustaa Vilkunan näkemys on tässä tutkimuksessa tarpeen. Hän kirjoitti pääministeri Johannes Virolaiselle eräänlaisen suosituskirjeen Eino S. Revosta.

Vilkunan laatimassa muistiossa kerrataan Revon aiempaa uraa tilitehtaan työläisenä Hämeenlinnassa ja Helsingissä, apteekin teknillisenä apulaisena ja vapaaehtoista ilmoittautumista sotaväkeen tammikuussa 1938. Talvisodan Repo toimi upseerina kurikomppaniassa Turussa, mutta kunnostautui jatkosodan aikana rintamalla komppanian päällikkönä ja oli lopulta 25-vuotiaana Suomen armeijan nuorimpia kapteeneita.⁴⁸⁵

Armeija-aikanaan Repo suoritti ylioppilastutkinnon ja kirjautui sodan jälkeen yliopistoon vuonna 1945 pääaineenaan kirjallisuus, sivuaineina psykologia ja taidehistoria. Varojen puutteen vuoksi Repo joutui työskentelemään opintojen ohella ja teki töitä muun muassa urheiluliitossa, kustannusosakeyhtiössä ja toimistosihteerinä Kristillisyhteiskunnallisen työkeskuksen toimistossa.⁴⁸⁶

Uskoakseni Repo oli hyvin isänmaallinen, johon viittaa myös hänen menestyksensä

⁴⁸⁴ Virolainen 1969, 320–321.

⁴⁸⁵ Virolainen 1969, 321.

⁴⁸⁶ Ibidem.

asepalvelushistoriansa sotien aikana, ja hän piti Urho Kekkosta nykyaikaisen isänmaallisuuden henkilöitymänä.⁴⁸⁷

Poliittisesti Repo vaikutti olleen liberaali, josta voidaan nähdä konkreettisenä osoituksena sota-aikana tapahtunut sattumus. Esikunnasta oli tullut käsky, jonka mukaan vapaussodassa taistelleet sotamiehet ja aliupseerit oli ylennettävä. Ylennyskäsky koski valkoisten puolella taistelleita, mutta johtavana upseerina Repo ylensi myös erään punaisiin kuuluneen sotamiehen korpraaliksi.⁴⁸⁸

6.2. Pääjohtajan monet kasvot

Pertti Hemánus luonnehtii Eino S. Repoa ulkopoliittisesti kekkoslaiseksi liberaaliksi porvariksi, joka oli kulttuuriaktiivi.⁴⁸⁹ Mainos-TV:n vahva mies Pentti Hanski puolestaan kertoo, kuinka Repo määritteli itsensä Mainos-TV:n ohjelmajohtajan työhaastattelussa ulkopoliittisesti kekkoslaiseksi, mutta sisäpoliittisesti kommunistiksi.⁴⁹⁰ Väitteen todenperäisyydestä ei ole tietoa.

Hanski muistelee erästä keskustelua, jonka hän kävi myöhemmin Eino S. Revon kanssa ravintolassa. Tuolloin Hanski kehui pääjohtaja Repoa hyväksi tilannejohtajaksi, mutta kertoi hänelle myös näkemyksensä Revon vallankumouksellisena pitämästään tyylistä: ”Sinä et viitsi tai halua alaisillesi selvittää, mihin oikein pyrit, ja niin vallankumous riistäytyy käsistäsi.” Hanskin mukaan Repo viittasi kyseiseen keskusteluun lausuttuaan myöhemmin toisessa yhteydessä: ”Jos saan olla kaksi kautta pääjohtajana, muutan yleisradiotoimintaa niin, ettei paluuta entiseen ole.”⁴⁹¹

Hienoisella katkeruudella Hanski toteaa, että Repo ei enää sen jälkeen osallistunut MTV:n Yleisradion kanssa käymiin neuvotteluihin, kun hänet oli nimitetty

⁴⁸⁷ Repo 1975, 185–186.

⁴⁸⁸ Repo 1975, 67–69.

⁴⁸⁹ Hemánus 1972, 15.

⁴⁹⁰ Hanski 2001, 180.

⁴⁹¹ Hanski 2001, 178–179.

Yleisradion pääjohtajaksi.⁴⁹² Asian voi tulkita myös niin, että Repo jääväsi itsensä neuvotteluista entisen työnantajan kanssa.

Pertti Hemánus luonnehtii Repoa hieman salaperäiseksi johtajaksi, jonka puheille saattoi kyllä pyrkiä, mutta varsinaiseen keskusteluyhteyteen oli vaikea päästä. Monet eivät osanneetkaan ottaa selvää kantaa Revon ohjelmapoliittisiin ajatuksiin, koska he eivät päässeet niitä kuulemaan.⁴⁹³ Repo myöntää itsekin, että hänen ajamansa uudistukset Yleisradiossa kylvivät henkilökuntaan epävarmuuden tunnetta, eikä tuo jännite päässyt kunnolla purkautumaan henkilökunnan vaikutusmahdollisuuksien puutteiden vuoksi.⁴⁹⁴

Hemánus kuvailee Repoa ihailevaan sävyyn:

*Eino S. Repo on tyypillinen karismaattinen johtaja, hänellä on luontaista auktoriteettia jota kukaan hänen kanssaan tekemisiin joutuva ei voi olla huomaamatta. Repoa kiinnostavat vain suuret asiat, yksityiskohtiin hän ei ole missään tehtävissään takertunut. Parhaimmillaan Revossa on poikkeuksellinen annos luovaa kykyä: häntä ei sido vanha käytäntö, se miten ennen on totuttu tekemään, vaan hän näkee uusia vaihtoehtoja.*⁴⁹⁵

Kustaa Vilkun mukaan Repo oli idearikas ja kannanotoissaan ”raikkaan rohkea”. Hänen vaikutelmansa mukaan Repo ei pelännyt arvostelua eikä pyrkinyt suojautumaan muiden mukanaolijoiden selän taakse vaikeissakaan tilanteissa.⁴⁹⁶

Toimittaja Hannu Karpo heittää kuitenkin kovaa kritiikkiä Eino S. Repoa kohtaa, Hän arvioi tavanneensa Revon hänen pääjohtajakaudellaan noin parikymmentä kertaa työajan puitteissa – Karpon mukaan Repo oli jokaisella tapaamiskerralla ollut ”juovuksissa tai vielä enemmän juovuksissa”.⁴⁹⁷

⁴⁹² Hanski 2001, 175.

⁴⁹³ Hemánus 1972, 63–64.

⁴⁹⁴ Repo 1975, 230.

⁴⁹⁵ Hemánus 1972, 30.

⁴⁹⁶ Virolainen 1969, 323.

⁴⁹⁷ Hannu Karpon haastattelu. Helsinki 15.8.2012.

6.3. Eino S. Repo vallankäyttäjänä

John Locken valtateoriaa mukaileva Steve Lukes määrittelee vallan potentiaaliksi toteuttaa, tai olla toteuttamatta, asioita. Usein valta on mahtavinta niukan tai olemattoman tarkastelun alaisuudessa.⁴⁹⁸

Kuten sanottua, valta on myös mahdollisuutta olla toteuttamatta. Voidaankin katsoa Revon sallivan linjan olleen tietynlaista vallankäyttöä: Hän olisi voinut puuttua aktiivisemmin Yleisradion ohjelmiston radikaaleihin ohjelmiin, mutta harvemmin hän teki niin. Yleisradion pääjohtajana Eino S. Revolla oli paljon valtaa, mutta suuri osa tuosta vallasta oli kytketty erilaisiin komiteoihin ja hallintoneuvoston valvontaan.

Eino S. Repo piti suunnitelmansa Yleisradion uudistamisesta aluksi pienen piirin tietona. Hemánuksen mukaan Repo toivoi ja uskoi saavansa olla pääjohtajana kaksi toimikautta eli kymmenen vuotta, jolloin hän ehtisi laittaa ensin yhtiön rakenteet kuntoon ja sitten sen tuotteet eli ohjelmiston.⁴⁹⁹

Ensin minun oli saatava laitos hallintaani, tunnettava jotenkin sen kaikki toiminnot, tutustuttava henkilökuntaan, työtovereihini, talon tapoihin. Kun ajattelin, että ohjelmatoiminnan ainakin alustavasti osaisin, päätin keskittää ”opiskeluni” ensisijaisesti teknilliseen puoleen ja myös talouteen.⁵⁰⁰

Eino S. Repo aloitti Yleisradion pääjohtajana uudenvuodenpäivänä 1965. Hänen johtokuntaansa kuuluivat ohjelmajohtaja Jussi Koskiluoma, ruotsinkielisen ohjelman johtaja Christoffer Schildt, teknillinen johtaja Paavo Arni, henkilöstöjohtaja ja varapääjohtaja L. H. Vennola, talousjohtaja Eero Vallila, TV 2:n ohjelmajohtaja Hannu Leminen sekä radion että television ohjelmapäälliköt Helge Miettunen ja Ville Zilliacus. Poliitiikan maailmasta mukaan tulivat apulaisjohtajat Mauno Tamminen skdl:n pääsihteerin paikalta ja Rauno Koski kokoomuksen

⁴⁹⁸ Lukes 2005, 63–64, 69.

⁴⁹⁹ Hemánus 1972, 62. Repo 1975, 238–239.

⁵⁰⁰ Repo 1975, 238–239.

puoluesihteerin tehtävästä. Myöhemmin keväällä johtokunnan pääsihteeriksi tuli Pertti Paloheimo.⁵⁰¹

Repo oli tavannut johtokuntansa jäseniä aiemmin eri yhteyksissä, mutta ei oikeastaan tuntenut heitä ennalta Koskiluomaa ja Paloheimoa lukuun ottamatta.⁵⁰²

*Jos katson tilannetta toisesta näkökulmasta, voi luullakseni sanoa, että minua heistä ei kunnolla tuntenut kukaan. Varmastikin olin johtajana heille arvoitus. Vastaanottoani joukkoon ei luonnehtisi oikein jos sanoisi sitä sydämelliseksi.*⁵⁰³

Mielestäni Repo pyrki lujittamaan valtaansa rekrytointien kautta eli palkkaamalla tai kampanjoimalla niin sanotusti sopivia miehiä sopiviin tehtäviin. Käyn tätä teemaa läpi myöhemmin kappaleessa 6.3.4.

Yleisradiomonopolin hallinto- ja valtarakenne

Yleisradio on valtionyhtiö, jonka yhtiöjärjestyksen mukaan 90 prosenttia osakkeista on pysyvä Suomen valtion omistuksessa ja hallinnassa.⁵⁰⁴ Erikoislainsäädännöstä johtuen ylintä päätäntävaltaa Yleisradiossa käyttää sen hallintoneuvosto. Hallintoneuvosto valvoo yleistä ohjelmatoimintaa ja on oikeutettu asettamaan ohjelmaneuvoston ja hyväksymään sille ohjesäännön. Toimiluvan sisältö ja sen noudattaminen sekä lupamaksut kuuluvat sen sijaan valtioneuvoston päätäntävällän piiriin.⁵⁰⁵ Valtioneuvostolla on siis mahdollisuus valvoa yleisradiotoimintaa niin henkisesti kuin materiaalisestikin.⁵⁰⁶

Vuosina 1935–1956 Suomessa vallitsi yleisradiotoiminnan monopoli. Laki ei sitä edellyttänyt, mutta valtioneuvosto piti tarkoituksenmukaisena olla myöntämättä

⁵⁰¹ Repo 1975, 239–240.

⁵⁰² Repo 1975, 240.

⁵⁰³ Ibidem.

⁵⁰⁴ Jyränki 1970, 73.

⁵⁰⁵ Paloheimo 1968, 28–29.

⁵⁰⁶ Paloheimo 1968, 30.

toimilupaa muille kuin Oy Yleisradio Ab:lle.⁵⁰⁷ Yleisradiotoiminta perustuu toimilupaan, jonka valtioneuvosto myöntää määräajaksi. Toimiluvan noudattamista valvoi ennen Eino S. Revon aikaa kulkulaitosministeriön edustaja, jolla oli oikeus osallistua yhtiön hallintoneuvoston ja johtokunnan kokouksiin sekä käyttää niissä puhevaltaa.⁵⁰⁸

Ennen vuoden 1948 Lex Jahvetin tuomaa lakimuutosta valtio-omistaja saattoi käyttää valtaansa esimerkiksi yhtiökokouksessa, jonka tehtäviin kuului yhtiön korkeimman päättävän elimen eli hallintoneuvoston valitseminen. Lain mukaan hallintoneuvoston jäsenten tuli olla ”taide-elämää, kansanvalistustoimintaa, elinkeino- ja talouselämää tuntevia sekä eri yhteiskunta- ja kieliryhmiä edustavia kansalaisia”. Käytännössä vaatimukseen yhdistyi usein myös jonkin poliittisen ryhmän luottamus. Sama koski ohjelmaneuvostoa.⁵⁰⁹ Lex Jahvet muutti Yleisradion hallintoneuvoston aseman siten, että sen valitsee suoraan eduskunta yhtiökokouksen sijasta.⁵¹⁰ Toisin sanoen jäsenet tulivat eduskunnasta puolueiden voimasuhteiden mukaan.

Yleisradiolla oli täydellinen ääniradiomonopoli 1960-luvun Suomessa ja lisäksi yhtiö hallitsi televisiota lähes kokonaan pientä kaupallista rinnakkaistoimintaa lukematta. Suomessa uskottiin laajalti, että yleisradiotoiminnan asema oli yhteiskunnassa niin tärkeä, että toiminta oli keskitettävä yhdelle julkisoikeudellisessa asemassa olevalle yritykselle.⁵¹¹

Myös Revon johtama PTS-toimikunta oli samaa mieltä. Sen mukaan luotettavimmin turvaa sanan-, kritiikin- ja keskustelunvapauden sellainen asiantila, että on vain yksi demokraattisen yhteiskunnan valvoma yleisradiolaitos, jota johdetaan samojen demokraattisten periaatteiden mukaan.⁵¹²

⁵⁰⁷ Salokangas 1996, 13.

⁵⁰⁸ Paloheimo 1968, 28.

⁵⁰⁹ Salokangas 1994, 95.

⁵¹⁰ Salokangas 1994, 13, 95.

⁵¹¹ Salokangas 1996, 18–20. Stormbom & Zilliacus 1968, 80.

⁵¹² Repo et al. 1967, 65.

Johtamisen mallit

Eduskunnan voimasuhteiden perusteella valittu hallintoneuvosto oli Yleisradion ylin päättävä elin, joka hyväksyi kaikki tärkeimmät linjavedot ja piti valtaa palkata ja erottaa pääjohtaja.⁵¹³

Yleisradion sisäinen organisaatio jakaantui Eino S. Revon pääjohtajakaudella kolmeen pääryhmittymään: johtokunnan työjaoston muodostamaan keskusjohtoon, ohjelmayksiköihin sekä koko yhtiötä palveleviin erillistoimintoihin. Ohjelmayksiköitä oli neljä: radio, TV 1, TV 2 sekä ruotsinkielinen ohjelmayksikkö. Suoraan pääjohtajalle alistettuja erillistoimintoja olivat pitkän tähtäyksen suunnittelu (PTS) sekä ulkomaanpalvelu.⁵¹⁴

Yleisradion ohjelmapoliittisen kentän tärkeimpiä säätelijöitä olivat Yleisradion hallinto- ja ohjelmaneuvostot sekä yhtiön hallitus eli johtokunta. Säätelyyn kohteina olivat yhtiön televisioyksiköt ja -toimitukset sekä erikoistapauksissa erillisprojektiryhmät.⁵¹⁵ Ohjelmatuotanto keskitettiin Reporadiossakin pienyksiköille, joko toimituksille tai erillisille ohjelmapäällikölle alistetuille tuottajille. Näiden tehtävä oli toteuttaa Yleisradion ohjelmistoa hyväksytyyn ohjelmapoliitiikan puitteissa.⁵¹⁶ Repo tosin antoi ohjelmantekijöille entistä vapaammat kädet.

Vuonna 1967 mietintönsä jättänyt Radioasetustoimikunta ei juurikaan puuttunut ohjelmistojen sisällöllisiin kysymyksiin toimiluvassa mainittuja yleisiä luonnehdintoja – ”arvokkuus”, ”asiallisuus”, ”puolueettomuus” ja ”yleishyödyllisyys” – lukuun ottamatta. Sitä vastoin se keskittyi sisältöjä valvovan järjestelmän eli ohjelmaneuvostojen aseman tarkasteluun.⁵¹⁷ Poliitikot olivat miehittäneet ohjelmaneuvostot. Ne olivat Reporadion kauden ohjelmistoa

⁵¹³ Viljakainen 2008, 143.

⁵¹⁴ Paloheimo 1968, 33.

⁵¹⁵ Silvo 1988, 7.

⁵¹⁶ Paloheimo 1968, 33–34.

⁵¹⁷ Silvo 1988, 287.

arvioidessaan aiempaa aktiivisempia. Ohjelmaneuvostot halusivat tehdä asioihin todellisesti vaikuttavia päätöksiä.⁵¹⁸

Onkin mielenkiintoista, että Yleisradion yhtiöjärjestyksessä ei mainittu erikseen ohjelmaneuvoston tehtäviä.⁵¹⁹ Hallintoneuvosto valitsi ohjelmaneuvoston suunnittelemaan ja tarkastamaan ohjelmistoa,⁵²⁰ mutta käytännössä niiden rooliksi jäi neuvoa antava valvonta valtuuksien puuttuessa. Hallintoneuvoston ja ohjelmaneuvostojen välillä ei vallinnut sellaista luottamussuhdetta, että valtaa olisi uskallettu delegoida.⁵²¹

Repo halusi riisua Yleisradion byrokratiasta

Revon mukaan Yleisradiossa oli ajauduttu vahvasti kollegiaaliseen malliin. Asiat työnnettiin komiteoihin ja johtokuntaan, mutta niidenkin valtuudet olivat epäselviä. Näin pienetkin päätökset venyivät ja työntyivät hierarkiassa ylöspäin, eikä lopullinen päätös voinut enää perustua edes riittävään asiantuntemukseen.⁵²² Repo ilmaisi asian Johannes Virolaiselle laatimassaan ohjelmajulistuksessa 1964. Siinä hän valitteli Yleisradion byrokratisoitunutta mallia, jossa vastuu jaetaan niin pieniin osiin, ettei kukaan vastaa lopulta mistään.⁵²³

Revon mielestä Yleisradiossa oli erilaisia luottamuselimiä moninkertaisesti verrattuna muihin yrityksiin, joten myös informaatiovaikeudet olivat suuria.⁵²⁴ Hänen pääjohtajakautensa alkuaikoina johtokuntaan tuotiin hyvinkin pieniä asioita käsiteltäväksi, minkä vuoksi tärkeämpien asioiden ratkaiseminen kärsi. Tilanne parani, kun johtokunnalle hyväksyttiin organisaatiouudistuksen käsittelyvaiheessa ohjesääntö, missä määriteltiin johtajien ja johtokunnan tehtävät. Sellaista ei Yleisradiossa aiemmin ollut.⁵²⁵

⁵¹⁸ Salokangas 1996, 158–159.

⁵¹⁹ Paloheimo 1968, 29.

⁵²⁰ Salokangas 1994, 95.

⁵²¹ Salokangas 1996, 160.

⁵²² Salokangas 1996, 23.

⁵²³ Virolainen 1969, 323–327.

⁵²⁴ Salokangas 1996, 160.

⁵²⁵ Repo 1975, 242.

Yleisradion suunta -teoksessa asetettiin tavoitteeksi Yleisradion johdon mahdollisimman suuri ohjelmapoliittinen ja muu toiminnallinen vapaus hallintoneuvoston ja ohjelmaneuvostojen asettamissa puitteissa. Lisäksi autoritaarinen komentaminen tulisi supistaa minimiin ja ohjelmantekijöille pitäisi antaa mahdollisimman vapaat kädet.⁵²⁶

Viljakaisen mukaan *Yleisradion suunta* -julkaisut henkivät halua keskittää ohjelmapoliittinen valta PTS-elimelle.⁵²⁷ Viljakainen tulkitsee, että PTS-elimien poliittista vallanhalua ilmensi sen mielipide Yleisradion lakiin perustuvasta parlamentaarisesti valvonnasta, joka häiritsi informatiivisen ohjelmapolitiikan toteuttamista.⁵²⁸

Reporadion loppukaudella hallintoneuvosto tulkitsi tehtävänsä entistä laajemmin ja tuli toimivan johdon tontille. *Yleisradion suunta* -mietinnössä esitettiin kritiikkiä tällaista kehitystä kohtaan ja moitittiin hallintoneuvostoa yliaktiivisesta vallankäytöstä, joka ei ole eduksi yhtiön tehokkaalle toiminnalle.⁵²⁹ Repo selittää muistelmissaan Yleisradion organisaatiouudistusta, jota lehdistössä kommentoitiin vallan keskittämiseksi. Hän kertoo ajatelleensa jo Mainos-TV:ssä ohjelmapäällikkönä työskennellessään⁵³⁰, että Yleisradio ei kyennyt kehittymään organisaationa samaa kiihkeää tahtia, millä laitos oli television myötä paisunut suuryhtiöksi niin henkilökuntansa kuin toimintansakin puolesta.⁵³¹ Muutoksia kuitenkin pelättiin.

Sopivat miehet oikeisiin tehtäviin

ANTERO JYRÄNGIN mukaan yksittäisten henkilöiden luottamukselliset neuvotteluyhteydet ovat merkityksellisempiä sekä informaation että valvonnan

⁵²⁶ Repo et al. 1967, 68.

⁵²⁷ Viljakainen 2008, 141.

⁵²⁸ Viljakainen 2008, 143.

⁵²⁹ Salokangas 1996, 158.

⁵³⁰ Eino S. Repo työskenteli ennen Yleisradion pääjohtajuutta Mainos-TV:n ohjelmajohtajana. Biografiakeskus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

⁵³¹ Repo 1975, 228.

kannalta, kuin yhtiökokoukset tai muut viralliset reitit. Yleisradiosta nämä taustatekijät osittain puuttuivat yhtiökokouksen voimattomuuden vuoksi.⁵³²

Eino S. Revon valta oli niukkaa yhtiön ylimmän johdon tasolla. Hän vaikuttaakin käyttäneen valtaansa rekrytoimalla niin sanotusti oikeita henkilöitä sellaisiin tehtäviin, jotka olivat hänen valtansa piirissä ja hänen johtamansa ohjelmepoliittisen linjan kannalta merkityksellisiä. Tällainen käytäntö voidaan mieltää sosiaalisesti vallankäytöksi eli mahdollisuudeksi hallita toisia ihmisiä⁵³³. Mielestäni Revon tapauksessa kyse oli kuitenkin enemmän tuen hakemisesta omalle ajattelulle. Esimerkiksi tv-teatterin vakinaistetuksi johtajaksi nimitettiin vasta 26-vuotias ohjaaja Timo Bergholm tammikuussa 1968. Hänen näkemyksensä tv-teatterin tehtävistä olivat reporadioideologian mukaisia.⁵³⁴ Tosin tv-teatteri muuttui sallivuuden myötä liiankin itsevarmaksi totuuden torveksi.⁵³⁵

Hemánuksen mukaan ”Repo suosi miehiä, jotka tulivat samoista piireistä kuin hän itse ja joiden yhteiskunnallinen peruskatsomus oli samansuuntainen”. Toisaalta siltä taholta oli vuonna 1965 löydettävissä osaavaa väkeä, eikä päteviä vastaehdokkaita juurikaan ollut.⁵³⁶

Foucaultin valtateorian mukaan vallan käsite on ymmärrettävissä hyvin laajalti. Se on nähtävissä modernissa yhteiskunnassa joka puolella sosiaalisen kanssakäymisen välineenä. Foucaultin mukaan ihmiset käyttävät valtaa toisiinsa nähden kaiken aikaa niissä suhteissa, joissa henkilöt ovat toisen aiheuttamien tai aiheuttamattomien vaikutusten alaisia.⁵³⁷ Tässä mielessä Repo käytti suurta valtaa alaisiinsa ja tavallaan koko kansaan, joka oli Yleisradion yleisö.

Nils-Börje Stormbomin nimittäminen Yleisradion palvelukseen on esimerkki Revon suorittamasta henkilöoperaatiosta. Stormbom oli maan tunnetuimpia

⁵³² Jyränki 1970, 82.

⁵³³ Lukes 2005, 72–74.

⁵³⁴ Salokangas 1996, 225.

⁵³⁵ Salokangas 1996, 227.

⁵³⁶ Hemánus 1972, 65.

⁵³⁷ Lukes 2005, 90–93.

suomenruotsalaisia lehtimiehiä, joka oli eronnut Hufvudstadsbladetin palveluksesta solidaarisuudesta kaltoin kohdeltua lehden avustajaa Bo Carpelania kohtaan. Repo oli itsekin joutunut rikkomaan suhteensa porvarilliseen suurlehteen ja Hemánuksen mukaan näki tässä yhteyden itsensä ja Stormbomin välillä.⁵³⁸

On huomattavaa, että Revon aloittama Yleisradion organisaatiouudistus perustui myös Revon ystävyysuhteisiin. Revon aloitettua Yleisradion pääjohtajana organisaatiouudistusta ryhdyttiin valmistelemaan, mutta hanke ei edennyt. Tuolloin yritysconsultti Helge Tuominen, Revon entinen koulutoveri, otti yhteyttä pääjohtajaan ja esitti yhteistyötä organisaatiouudistuksen suhteen. Tuominen saikin yhtiönsä tehtäväksi Yleisradion yritystutkimuksen ja organisaatioehdotuksen tekemisen, joka valmistui syksyllä 1965.⁵³⁹

Muistelmissaan Repo kertoo kuinka muutama Mainos-TV:n ja Tesvision työntekijä teki häneen lähtemättömän vaikutuksen, ja usein sellaiset henkilöt päätyivätkin Revon palkkaamina Yleisradioon töihin. Näin kävi myös nuorelle radikaalina ohjaajana tunnetulle Reino Paasilinnalle, jonka Repo palkkasi vetämään erikoistoimitusta.⁵⁴⁰ Myös ekonomi Seppo Huhtala teki Repoön vaikutuksen Mainos-TV:n mainosten myyntipuolella työskennellessään. Revon mukaan Huhtalasta tuli yksi Suomen johtavia filmiasiantuntijoita.⁵⁴¹ Kiitosta Revolta sai myös Kaarle Stewen, Mainos-TV:n silloinen suunnittelupäällikkö. Revon mukaan Stewenin kanssa käydyt kiihkeätkin keskustelut televisiotoiminnasta antoivat tulevalle Yleisradion pääjohtajalle runsain mitoin tuoreita ajatuksia.⁵⁴² Repo palkkasikin Stewenin myöhemmin Yleisradion keskitetyn filmipalvelun päälliköksi.⁵⁴³

⁵³⁸ Hemánus 1972, 81.

⁵³⁹ Repo 1975, 229.

⁵⁴⁰ Hemánus 1972, 90–91.

⁵⁴¹ Repo 1975, 208–209.

⁵⁴² Repo 1975, 209–210.

⁵⁴³ Hemánus 1972, 120.

PTS-työryhmä koostui suurelta osin Revon omista ”löydöistä”. Sellaisia olivat esimerkiksi tutkimussuunnittelijaksi palkattu Kaarle Nordenstreng sekä koordinaattori Pertti Hemánus.⁵⁴⁴

Eino S. Repo ja Yleisradioon lähtökohtaisesti epäluuloisesti suhtautuneessa oikeistossa nähtiin rekrytoinneissa vasemmistolaisuutta. Muun muassa uutispäällikkö Ralf Friberg miellettiin vasemmiston edustajaksi, vaikka hän oli poliittisesti sitoutumaton nimityksensä aikaan.⁵⁴⁵ Nimityksiä tehtiin myös johtokunnan ohi. Esimerkiksi vuonna 1967 Hannu Karpo valittiin Lapin alueradion johtajaksi, mutta Repo kumosi päätöksen luvattuaan paikan Jukka Häyriselle.⁵⁴⁶

Hemánuksen mukaan syksyn 1968 tärkeimpiä puheenaiheita olivat PTS-elimeen perustetun ohjelmatarkkaajien nimitykset. Revon ja Stormbomin näkemyksen mukaan tarkkaajien tehtävä olisi seurata ohjelmatoimintaa ja verrata sen sopivuutta PTS:n hahmottelemiin raameihin. Tehtäviin valittiin Keijo Savolainen ja Max Rand – molemmat olivat poliittisesti vasemmalle kallellaan. Revon uhmakkaaksi tulkittu toiminta nimitysasiassa kavensi entisestään hänen heikkoa kannatustaan.⁵⁴⁷

Eino S. Repo osasi jakaa myös kritiikkiä. Muistelmissaan hän muun muassa toteaa pitäneensä uutispäällikkö Ralf Fribergin journalistista asennetta uutistoimintaan vanhoillisena. Revon mukaan Friberg ihannoii länsimaista uutistoimintaa ehkä liikaakin.⁵⁴⁸ Mielestäni Revon kyseinen kommentti on hieman ristiriitainen siihen nähden, että, hän palkkasi Ralf Fribergin nimenomaan uudistamaan uutistoimintaa. Pääjohtajan mielipiteeseen saattoi toki vaikuttaa yhteenotot Fribergin kanssa joidenkin ulkopoliittisten uutisointien yhteydessä⁵⁴⁹.

⁵⁴⁴ Hemánus 1972, 120.

⁵⁴⁵ Salokangas 1996, 217.

⁵⁴⁶ Hannu Karpon haastattelu. Helsinki 15.8.2012.

⁵⁴⁷ Hemánus 1972, 177–178.

⁵⁴⁸ Repo 1975, 226–228.

⁵⁴⁹ Ibidem.

Myös ohjelmapäällikkö Ville Zilliacus saa Revolta risuja. Revon mukaan Zilliacuksella oli runsaasti hyviä ajatuksia, mutta muutti kantaansa alituisesti vailla mitään systematiikkaa.⁵⁵⁰

”Ota nyt taloon sitten nuoria kulttuuri-ihmisiä”

Yleisradiotoiminnan kehityksen kannalta keskeisenä asiana Repo piti Yleisradion ohjelmahenkilökunnan tason kohottamista. Radiossa henkilöstöasiat vaikuttivat olevan jokseenkin kunnossa, mutta nopeasti kehittyvällä televisiolla oli ongelmia pätevien osaajien rekrytoimisessa. Repo näki syyksi alhaisen palkkatason, mutta myös heikon rekrytointipolitiikan.⁵⁵¹

Repo huomasi, että osaavan henkilöstön löytymättömyyteen vaikutti olennaisesti se, että Yleisradion johtohenkilöillä ei ollut kosketusta niihin piireihin, joista uusia työntekijöitä olisi pitänyt saada – poikkeuksena Repo mainitsee ruotsinkielisen ohjelman johtajan Christoffer Schildtin.⁵⁵²

Repo itse halusi suosia nuoria toimittajia, mutta rekrytoinneista vastanneet johtajat näkivät nuoruuden ennemminkin kokemattomuutena ja siten haittana. On huomattava, että 1960-luvun Suomessa televisioalan työpaikkoja oli tarjolla niin vähän, että harvalla toimittajalla saattoi siitä edes olla mainittavaa kokemusta. Repo saikin Johannes Virolaiselta siunauksen palkata nuoria kulttuuri-ihmisiä taloon.⁵⁵³

Reporadion kriitikon Jarmo Viljakaisen teorian mukaan vasemmistopuolueiden tavoitteena oli vallata Yleisradion radion uutis- ja ajankohtaistoimitusten toimittajapaikat sosialismiin uskovilla toimittajilla. Viljakainen uskoo, että vasemmisto halusi valvontaansa kansankunnan esityslistan eli vaikuttaa ratkaisevasti siihen, mistä poliittisista kysymyksistä maassa kulloinkin

⁵⁵⁰ Repo 1975, 233.

⁵⁵¹ Repo 1975, 244.

⁵⁵² Repo 1975, 245.

⁵⁵³ Repo 1975, 246.

keskusteltiin.⁵⁵⁴ Viljakaisen mukaan vasemmisto hoiti rekrytointeja siten, että työntekijä tuli taloon jonkinlaisena liberaalina porvarina ja muuttui pian vasemmistolaiseksi.⁵⁵⁵

Televisiouutisissa esimiesasemassa toiminut Hannu Karpo kuitenkin muistelee, että Yleisradion uutisten ja ajankohtaisohjelmien jokainen nimitys tehtiin johtokunnan kautta. Hän ei myöskään muista koskaan törmänneensä Viljakaisen kuvailemiin vasemmistolaisten salaliittoihin.⁵⁵⁶

Kuilu johtajiston ja pääjohtajan välillä

Vallankäytön tahattomia vaikutuksia on mahdotonta ennakoida, koska valta on sosiaaliseen toimintaan liittyvä useihin eri toimijoihin vaikuttava asia.⁵⁵⁷ Revon mukaan johtajiston piirissä kävi nopeasti harvalukuiseksi se joukko, joka katsoi ohjelmatoiminnan etenevän mielenkiintoiseen suuntaan hänen pääjohtajakaudellaan: ”Lopulta oli pääjohtajan lisäksi vain yksi, apulaisjohtaja Tamminen, joka kommunistina ilmiselvästi nautti porvarillisen maailman kuohunnasta.”⁵⁵⁸ Revon lausahduksesta päätellen hän oli ainakin jollakin tavalla itsekin hyvillään Yleisradion keskeisestä asemasta yhteiskunnan murroksessa.

Repo arvioi, että johtokunnan piirissä hänen pääjohtajanimityksen olivat hyväksyneet vain L. H. Vennola, Paavo Arni sekä Mauno Tamminen. Muiden hyväksynnän Repo koki joutuvansa ansaitsemaan. Johtokunnan toiminta ei kuitenkaan syventynyt niin tiiviiksi, kuin Repo olisi toivonut.⁵⁵⁹ Repo katsoo, että Yleisradion johtokunnan työskentely alkoi kärsiä jo syksyllä 1965 organisaatiouudistuksen synnyttämien valta- ja arvovaltakysymyksien⁵⁶⁰ vuoksi sekä ohjelmatoiminnan muutoksen ja sen aiheuttamien reaktioiden

⁵⁵⁴ Viljakainen 2008, 65.

⁵⁵⁵ Viljakainen 2008, 66.

⁵⁵⁶ Hannu Karpon haastattelu. Helsinki 15.8.2012.

⁵⁵⁷ Lukes 2005, 76.

⁵⁵⁸ Repo 1975, 249.

⁵⁵⁹ Repo 1975, 241.

⁵⁶⁰ Repo 1975, 229–230.

myötä.⁵⁶¹Ongelma syveni, kun ohjelmista pahastuminen levisi myös johtajien viiteryhmiin.⁵⁶²

Tilannetta kuvaavat parhaiten Eino S. Revon omat sanat:

*Vastustus alkoi nostaa päätään, joskus räjähtikin hiukan. Hallintoneuvostossa jotkut kernaasti sanoutuivat irti ohjelmapolitiikastani, tai ainakin sen eräistä piirteistä... Sitä paremmin viihdyin PTS:n piirissä; siellä oli vankka ja innostunut tuki, niin kuin oli suuressa osassa toimittajakuntaa. Yleisradion ulkopuolella liikuin enimmäin nuorten, yhteiskuntaan voimakkaasti suuntautuvien kulttuurintekijäin parissa. Kenties se huolestuneitten kannalta vain pahensi tilannetta, sillä tuossa maailmassa vain yllytettiin.*⁵⁶³

Repo toteaa muistelmissaan, että erimielisyyksien ja epäluottamuksen ilmapiiri, mikä vallitsi hallintoneuvoston ja pääjohtajan suhteiden välillä oli pääasiassa poliittista. Noudatettu ohjelmapolitiikka koettiin uhkana ja häiriötekijänä.⁵⁶⁴

6.4. Taistelu kaupallista televisiota vastaan

Revon lähtökohtaisesti kielteinen asennoituminen kaupallista televisiota kohtaan käy ilmi hänen pitämästään puheesta Yleisradion yhtiökokouksessa 31.5.1966. Repo käytti puheessaan esimerkkinä Yhdysvaltojen kaupallista mainostuloista riippuvaista radio- ja televisio toimintaa. Revon mukaan kaupallisen yleisradioyhtiön tavoitteena on mahdollisimman suuren kuuntelija- tai katselijakunnan tavoittaminen, koska mainosten hinnat ovat usein suorassa suhteessa ohjelmien levikkiin.⁵⁶⁵

⁵⁶¹ Repo 1975, 247.

⁵⁶² Repo 1975, 249.

⁵⁶³ Ibidem.

⁵⁶⁴ Repo 1975, 256.

⁵⁶⁵ Revon esitelmä 31.5.1966, 2-3.

Repo tulkitse mainosrahakilpailun johtaneen Yhdysvalloissa ohjelmatyyppien harvenemiseen ja näin ollen ohjelmiston homogeenisoitumiseen, sillä kaikki kanavat pyrkivät sijoittamaan suosituimmat ohjelmansa – jotka usein ovat melko samanlaisia kanavasta riippumatta – parhaaseen katselu- tai kuuntelu-aikaan. Revon mukaan yhdysvaltalaisen median ohjelmatoimintamallin tavoitteena ei ole sivistyksellisten arvojen jakaminen, vaan mahdollisimman suurten katselija- ja kuuntelijalukujen saavuttaminen. Ohjelmiston tason, laadun ja sisällön sanelee kaupallinen tarkoituksenmukaisuus.⁵⁶⁶

PTS-tutkija Yrjö Ahmavaaran mukaan on torjuttava sellainen uutisarvon harhakäsitys, että mainoksia verrattaisiin uutisiin, koska molemmat ovat lyhyitä tiedotuksia.⁵⁶⁷ Kaupallinen tiedotusväline on kuitenkin riippuvainen mainostuloista, minkä vuoksi se on taipuvainen välittämään epätodenkin sanoman menekin lisäämiseksi. Kaupallinen tiedotusväline ei myöskään uskaltaudu helposti epäuskottavien asioiden julki tuomiseen, vaikka ne olisivat tosia ja merkityksellisiä.⁵⁶⁸

Yleisradion pääjohtajana Eino S. Repo ryhtyi melko avoimesti vastustamaan kaupallista televisiota eli Mainos-TV:tä, vaikka oli itse työskennellyt aiemmin kanavan ohjelmajohtajana. Hän koki erillisten yksikköjen ohjelmakilpailun repivänä ja kannatti Mainos-TV:n saattamista yhteisen johdon alaiseksi muun televisiotoiminnan kanssa.⁵⁶⁹ Mainos-TV:n olemassaolo ja ohjelmatuotanto otettiin realiteettina vastaan, mutta se haluttiin saattaa sellaisen suunnittelun ja valvonnan piiriin, joka olisi edistänyt ohjelmiston sopimista ohjelmatoiminnan säännösten reporadiolaisiin perusteisiin.⁵⁷⁰

Mainos-TV:n kimppuun käytiin kovin ottein. Keväällä 1968 PTS-henkilöistä koostunut niin sanottu pääjohtajan työryhmä jätti hallintoneuvoston työjaostolle muistion, joka oli tutkimustuloksien perusteltu hyökkäys Mainos-TV:tä vastaan.

⁵⁶⁶ Revon esitelmä 31.5.1966, 2–3.

⁵⁶⁷ Ahmavaara 1969, 141.

⁵⁶⁸ Ahmavaara 1969, 155.

⁵⁶⁹ Salokangas 1996, 155. Virolainen 1969, 327.

⁵⁷⁰ Salokangas 1996, 204.

Muistion mukaan kaupallisessa televisiotoiminnassa on aina ensisijaista mainonnan avulla saatu voitto. Kaupallinen tv-toiminta ei ollut informatiivista ja näin ollen ohjelmatoiminnan säännöstön vastaista.⁵⁷¹

Väitettä perusteltiin sillä, että erilaisia normeja koskeva informaatio on annettava julki siten, että Yleisradio ei joudu norminjulistajan asemaan. Tätä mallia sovellettaessa kaupalliseen mainontaan jouduttaisiin ilmeiseen ristiriitaan mainonnan kaupallisten tarkoitusten kanssa.⁵⁷²

Informatiivisen ohjelmapolitiikan näkökulmasta kaupallinen joukkotiedotus perustui ennen muuta sanomien myyntiin ja sanomiin sisältyvän informaation minimointiin. Ei-informatiivisia mainoksia ei pidetty älyllisesti aktivoivana, arvokkaana ja puolueettoman ajanvietteenä. Kaupallinen tv-media oli tämän katsantokannan mukaan enemmän haitallinen kuin hyödyllinen, ja näin ollen arvottomana torjuttava.⁵⁷³ Toisin sanoen Repo pyrki saamaan mainokset kokonaan pois televisiosta tai ainakin katkaisemaan niiden ja ohjelmien välisen yhteyden.⁵⁷⁴ Myös presidentti Urho Kekkosen tulkittiin kannattavan televisiomainonnan lopettamista.⁵⁷⁵

Suomessa oli 1960-luvulla vain kaksi televisiokanavaa: TV-ohjelma 1 ja TV-ohjelma 2. Yleisradio oli myös jossain määrin riippuvainen mainostuloista, sillä Mainos-TV vuokrasi Yleisradion kanavilta lähetysaikaa. Jyrängin arvion mukaan valtioneuvosto olisi saattanut olla haluton supistamaan mainontaa, koska sen seurauksena joko Yleisradion budjettia olisi jouduttu pienentämään tai vastaanottolupamaksuja korottamaan⁵⁷⁶.

Tv-mainonta oli siis taloudellinen välttämättömyys. PTS-työryhmä arvioi, että ohjelmapolitiittinen vahinko saataisiin minimoitua joko lopettamalla Mainos-TV ja

⁵⁷¹ Salokangas 1996, 202.

⁵⁷² Ahmavaara 1969, 142.

⁵⁷³ Ruoho 2007, 125.

⁵⁷⁴ Eino S. Repo. Biografiakeskus, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

⁵⁷⁵ Hanski 2001, 127.

⁵⁷⁶ Jyränki 1970, 90.

siirtämällä mainonta Yleisradion alaiseksi toiminnaksi tai rajaamalla Mainos-TV pelkästään mainosten myyjäksi ilman omaa ohjelmatoimintaa.⁵⁷⁷

Pitkällisen väännön jälkeen Mainos-TV kuitenkin säilyi ennallaan, kun hallintoneuvosto äänesti Mainos-TV:n puolesta äänin 11–10. Uuteen perussopimukseen kirjattiin, että ohjelmat ja mainokset on erotettava toisistaan eli kustannettujen ohjelmien salliminen loppui. Toisin sanoen Mainos-TV hankki ja tuotti ohjelmia tästä eteenpäin ja myi mainoksia ainoastaan niiden väliin.⁵⁷⁸

⁵⁷⁷ Salokangas 1996, 203.

⁵⁷⁸ Salokangas 1996, 203–204.

7. YLEISRADION PÄÄJOHTAJA POLIITTISEN PELIN PYÖRTEISSÄ

7.1. Poliitikka osana Yleisradion suuntaa

Yhteiskunnalliset ja poliittiset voimat kohottivat Eino S. Revon Yleisradion pääjohtajaksi – siten virkaan olivat päätyneet myös hänen edeltäjänsä.⁵⁷⁹ Tästä näkökulmasta tarkasteltuna on syyn seurausta, että samat voimat vaikuttavat pääjohtajaan tai ainakin pyrkivät siihen myös virkatehtävän aikana.

Repo itse oli vahvasti sitä mieltä, että kamppailu poliittisesta vaikutusvallasta Yleisradioon ja Yleisradiossa vähensi sen toiminnan ensisijaisen tarkoituksen, tiedonvälityksen, uskottavuutta ja merkitystä.⁵⁸⁰ Poliittinen kamppailu Yleisradiosta ja sen ohjelmapoliittisesta linjasta oli kuitenkin oikeistokriitikkojen mielestä suuri kansallinen kysymys 1960-luvun lopulla ja vielä 1970-luvullakin.⁵⁸¹ Valtion monopolina Yleisradion ohjelmapoliittikka kytkeytyi Suomen yleispolitiikkaan, jonka suunnasta oikeiston leirissä vallitsi suuri huolestuneisuus.⁵⁸²

Oikeiston huoli Yleisradion suunnasta on ymmärrettävää, sillä esimerkiksi Osmo A. Wiion tekemän tutkimuksen mukaan suomalaiset käyttivät vuonna 1971 viisi tuntia vuorokaudessa joukkoviestinnän seuraamiseen – tuosta ajasta kului peräti 83 prosenttia Yleisradion ohjelmien parissa.⁵⁸³

Hemánuksen mukaan oikeistolainen lehdistö levitteli tulkintoja, joiden mukaan sosiaalidemokraattisen pääministerin Rafael Paasion hallituskaudella⁵⁸⁴ 1960-luvun lopun Suomessa yrittäjiä sorrettiin ja hallitus pyrki sosialisointeihin. Lisäksi

⁵⁷⁹ Hemánus 1972, 11.

⁵⁸⁰ Repo 1975, 257.

⁵⁸¹ Viljakainen 2008, 14.

⁵⁸² Viljakainen 2008, 113.

⁵⁸³ Wiio 1971, 121.

⁵⁸⁴ Rafael Paasio (1903–1980) oli Suomen Sosiaalidemokraattisen Puolueen kansanedustaja ja puheenjohtaja. Tässä tutkimuksessa viitataan hänen ensimmäiseen pääministerikauteensa 1966–1968. Biografiakeskus, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

hallitus ja sen takana olevat voimat pyrkivät kansakunnan henkisen selkärangan murtamiseen muun muassa radikaalisen radio- ja tv-ohjelmien avulla.⁵⁸⁵

Yleisradion tapahtumia kilpailevan televisiokanavan Mainos-TV:n näkökulmasta läheisesti seurannut Pentti Hanski muistuttaa, kuinka vuoden 1965 alussa maassa oli porvarienemmistöinen eduskunta ja siten myös porvarienemmistöinen Yleisradion hallintoneuvosto. Seuraavana vuonna valta siirtyi eduskunnassa vasemmistolle, ja samalla Yleisradion hallintoneuvosto muuttui vasemmistoenemmistöiseksi kesäkuussa 1967.⁵⁸⁶

Opportunistinen Repo piti itseään sitoutumattomana

Hemánus luettelee, kuinka Yleisradion palkattuina johtajina istui Revon lisäksi porvariston edustajat Koskiluoma, Hannu Leminen, Christoffer Schildt, Eero Vallila ja Lauri Vennola. Varajäsenistä Koski, Miettunen, Ville Zilliacus ja tekninen apulaisjohtaja Paavo Velander olivat myös porvareita. Mauno Tamminen oli puolestaan ainoa kommunisti.⁵⁸⁷

Vuoden 1966 eduskuntavaalien jälkeen eduskunnan suurimmaksi puolueeksi nousi sosiaalidemokraattinen puolue. Vuonna 1967 myös hallintoneuvosto muodostettiin uudelleen uusien voimasuhteiden mukaan.⁵⁸⁸ Apu-lehti haastatteli Repoa numerossa 23/1967 ja kysyi mikä puolue edustaa lähimmin pääjohtajan tärkeinä pitämiä asioita. Tuolloin Repo kertoi tuntevansa erityistä sympatiaa keskustapuolueen ja skdl:n pyrkimyksiä kohtaan, koska molemmat pyrkivät ajamaan heikomman kansaosan etuja. Repo totesi, että hänen ajattelunsa kulkee myös hyvin samansuuntaisesti sosiaalidemokraattisen puolueen ohjeen kanssa.⁵⁸⁹

Repo kuitenkin nostaa kirjassaan *Pihlajanmarjat* esiin oman poliittisen sitoutumattomuutensa. Repo epäilee, että se herätti tuona erittäin poliittisena aikana arvailuja siitä, kenen eduksi hän oikein toimi etenkin kun keskustan vahva

⁵⁸⁵ Hemánus 1972, 104–105.

⁵⁸⁶ Hanski 2001, 187.

⁵⁸⁷ Hemánus 1972, 59.

⁵⁸⁸ Salokangas 1996, 158.

⁵⁸⁹ Hemánus 1972, 127.

mies Johannes Virolainen seisoi hänen tukenaan: ”vainuttiin että johtelen asioita Yleisradiossa ja sen avulla keskustapuolueen kontolle”.

Hannu Karpon mielestä Repo oli poliittinen opportunisti.⁵⁹⁰ Esimerkiksi Reporadion synnyttämien kiistojen kiihtyessä hän alkoi kuvailla itseään liberaaliksi vasemmistolaiseksi, kenties havitellen vasemmiston ääniä menetettyään keskustan tuen.⁵⁹¹

Hemánuksen mukaan Repo hylkäsi keskustapuolueen, kun keskustapuolue oli hylännyt hänet. Repo halusi jatkaa pääjohtajana, mutta ei enää niin sanotusti keskustan miehenä.⁵⁹²

Pääjohtaja menetti poliittisen luottamuksen

Oikeisto suhtautui Eino S. Repoon epäillen tämän pääjohtajakauden alusta asti ja ennen pitkää tuo epäily kasvoi epäluottamukseksi. Revon sallivuus alkoi ärsyttää myös sosiaalidemokraatteja.⁵⁹³ Repo korosti, että hallintoneuvosto oli itse hyväksynyt sangen vapaamielisen ohjelmatoiminnan säännösten, ja noudatettaessa vapaamielistä ohjelmapolitiikkaa syntyy erimielisyyksiä.⁵⁹⁴

Jo lokakuussa 1965 kansanedustajat Georg C. Ehnrooth ja Raimo Ilaskivi kantelivat oikeuskanslerille oikeistolaisten kansanedustajien syrjimisestä Yleisradion ohjelmistossa. Repoa syytettiin väitetyn syrjimisen ohjeistamisesta, mutta todisteita ei koskaan löytynyt. Perustuslakivaliokunta päätti joulukuussa 1965 äänestyksen jälkeen, että puolueellisuutta oli ilmennyt joissain poliittisissa ohjelmissa.⁵⁹⁵

Repo kertoo, että välit Johannes Virolaiseen viilenivät viimeistään keväällä 1967. Revon mukaan ensisijaisena syynä olivat yhteiskuntakriittiset ohjelmat, joita oli

⁵⁹⁰ Hannu Karpon haastattelu. Helsinki 15.8.2012.

⁵⁹¹ Hemánus 1972, 179–181.

⁵⁹² Hemánus 1972, 192.

⁵⁹³ Hemánus 1972, 228.

⁵⁹⁴ Salokangas 1996, 220.

⁵⁹⁵ Hemánus 1972, 73–74.

esitetty radiossa ja televisiossa.⁵⁹⁶ Syksyllä 1967 keskustapuolueen kenttäväen piirissä alkoi liikkua huhu, että Repo ei enää nauti presidentin luottamusta. Repo kertoi olevansa vakuuttunut siitä, että Virolainen levitti aktiivisesti tällaista tietoa.⁵⁹⁷

Vuoden 1967 alussa Yleisradion hallintoneuvoston puheenjohtajan Johannes Virolaisen ärtymys vaihtui maltin menettämiseen Eino S. Repoon ja Yleisradioon, kirjoittaa Hemánus. Viimeinen iso niitti oli Yleisradiolta lähetyksensä vuokra- Mainos-TV:n ohjelmistossa näytetyn *Aikamme rikos* -ohjelman kolmas jakso, jossa kritisoitiin rattijuopumuksista langetettavia raskaita rangaistuksia. Huomionarvoista on se, että tasavallan presidentti Urho Kekkonen oli juuri 1.1.1967 uudenvuodenpuheessaan ehdottanut rattijuoppojen rangaistuksien koventamista.⁵⁹⁸ Monet ajattelivat tasavallan presidentin joutuneen pilkatuksi.

Maaliskuun 4. päivä 1967 Johannes Virolainen kommentoi Yleisradion tilannetta tuimasti Uusi Suomi -sanomalehdessä: ”Joku on erotettava”. Hänen mukaansa Yleisradion hallintoneuvoston työjaosto oli tullut siihen tulokseen, että kovat otteet on otettava käyttöön Yleisradion eri toimintojen selvittämiseksi.⁵⁹⁹

Virolainen oli tuhtunut niin kutsutuista kohu-ohjelmista:

Joko se, joka ne on tehnyt tai se, joka niiden julkistamisesta vastaa⁶⁰⁰, on erotettava ensi viikolla. Tämä on työjaoston kanta.⁶⁰¹

Repo ei itse uskonut, että Virolainen pyrki erottamaan hänet. Hän piti syntipukin etsimistä tiettyjen tahojen yrityksenä ratkaista mutkikkaat yleisradiopoliittiset ongelmat. Yleisradion hallintoneuvosto oli pyytänyt kaikilta kolmelta ohjelmaneuvostolta Revon kauden aikaisia ohjelmapolitiikkaa koskevia lausuntoja.

⁵⁹⁶ Repo 1975, 216.

⁵⁹⁷ Hemánus 1972, 146–147.

⁵⁹⁸ Hemánus 1972, 113–116.

⁵⁹⁹ Uusi Suomi (US). 4.3.1967.

⁶⁰⁰ Johannes Virolainen saattoi tarkoittaa lausunnollaan pääjohtaja Eino S. Repoa, mutta tästä ei ole näyttöä. Hemánus 1972, 118.

⁶⁰¹ Uusi Suomi (US). 4.3.1967.

Voittopuolisesti myönteisissä lausunnoissa viitattiin usein ratkaisemattomiin vastuuongelmiin.⁶⁰² Hemánus katsoo, että Yleisradion vanhentuneen organisaation vuoksi Eino S. Repo joutui pääjohtajana kantamaan huolta liian monista asioista.⁶⁰³

Revon kauden loppupuolella puolueet ryhtyivät keskustelemaan Yleisradion tulevista johtajanimityksistä, mutta Repo ei enää kelvannut keskustapuolueelle. Tosin presidentti Kekkonen oli Revon aloittaman ohjelmapolitiikan kannalla ja toivoi tämän jatkavan pääjohtajana.⁶⁰⁴ Kekkonen ei kuitenkaan kampanjoinut Revon puolesta.⁶⁰⁵

Seurasi monimutkainen poliittinen peli, jossa keskustan leiri ilmoitti sosiaalidemokraateille, että jos jokin ryhmä esittää Revon ehdokkaaksi, he asettavat vastaehdokkaan. Muussa tapauksessa keskustalaiset äänestäisivät sosiaalidemokraattien, suurimman puolueen, ehdokasta Erkki Raatikaista. Sosiaalidemokraatit olisivat kuitenkin kannattaneet Repoa, jos maalaisliitto olisi hänet ehdolle asettanut. Niin ei käynyt.⁶⁰⁶ Mainittakoon, että Nuoren Keskustan Liiton johtokunta ehdotti 13.4.1969 Revon uudelleenvalitsemista puolueiden ulkopuolisena henkilönä.⁶⁰⁷ Hemánus arvioi, että myös Radio- ja tv-toimittajien liiton enemmistö oli Revon uudelleenvalitsemisen kannalla.⁶⁰⁸

Revon puolesta kampanjoitiin lisäksi adressilla, jonka allekirjoitti yli 400 tunnettua ja vähemmän tunnettua kansalaista.⁶⁰⁹ Allekirjoittaneisiin lukeutuivat muun muassa ministeri Ele Alenius, kansanedustajat Matti Kekkonen, Hertta Kuusinen, Antti-Veikko Perheentupa ja Arvo Salo, pääministerin sihteeri Seppo Lindblom, professorit Göran van Bonsdorff, Antero Jyränki ja Matti Kuusi sekä kirjailijat ja

⁶⁰² Hemánus 1972, 118.

⁶⁰³ Hemánus 1972, 228.

⁶⁰⁴ Salokangas 1996, 250.

⁶⁰⁵ Hemánus 1972, 192.

⁶⁰⁶ Salokangas 1996, 250.

⁶⁰⁷ Hemánus 1972, 192.

⁶⁰⁸ Hemánus 1972, 193.

⁶⁰⁹ Salokangas 1996, 250.

kulttuuripersoonat Väinö Linna, Veijo Meri ja Mika Waltari. Adressin allekirjoitti myös konservatiivisen Uuden Suomen entinen päätoimittaja Eero Petäjäniemi.⁶¹⁰

Repo joutui luopumaan Yleisradion pääjohtajan paikalta 25. huhtikuuta 1969, kun Yleisradion uudeksi pääjohtajaksi valittiin sosiaalidemokraattisen puolueen Erkki Raatikainen. Hän sai 13 ääntä, kun kansandemokraattien ehdottama Repo sai viisi puolta. Tohtori Osmo A. Wiio sai vain kaksi ääntä.⁶¹¹

Revon yleisradioura sai kuitenkin jatkoa, kun hänet valittiin kansandemokraattien yllätysehdoikkaana radion johtajaksi.⁶¹² Tämä ei miellyttänyt Revon vastustajia ollenkaan, josta osoituksena keskustapuolueen E. J. Partanen poistui kokouksesta ja Kauko Sipponen äänesti tyhjää.⁶¹³

7.2. "Normalisoinnin kausi" koitti Reporadion jälkeen

Hemánus arvioi, että Revolla ei missään vaiheessa ollut suuria mahdollisuuksia jatkaa pääjohtajana toiselle viisivuotiskaudelle, koska vaikutusvaltaisten tehtävien nimityspolitiikka on Suomen kaltaisessa monipuoluejärjestelmässä kovin mutkikasta taktista peliä. Puolueet myyvät äänensä, jos hinta on oikea.⁶¹⁴ Niin kävikin, että poliitikot miehittivät Yleisradion Revon siirryttyä pääjohtajan paikalta syrjään. Uuden pääjohtajan Erkki Raatikaisen tehtäväksi asetettiin ohjelmapolitiikan "normalisoiminen" ja Yleisradio alkoi harjoittaa entistä tiukempaa parlamentarismia. Ohjelmien piti heijastaa mielipiteitä "siinä suhteessa kun niitä esiintyy".⁶¹⁵

Myös Ohjelmatoiminnan säännöstö niin sanotusti ajanmukaistettiin vuonna 1972. Salokankaan mukaan uudistuneessa painoksessa näkyi jonkin verran Reporadion kauden tavoitteiden laimentamispyrkimyksiä, mutta myös kokemuksista opin

⁶¹⁰ Hemánus 1972, 195–196.

⁶¹¹ Salokangas 1996, 251.

⁶¹² Hemánus 1972, 198–199. Salokangas 1996, 251.

⁶¹³ Salokangas 1996, 252.

⁶¹⁴ Hemánus 1972, 180–181.

⁶¹⁵ Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1972, 2.

ottamista. Esimerkiksi vuoden 1967 OTS:ssä annettiin lupa epäkohtiin puuttumiseen, vuonna 1972 todettiin samalla tarve suomalaisen yhteiskunnan myönteisten saavutusten esittelyyn.⁶¹⁶

Hemánuksen mukaan Raatikainen totesi pitävänsä pääjohtajana erityisen tärkeänä sitä, että luottamus kansanvaltaisesti valittujen hallintoelinten ja yhtiön johdon välillä säilytetään, ja palautetaan jos se on päässyt rikkoutumaan.⁶¹⁷ Enää ei erikseen tutkittu, miten kansalaisten mielipiteet eri asioissa jakautuivat. Yleisradion organisaatiota uudistettiin lisäämällä johtajien vakansseja siten, että kaikki suurimmat puolueet saivat omansa. Hallintoneuvoston työjaosto esitti mandaattiperiaatteen ulottamista jopa toimittajien palkkaamiseen, mutta julkinen keskustelu tuomitsi hankkeen.⁶¹⁸

Reporadioon henkilöityneen PTS-toiminnan annettiin taantua ennen kuin hyödylliseksi havaittu toiminta elvytettiin Suunnittelu- ja tutkimusosaston nimen alla vuonna 1977.⁶¹⁹ Myös ohjelmatoiminnan säännöstö kuihtui vähitellen historialliseksi reliikiksi, vaikka se uusittiin vielä kerran vuonna 1992. Salokankaan mukaan se oli kuitenkin merkittävä asiakirja pelkästään sen vuoksi, että keskellä yleisradiopoliittista taistelukautta saatiin ohjeisto, johon nojautua.⁶²⁰

Niin kutsuttu normalisointi näkyi myös toimihenkilöiden rekrytoinnissa. Hannu Karpo muistelee erästä tapausta 1960- ja 1970-luvun vaihteesta, jolloin toimitus suositteli palkattavaksi ajankohtaistoimituksen toimittajanpaikkoja hakeneita Antero Kekkonen, Esko Seppästä ja Ritva-Liisa Sumua. Kekkonen ja Seppänen valittiin – mutta nämä olivat keskustalainen Heikki Kekkonen ja lakimiesliiton kesäjulkaisun toimittaja Heikki Seppänen – ja lisäksi palkattiin Juhani Wiio. Karpon arvion mukaan kyseiset rekrytointimääräykset tulivat puoluetoimistoista.⁶²¹

⁶¹⁶ Salokangas 1996, 177.

⁶¹⁷ Hemánus 1972, 237.

⁶¹⁸ Salokangas 1996, 259, 262–263.

⁶¹⁹ Salokangas 1996, 169.

⁶²⁰ Salokangas 1996, 177.

⁶²¹ Hannu Karpon haastattelu. Helsinki 15.8.2012.

Yleisradiopoliittisen keskusteluun osallistuneissa keskustan ja oikeiston tulkinnoissa haluttiin pääsääntöisesti muutosta Revon kauden yleisradiotoimintaan, millä tarkoitettiin parlamentaarisen luottamuksen palauttamista. Esimerkiksi vuoden 1972 eduskuntavaaleissa peräänkuulutettiin vallitsevien arvojen kunnioittamisen palauttamista yleisradioviestintään ja Yleisradion vastuuta parlamentarismien toteuttamisessa.⁶²² Todetaanhan vuonna 1972 laaditussa Ohjelmatoiminnan säännöstössäkkin, että työssään Yleisradion toimihenkilön ei tule harjoittaa puoluepolitiikkaa, mutta työn ulkopuolella tasapuolisuusvaatimus ei päde.⁶²³

Revon kautta "normalisoivien" johtajien tulkinnoissa Yleisradion perinteinen juridinen ja normeihin vetoava asenne jatkoi, kun taas poliittisen tavoitteellisuuden identiteetti luonnehti yhtiön käsitystä itsestään. Virallinen tulkinta oli siis erilainen kuin käytännön tasolla oleva malli.⁶²⁴ Toimittajahaastattelujen mukaan normalisoiminen johti rajoituksineen niin kevyeen puoluepolitiikan käsittelyyn, ettei sitä oikeastaan kannattanut ohjelmissa enää tehdä. Talouselämän edustajien etujen loukkaaminen puolestaan saattoi johtaa hyllytyksiin ja ohjelmien leikkelyyn.⁶²⁵

Revon käynnistämä mutta hallintoneuvoston haltuun ottama organisaatiouudistus saatiin valmiiksi ennen Yleisradion uusien johtajien valintaa. Eino S. Repoa pääjohtajana seuranneelta Erkki Raatikaiselta riisuttiin hallintoneuvoston toimesta ohjelmepoliittinen valta ja annettiin se yksiköiden johtajille ja ohjelmajohtajalle.⁶²⁶

Pääjohtaja sai johtaa ja valvoa yleisradiotoimintaa niiden valtuuksien puitteissa, mitkä hallintoneuvosto määräsi.⁶²⁷ Näin ollen radion johtajaksi siirtynyt Repo sai

⁶²² Silvo 1988, 104.

⁶²³ Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1972, 3.

⁶²⁴ Silvo 1988, 108.

⁶²⁵ Virtanen 1988, s. 79, 88–89, 91.

⁶²⁶ Salokangas 1996, 252, 259.

⁶²⁷ Salokangas 1996, 252.

itse asiassa enemmän valtaa ohjelmistonsa suhteen kuin uusi pääjohtaja, mikä arvatenkin harmitti hänen vastustajiaan.

Vaikka Repo siirrettiin syrjään pääjohtajan pallilta, ei Reporadion ohjelmapolitiikan synnyttämä myrsky ollut ohi. Yleisradiotoiminnasta käyty ”informaatio­sota” yltyi laajimmilleen vasta 1970-luvun alkupuolella. Yhteiskunnallisen keskustelun ilmentymiä olivat puolueiden laatimat viestintäpoliittiset ohjelmat ja kannanotot, joissa ne tulkitsivat lehdistön ja yleisradiotoiminnan roolia ja asemaa nyky-yhteiskunnassa. Vaikka poliittinen taistelu Yleisradiosta mielletään usein Reporadion ajan konfliktiksi, olivat 1970-luvun alkupuolen poliittiset kannanotot entistä voimakkaammin raamittamassa Suomen viestintäpolitiikan neuvoa-antavaa tietämystä, joka oli selvästi 1960-luvun vastaavaa puoluepoliittisempaa.⁶²⁸

⁶²⁸ Silvo 1988, 91.

LOPPULAUSE

Poliittisesti sitoutumaton Eino S. Repo onnistui nousemaan valtion yleisradiomonopolin pääjohtajaksi aikana, jolloin puoluepoliittinen taistelu kävi Suomessa kuumana. Sallivana johtajana hän ryhtyi rohkeasti uudistamaan porvarillisen hegemonian ylläpitäjäksi jähmettynyttä Yleisradiota ja tuli samalla avanneeksi ovet yhteiskunnassa kyteneelle radikalismille. Pääjohtajakautensa (1965–1969) aikana Repo uudisti näkyvästi Yleisradion ohjelmapolitiikkaa ja herätti yhtiön osallistumaan aktiivisesti yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Revon johdolla Yleisradion ohjelmapoliittiseksi suunnaksi määriteltiin niin kutsuttu informatiivinen ohjelmapolitiikka, jolla tarkoitettiin oikeisiin tietoihin perustuvan maailmankuvan tarjoamista. Yleisradion suuntaa ryhdyttiin etsimään Revon perustamassa pitkän tähtäimen suunnittelun elimessä. PTS-ajattelu perustui näkemykseen moniarvoisesta yhteiskunnasta, jossa ihmisiä aktivoitiin ajattelemaan ilman valmiiksi tarjottua ja pureskeltua ideologiaa. Merkittävä asia oli myös Yleisradion oman uutistoiminnan aloittaminen ja irtaantuminen Suomen Tietotoimiston tuottamasta uutispalvelusta. Tuo muutos kehitti Yleisradion omia journalistisia kykyjä sekä valmiuksia.

Informatiivinen ohjelmapolitiikka rakennettiin tieteellisen tutkimuksen tuloksien varaan. Se leimattiin julkisuudessa marxilaiseksi retoriikaksi ja aivopesuksi – kiistatta marxilaisen ajattelun piirteitä ja suunnitelmallisuutta olikin havaittavissa –, mutta päätavoitteena oli yksilön oman ajattelun aktivoiminen. Marxilaisen dialektiikan tavoin Reporadion ohjelmistossa etsittiin ratkaisuja ristiriitojen kautta ja hylättiin normiajattelun kahleet. Havaintojeni mukaan Revon ohjelmapoliittinen lähestymiskulma mukaili kuitenkin lähemmin liberalismia ja pragmatismia kuin marxismia, joka oli propagandistisena terminä oikeistolaisten Reporadion kriitikoiden käytössä. Informatiivisessa ohjelmapolitiikassa oli nähtävissä myös valistusihanteita, jotka liittyivät Yleisradion haluttuun osallistuvaan rooliin kasvatuksessa ja opetuksessa.

Kaikki kokeilut eivät kuitenkaan onnistuneet. Reformistisen Reporadion uudistumispyrkimys oli niin vahva, että se jätti alleen myönteisten asioiden huomioimisen kritiikin kustannuksella. Reporadiolaiset toimittajat halusivat ohjelmiensa avulla vaikuttaa entistä humanimman ja demokraattisemman yhteiskunnan rakentamiseen ja sellaistakin tapahtui, että fakta ja fiktio sekoittuivat joissakin ohjelmissa aiheuttaen valtavaa yhteiskunnallista kuohuntaa. Esimerkiksi Reino Paasilinnan erikoistoimituksen ohjelmat, kuten *Vakuutusasia on sydämen asia*, olivat liian radikaaleja jopa sallivalle ja uudistushenkiselle Revolle. Kokonaisuutena katsottuna Yleisradion ohjelmisto radikalisoitui kuitenkin melko vähän. Ei liene liioiteltua sanoa, että Reporadio sai alkunsa informatiivisen ohjelmapolitiikan ihanteesta ja sallivasta asenteesta ja luhistui muutamien kohuohjelmien vuoksi.

Reporadio mielletään usein radikalismiin ja vasemmiston airueksi, mutta näkemykseni mukaan Eino S. Revon johtama Yleisradio oli varsin edistyksellinen. Reporadio oli kuitenkin aikansa vanki ja joutui poliittisen kamppailun pelinappulaksi 1960-luvun puoluepoliittisesti jakautuneessa Suomessa. Niin kävi myös Eino S. Revolle, jonka tehtävä Yleisradion pääjohtajana oli varsin epäkiitollinen valtahierarkiaan liittyneiden konfliktien vuoksi.

Mielestäni Eino S. Repo oli liberaali optimisti, tietyllä tavalla myös opportunisti ja utopisti, ja salliva johtaja. Valtaansa pääjohtajana hän käyttikin kenties merkittävimällä tavalla antamalla toimittajille entistä vapaammat kädet toimia. Kriitikot kuitenkin arvelivat Eino S. Revon haalivan pääjohtajana valtaa ja toimivan keskustapuolueen ja oman etunsa nimissä. Revon käynnistämien ja vaalimien ohjelmapoliittisten uudistusten kautta on kuitenkin nähtävissä, että hän pyrki aidosti ja aktiivisesti kehittämään Yleisradiota.

Reporadion ohjelmapolitiikan sisältö sai käytännön tasolla yksipuolisesti porvarillisesta ideologiasta poikkeavia muotoja, millainen tilanne on historiallisesti esiintynyt vain kerran aiemmin, Hella Wuolijoen johtaman Yleisradion aikana 1940-luvun loppupuolella. Samankaltaisuutta on havaittavissa

myös Revon ja Wuolijoen ammatillisissa kohtaloissa – poliittiselle eliitille epämieluisista pääjohtajista hankkiuduttiin eroon.

Eino S. Repo on tutkittu melko lailla läpikotaisin henkilönä ja Yleisradion pääjohtajana, mutta hänen työnsä hedelmät tuottavat mielestäni runsaasti uusia tutkimuskohteita. Jatkotutkimusaihe voisi olla esimerkiksi vertaileva tutkimus Reporadion aikaisen ja nykypäivän yhteiskuntakriittisen journalismin välillä. Miten vuosikymmenet ovat vaikuttaneet ohjelmien journalistiseen sisältöön, aihepiireihin ja muotokieleeseen? Mielenkiintoinen tutkimusaihe voisi olla myös Revon pääjohtajavalintaan voimakkaasti vaikuttaneen presidentti Urho Kekkosen aatteellinen ja toiminnallinen suhde Yleisradioon. Mitä Kekkonen halusi yleisradiotoiminnalta ja miksi?

Uskon tutkimukseni näyttävän toteen, että Eino S. Revon käynnistämä ohjelmapoliittinen murros oli erittäin merkittävä tapahtuma Suomen aatehistoriassa. Kenties Revon salliva ja kokeileva asenne avasi sellaisia henkisiä patoja, jotka olisivat aiheuttaneet muussa tapauksessa suurempia yhteiskunnallisia ongelmia. Epäilemättä informatiivinen ohjelmapolitiikka myös kehitti – tai vähintäänkin herätteli – Yleisradiota toteuttamaan sen tärkeää journalistista tehtävää, jonka hedelmistä voimme ja saamme nauttia myös 2010-luvun Suomessa.

LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS

I PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Lindfors, Jukka 2008: *"Orvokki aloitti television kabareekauden"*. Yleisradion Elävä arkisto, 14.3.2008.

II PAINETUT LÄHTEET

LÄHDE- JA ASIAKIRJAJULKAISUT

Yleisradiotoiminnan tehtävät ja tavoitteet. Eino S. Revon esitelmä Oy. Yleisradio Ab:n yhtiökokouksessa 31.5.1966. Yleisradion julkaisusarja I.

LÄHDEKIRJALLISUUS

Hemánus, Pertti 1972: *Reporadion nousu ja tuho*. Otava, Helsinki.

Repo Eino S. & Ilmonen Kari & Stormbom, Nils-Börje & Tamminen, Mauno & Zilliacus Ville 1967: *Yleisradion suunta I: Yleisradiotoiminnan tehtävät ja tavoitteet*. Weilin+Göös, Helsinki.

Repo, Eino S. 1975: *Pihlajanmarjat*. Weilin+Göös, Tapiola.

Yleisradio 1967: *Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö*. Uudenmaan Kirjapaino Oy, Helsinki.

SANOMA- JA AIKAKAUSLEHDISTÖ

Aamulehti 18.9.1966.

Aamulehti 20.9.1966.

Aamulehti 7.4.1967.

Anna 10.1.1967.

Helsingin Sanomat 23.12.1966.

Hämäläinen, Timo 2002: *"Eino Sakari Repo"*. Helsingin Sanomat.
(Luettu 15.4.2012.)

"Revon kansantribuunit". Uusi Suomi 20.12.1966.

Uusi Suomi 21.12.1966.

Uusi Suomi 22.12.1966.

Uusi Suomi 23.12.1966.

III HAASTATTELU

Karpo, Hannu, toimittaja (s. 1942). Helsinki 15.8.2012. Haastattelija Henry Tikkanen.

IV AUDIOVISUAALISET LÄHTEET

Eino S. Repo. *Informatiivisen ohjelmapolitiikan julistus*. Yleisradio, Myöhäisuutiset 31.5.1966, kuvanauhoite. Yle Elävä arkisto.

Eino S. Revon johtama keskustelu (otteita). Yleisradio, TV1 18.12.1966, kuvanauhoite. Yle Elävä arkisto.

Paasilinna, Reino. *Vakuutusasia on sydämen asia*. Dokumentti (otteita), Yleisradion erikoistoimitus 1966. TV1 18.12.1966, kuvanauhoite. Yle Elävä arkisto.

Reino Paasilinnan haastattelu. Haastattelijana Timo-Erkki Heino. Yleisradio, 27.8.2006, kuvanauhoite. Yle Elävä arkisto.

Selostajapäivät Tampereella 1. osa, *Radion tulevaisuus tv:n aikakaudella*. Yleisradio 21.10.1967. Ääninauhoite. Yle Elävä arkisto.

Selostajapäivät Tampereella 2. osa, *Radion tulevaisuus tv:n aikakaudella*. Yleisradio 21.10.1967. Ääninauhoite. Yle Elävä arkisto.

V HAKUTEOKSET

Alhoniemi, Pirkko 2005: Koskenniemi, Veikko Antero (1885–1962). Biografiakeskus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. (Julkaistu 21.2.2005.)

Aula, Pekka 2007: Honka, Olavi (1894–1988). Biografiakeskus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Herlin, Ilkka 2007: Vilkuna, Kustaa (1902–1980). Biografiakeskus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. (Julkaistu 30.7.2007.)

Kalemaa, Kalevi 2007: Tyyri, Jouko (1929–2001). Biografiakeskus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. (Julkaistu 30.7.2007.)

Koski, Pirkko 1997: Wuolijoki, Hella (1886–1954). Biografiakeskus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. (Julkaistu 16.9.1997. Päivitetty 13.6.2007.)

Nevala, Marja-Liisa 2000: Siljo, Juhani (1888–1918). Biografiakeskus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. (Julkaistu 28.11.2000.)

Saarenheimo, Eero 2002: Zilliacus, Ville (1914–2000). Biografiakeskus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. (Julkaistu 14.6.2002.)

Salonen, Seppo Heikki 2001: Hanski, Pentti (1924–1997). Biografiakeskus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. (Julkaistu 30.11.2001.)

Salokangas, Raimo 2006: Repo, Eino Sakari (1919–2002). Biografiakeskus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. (Julkaistu 9.10.2006.)

Salokangas, Raimo 2006: Raatikainen, Erkki (1930–2011). Biografiakeskus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. (Julkaistu 3.4.2006. Päivitetty 3.2.2011.)

Soikkanen, Hannu 2006: Paasio, Rafael (1903–1980). Biografiakeskus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Television viisi vuosikymmentä. Suomalainen televisio ja sen ohjelmat 1950-luvulta digiaikaan 2007. Toim. Juhani Wiio. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.

Tämä on televisio. Opas suomalaisen tv:n maailmaan 1968. Toim. Kaarle Stewen. Weilin+Göös, Tapiola.

Viestintä uuteen aikaan 1980. Viestintätutkimuksen seuran julkaisusarja n:o 1. Toim. Seppo Sisättö. Weilin+Göös, Espoo.

VI TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Ahmavaara, Yrjö 1969: *Informaatio. Tutkimus tiedotuksen logiikasta*. Weilin+Göös, Tapiola.

Anderzén, Matti 1968: "Television ohjelmatoimintaa sääteleviä määräyksiä". *Tämä on televisio. Opas suomalaisen tv:n maailmaan*, s. 80–88. Toim. Kaarle Stewen. Weilin+Göös, Tapiola.

Aslama, Minna & Hellman, Heikki & Lehtinen, Pauliina & Sauri, Tuomo 2007: "Niukkuuden aikakaudesta kanavapaljouteen. Television ohjelmisto ja monipuolisuus 1960–2004". *Television viisi vuosikymmentä. Suomalainen televisio*

ja sen ohjelmat 1950-luvulta digiaikaan, s. 58–78. Toim. Juhani Wiio. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Friberg, Ralf 1968: "Uutiset televisiossa". *Tämä on televisio. Opas suomalaisen tv:n maailmaan*, s. 80–88. Toim. Kaarle Stewen. Weilin+Göös, Tapiola.

Hanski, Pentti 2001: *Pöllön siivin. MTV:n vuodet 1955–1984*. Toim. Markku Onttonen. Otava, Keuruu.

Heiskanen, Ilkka 1980: "Joukkoviestintä ja kulttuuriteollisuus". *Viestintä uuteen aikaan*. Viestintätutkimuksen seuran julkaisusarja n:o 1, s. 83–107. Toim. Seppo Sisättö. Weilin+Göös, Espoo.

Hemánus, Pertti 1975: *Propaganda sanomalehdissä*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu.

Hemánus, Pertti & Tervonen, Ilkka 1980: *Objektiivinen joukkotiedotus*. Otava, Keuruu.

Hemánus, Pertti & Tervonen, Ilkka 1986: *Totuuksista utopioihin. Journalismin, muun todellisuuden ja yleisön suhteista*. Otava, Keuruu.

Hujanen, Taisto 2007: "Toimittajat TV-historian tulkkeina. Mikä suomalaisessa TV-journalismissa muuttui 1970-luvulta 1980-luvulle?". *Television viisi vuosikymmentä. Suomalainen televisio ja sen ohjelmat 1950-luvulta digiaikaan*, s. 135–152. Toim. Juhani Wiio. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Jyränki, Antero 1970: *Yleisradio ja sananvapaus. Tutkimus valtionvalvonnasta ja sananvapaudesta yleisradiotoiminnassa*. Tammi, Helsinki.

Kangas, Anita 1980: "Joukkoviestimet ja kulttuuri". *Viestintä uuteen aikaan*. Viestintätutkimuksen seuran julkaisusarja n:o 1, s. 285–295. Toimittanut Seppo Sisättö. Weilin+Göös, Espoo.

Ketonen, Oiva 1963: *Eurooppalaisen ihmisen maailmankatsomus*. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo.

Kortti, Jukka & Salmi, Hannu 2007: "Televisio eilen, tänään, huomenna". *Television viisi vuosikymmentä. Suomalainen televisio ja sen ohjelmat 1950-luvulta digiaikaan*, s. 13–33. Toim. Juhani Wiio. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Koski, Anne 2007: "Siirtoja kuvaruudulla. Television poliittisten ohjelmien poliittisuus 1960-luvulta nykypäivään". *Television viisi vuosikymmentä. Suomalainen televisio ja sen ohjelmat 1950-luvulta digiaikaan*, s. 202–218. Toim. Juhani Wiio. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Lanas Cavada, Silja 2007: "TV2:n ns. dokumentaristien koulukunta 1965–1974. Uuden lajityypin uranuurtajat". *Television viisi vuosikymmentä. Suomalainen televisio ja sen ohjelmat 1950-luvulta digiaikaan*, s. 218–237. Toim. Juhani Wiio. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Lukes, Steven 2005: *Power, A Radical View*. Palgrave Macmillan. New York.

Marx, Karl 1945: *Palkkatyö ja pääoma*. Kansankulttuuri Oy, Helsinki.

Nordenstreng, Kaarle 1968: "Tv-yleisö tutkimuskohteena". *Tämä on televisio. Opas suomalaisen tv:n maailmaan*, s. 80–88. Toim. Kaarle Stewen. Weilin+Göös, Tapiola.

Nordenstreng, Kaarle 1975: *Tiedotusoppi. Johdatus yhteiskunnallisten viestintäprosessien tutkimukseen*. Otava. Keuruu.

Nordenstreng, Kaarle 1994: *Joukkoviestintä Suomessa*. Toim. Osmo A. Wiio. WSOY, Porvoo.

Oizerman, Teodor 1977: *Filosofian pääsuuntauksat. Historiallis-filosofisen prosessin teoreettinen analyysi*. Kustannusliike Edistys, Moskova.

Paloheimo, Pertti 1968: "Mitä yleisradiotoiminta on". *Tämä on televisio. Opas suomalaisen tv:n maailmaan*, s. 27–37. Toim. Kaarle Stewen. Weilin+Göös, Tapiola.

Rantala, Juho-Pekka 2007: "Uutistoiminnan synty. Innokkaiden amatöörien aika". *Television viisi vuosikymmentä. Suomalainen televisio ja sen ohjelmat 1950-luvulta digiaikaan*, s. 152–169. Toim. Juhani Wiio. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Ruoho, Iiris 2007: "Suomalaisen television arvot. Julkisen palvelun televisio vastaan mainostelevision". *Television viisi vuosikymmentä. Suomalainen televisio ja sen ohjelmat 1950-luvulta digiaikaan*, s. 122–135. Toim. Juhani Wiio. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Salokangas, Raimo 1991: *Aikansa oloinen, Yleisradion historia 1926–1996*. WSOY, Helsinki.

Salokangas, Raimo 1996: *Aikansa oloinen, Yleisradion historia 1949–1996*. 2. osa. WSOY, Yleisradio.

Salokangas, Raimo 2007: "Suomalainen televisiojärjestelmä. Julkisen palvelun ja kaupallisen television liitto". *Television viisi vuosikymmentä. Suomalainen televisio ja sen ohjelmat 1950-luvulta digiaikaan*, s. 33–58. Toim. Juhani Wiio. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Salomaa, Pertti 1989: *Dokumentaarinen radioilmaisu*. Yleisradio, sarja B1/1989. Hakapaino, Helsinki.

Seppänen, Esa 2007: *Itäsuhteiden kolmiodraama. Kekkonen-Brežnev-Kosygin 1960–1980*. Gummerus, Helsinki.

Silvo, Ismo 1988. *Valta, kenttä ja kertomus. Televisiopolitiikan tulkinnat*. Yleisradion suunnittelu- ja koulutustoiminnan julkaisuja N:o 2, Hakapaino Oy.

Sisättö, Seppo 1980: "Yleisradiojärjestelmät". *Viestintä uuteen aikaan*. Viestintätutkimuksen seuran julkaisusarja n:o 1, s. 66–83. Toim. Seppo Sisättö. Weilin+Göös, Espoo.

Soramäki, Martti 2007: "Television tuotantotalouden ja tuotantorakenteiden muutos ja sen suhde ohjelmistojen muutokseen". *Television viisi vuosikymmentä. Suomalainen televisio ja sen ohjelmat 1950-luvulta digiaikaan*, s. 78–95. Toim. Juhani Wiio. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Stormbom, Nils-Börje 1968: *Yleisradion suunta. Ohjelmatoiminta*. Weilin+Göös. Tapiola.

Stormbom, Nils-Börje & Zilliacus, Ville: "Ohjelmatoiminnan tavoitteet". *Tämä on televisio. Opas suomalaisen tv:n maailmaan*, s. 80–88. Toim. Kaarle Stewen. Weilin+Göös, Tapiola.

The Philosophy of Peirce 2000. The International Library of Philosophy. Edit. Justus Buchler. Routledge, London.

Tuominen, Marja 1991: "*Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia*". *Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa*. Otava, Keuruu.

Varis, Tapio 1971: *Ideologia ja tiedonvälityksen loukkaavuus. Tutkimus yhteiskunnallisesta tajunnasta ja loukkaavien televisio- ja radio-ohjelmien havaitsemisesta*. Tampereen Yliopisto, Tiedotusopin laitos. Monistesarja 7/1971.

Vigor, P. H. 1966: *Marxismi*. Kirjayhtymä, Helsinki.

Viljakainen, Jarmo 2004: *Radiomonopolista kanavatulvaan. Poimintoja Suomen radio- ja televisiotoiminnan vaiheista*. Edita, Helsinki.

Viljakainen, Jarmo 2008: *Reporadio, Yleisradion vaaran vuodet 1965–72*. Opus Liberum, Helsinki.

Virtanen, Minna 1988: *Television itsesensuuri Suomessa. Väkivaltakuvausten ja ei-toivottujen ohjelmasisältöjen säätely julki- ja piilotasolla.* Suunnittelu ja tutkimusosasto, sarja B10. Yleisradio, Helsinki.

Virolainen, Johannes 1969: *Pääministerinä Suomessa. Poliittisia ratkaisuja vaalikaudella 1962–66.* Kirjayhtymä, Helsinki.

Wiio, Osmo A. 1971: *Yleisö ja Yleisradio, Tutkimus suomalaisten yleisradiotoimintaa ja -ohjelmia koskevasta mielipiteistä sekä yleisradiojärjestelmästä kokonaisuutena.* Weilin+Göös, Helsinki.

Wiio, Osmo A. 1998: *Johdatus Viestintään.* WSOY, Porvoo.

Yleisradio 1972: *Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö.* Sanomapaino, Helsinki.

Zilliacus, Ville 1968: "Yleisradio aloittaa". *Tämä on televisio. Opas suomalaisen tv:n maailmaan*, s. 80–88. Toim. Kaarle Stewen. Weilin+Göös, Tapiola.